

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS BÖLÜMÜ

1999 SONRASI TÜRK YARGI SİSTEMİNİN AVRUPALILAŞMASI

Yüksek Lisans Tezi

Ali ERAVCI

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Gözde YILMAZ

Ankara-2015

KABUL VE ONAY

Ali Eravcı tarafından hazırlanan “1999 Sonrası Türk Yargı Sisteminin Avrupalılaşması” başlıklı çalışma, 17.06.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

İmza

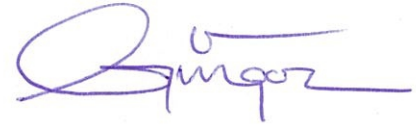
Prof. Dr. Hasan Ünal (Başkan)

İmza

Yrd. Doç. Dr. Gözde Yılmaz (Danışman)

İmza

Doç. Dr. Uğur Güngör (Üye)

ETİK BEYANI

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını ;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

23.07.2015

Ali ERAVCI

ÖZ

ERAVCI, Ali. 1999 Sonrası Türk Yargı Sisteminin Avrupalılaşması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2015.

Türkiye Cumhuriyeti'nin, Avrupa Birliği ile ilişkisi 20. yüzyılın ortalarında tam üyelik hedefi ile başlamış ve halen aynı hedef doğrultusunda devam etmektedir. Bu süreç Türk tarafının bir çok alanda dönüşüm ve değişimine neden olmuştur. Türk yargı sistemi de bu dönüşüm ve değişimden epeyce etkilenmiş, özellikle 1999 Helsinki Zirvesi sonrasında Türk yargı sisteminde çok derin ve köklü reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu tezde 1999 Helsinki Zirvesi sonrası dönemden itibaren günümüze kadar olan süreçte Türk yargı sisteminde mevzuat ve yapısal olarak gerçekleştirilen reformlar ele alınmış, ayrıca Avrupa Birliği dışında reformları etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler : Avrupa Birliği, Yargı, Reform

ABSTRACT

ERAVCI, Ali. Europeanization Of Turkish Judicial System After 1999, Master Thesis, Ankara 2015.

The relationship between the Republic of Turkey and the European Union started in the middle of 20th century and still continues to be in line with the same target. This process has caused transformation and change in many fields of Turkish side. Turkish judicial system has been also influenced by this transformation and change quite a bit, especially after the 1999 Helsinki Summit, very deep and drastic reforms were carried out in the Turkish judicial system. In this thesis, after the Helsinki Summit of 1999, the reforms, which were carried out as legislation and structural, has been handled, also the factors, affecting the reforms that outside the European Union were tried to determine.

Key Words : European Union, Judiciary, Reform

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE TARİHİ BAKIŞ

1.TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE TARİHİ BAKIŞ	3
1.1. Türkiye'nin Yönünü Batı'ya Dönmesi.....	3
1.2. Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) Başvuru: Süreç ve Nedenleri.....	4
1.3. Türkiye Cumhuriyeti-AB İlişkileri.....	6
1.3.1.Hazırlık dönemi.....	7
1.3.2. Geçiş dönemi.....	8
1.3.3. Son dönem.....	10
1.4. Helsinki Zirvesi ve Son Dönem İlişkileri.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

AB'NİN YARGI ALANINDAKİ BEKLENTİLERİ

2. AB'NİN YARGI ALANINDAKİ BEKLENTİLERİ.....	17
2.1.AB Beklentileri :1999-2004 Dönemi	18
2.2.AB Beklentileri :2005-2009 Dönemi	22
2.3.AB Beklentileri :2010-2014 Dönemi	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGI REFORMU

3. YARGI REFORMU.....	29
3.1.Yargı Reformları :1999-2004 Dönemi	30
3.2.Yargı Reformları :2005-2009 Dönemi	44
3.3.Yargı Reformları :2010-2014 Dönemi	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

REFORMLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

4. REFORMLARI ETKİYELEN FAKTÖRLER.....	71
4.1.Avrupa Koşulsallığı :1999-2004 Dönemi	72
4.2.İç Faktörlerin Ön Plana Çıkması :2005-2009 Dönemi	77
4.3.Faktörlerin Dengelenmesi :2010-2014 Dönemi.....	85

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA.....	96

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

AET : Avrupa Ekonomik Topluluğu

AIHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AIHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AK : Avrupa Konseyi

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

AT : Avrupa Topluluğu

AYKA : Avrupa Yargı Kurulları Ağı

BM : Birleşmiş Milletler

CEPEJ : Avrupa Adaletin Etkililiği Komisyonu

CMUK : Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

DGM : Devlet Güvenlik Mahkemesi

GKRY : Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

HSYK : Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

HUMK : Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu

İİK : İcra İflas Kanunu

İKV : İktisadi Kalkınma Vakfı

İPM : İstanbul Politikalar Merkezi

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KOB : Katılım Ortaklığı Belgesi

MÇB : Müzakere Çerçeve Belgesi

MK : Medeni Kanunu

NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

SDE : Stratejik Düşünce Enstitüsü

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK : Türk Ceza Kanunu

TMK : Terörle Mücadele Kanunu

TÜSİAD : Türk Sanayiciler ve İşadamları Derneği

UP : Ulusal Program

UYAP : Ulusal Yargı Ağı Projesi

YARSAV : Yargıçlar ve Savcılar Birliği

YY : Yüzyıl

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren sadece coğrafi konumunun gereği olarak değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal kurumlarının oluşturulması için yönünü Batı'ya dönmüştür. Bu Batı'ya yöneliş Türkiye Cumhuriyeti'ne selefi Osmanlı'dan adeta miras olarak kalmıştır. Zira Osmanlı Devleti de 19. yüzyıl ıslahatları olarak kabul edilen 1808 Sened-i İttifak, 1839 Tanzimat Fermanı ve 1856 Islahat Fermanı ile Batı ilim ve teknolojisini kendi sınırları içerisine transfer etmek amacı ile yönünü Batı'ya dönmüştü. Bu batıya yöneliş Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından itibaren bir devlet politikası haline gelmiştir.

Bu doğrultuda 20. yüzyılın ortalarında başlayan Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik hedefi Türkiye Cumhuriyeti'nin bir çok alanda dönüşüm ve gelişimine neden olmuştur. AB'nin tetiklediği değişimlerden birisi de yargı alanında gerçekleşmiştir. Yargı alanındaki bu değişimin esas amacı Türkiye Cumhuriyeti mevzuatını, AB müktesebatı ile uyumlaştırma çabası olmuştur. Zira bu konuda AB, tüm aday ülkelerden müktesebata uyumu tam üyelik için şart koşmuştu. 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de gerçekleştirilen Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi ile üyelik yolunda adaylık statüsünün verilmesi, Türkiye Cumhuriyeti için yapacağı reformlar konusunda AB rüzgarını arkasına alma anlamını taşıyordu. Bu zirveden sonra Türkiye Cumhuriyeti gerek yargının icra edildiği kurumları restore ederek, gerekse yargının dayanağı olan yasalarda güncelleme yaparak yoğun bir reform süreci yaşamıştır. Bununla birlikte, tam üyelik yolunda AB ile ilişkilerde çeşitli dalgalanmalar yaşansa da, Türkiye Cumhuriyeti yine de yargısal reformlarının devamlılığını sağlayabilmiştir. Zira, AB'nin reformlardaki itici güç unsuru olma özelliğinin zayıfladığı dönemlerde, Türkiye Cumhuriyeti bünyesinde mevcut kamuoyu beklentisi, sivil toplum örgütleri, siyasi partiler gibi iç dinamikleri ön plana çıkmış ve bu iç dinamiklerin de etkisi ile kesintiye uğramaksızın reformlara devam etme imkanı yakalanmıştır.

Helsinki Zirvesi sonrasında yargı alanında gerçekleştirilen reformlar temelde iki şekilde yapılmıştır. Bunlardan biri AB müktesebatına uyumu sağlamak adına mevzuatın güncellemesi şeklinde gerçekleşirken, ikincisi ise bu mevzuatın icra edildiği alan olan yargı kurumlarının modernizasyonu olarak yapılmıştır. Kurumsal reformlar gerçekleştirilirken ilk derece mahkemelerinden başlayıp, üst yargı

organlarına kadar tüm yargı teşkilatı nitelik ve nicelik olarak daha çağdaş seviyeye ulaştırılmış, yargı sistemine çağın ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeni yargı organları kazandırılmaya çalışılmıştır.

Bu tezin amacı 1999 yılında Helsinki'de gerçekleştirilen zirvede Türkiye Cumhuriyeti'nin aday ülke ilan edilmesi ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen yargısal reform faaliyetlerinin neler olduğu ve bu reformların neleri kapsadığını tespit etmek, gerçekleştirilen reformların AB tarafının beklentilerini ne ölçüde karşıladığı ve reformların yapılmasında etkili olan başkaca faktörleri tespit etmektir.

Tezin ana argümanı yargısal reform sürecinin sadece AB'nin reformları itici gücü ile değil ulusal etkenler gibi farklı faktörlere de bağlı olmasıdır. Sonuç olarak Türkiye vakasında görüldüğü üzere yargısal reformlar 1999 sonrası 2004 yılı sonlarına kadar AB'nin itici gücü ile başlayıp hızlı bir şekilde devam etmiş ve 2005 sonrası dönemde AB koşulsallığında yaşanan zayıflayamaya rağmen beklenin aksine ulusal etkenler gibi faktörler dolayısıyla devam etmiştir.

Bu kapsamda ilk bölümde; Türkiye ile AB ilişkileri tarihsel açıdan ele alınarak, günümüze kadar devam eden tam üyelik sürecinde dönüm noktaları, önemli zirve kararları incelenmiştir. Daha sonraki bölümlerin her biri gerek reform konusundaki beklentiler ile bu reformların icra edilme yoğunluğu, gerekse reformları etkileyen faktörler birlikte değerlendirilerek üç dönem halinde incelenmiştir. Bu doğrultuda ikinci bölümde; 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nden sonra günümüze kadar olan süreç üç periyoda ayrılarak, reformlar konusundaki AB tarafının beklentileri ve tavsiyeleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde; Türkiye Cumhuriyeti tarafından yargı sisteminde gerçekleştirilen reformlar, yoğunluk dereceleri ve bu reformları etkileyen faktörler göz önünde bulundurularak, yine üç dönem halinde ele alınmış, yapısal ve mevzuat bazında yargı sisteminde yapılan değişiklikler incelenmiştir. Son bölümde ise yargı sisteminde meydana gelen bu reformların nedenine inilmeye çalışılmış, AB koşulluluğunun bu reformlara etkisi ya da bu reformların gerçekleştirilmesinde başkaca faktörlerin etken olup olmadığı irdelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE TARİHİ BAKIŞ

1.1. Türkiye'nin Yönünü Batı'ya Dönmesi

Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşı'nı zaferle taçlandırdıktan sonra iç politikaya ağırlık vermiştir. Bu doğrultuda kendi iç bütünleşmesini oluşturmak için gerekli kurumların oluşturulması, temel yasaların hazırlanması ve ekonomik alt yapının kurulması gerekmiştir. İşte tüm bu oluşumları gerçekleştirmek için Batı o dönemde de Türkiye Cumhuriyeti için model alınması gereken bir rehber olarak görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti o dönemde doğuyu tercih edebilirdi. Ancak, Batı'nın aydınlanma döneminden itibaren ulaştığı imkan ve medeniyet seviyesi Doğu'dan daha iyiydi. Zira bu konuda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Fransız gazeteci Maurice Perno'ya 29 Ekim 1923 tarihinde verdiği mülâkatta şöyle demiştir : "Ülkeler çeşitlidir ancak medeniyet birdir ve bir milletin ilerlemesi için de bu tek medeniyete katılması gerekir. Osmanlı Devleti'nin sukutu, Garba karşı elde ettiğimiz muzafferiyetlerden mağrur olarak, kendisini Avrupa milletlerine bağlayan rabitalarını kestiği gün başlamıştı. Bu bir hata idi. Bunu tekrar etmeyeceğiz."¹ Yeni Cumhuriyet'in kurucusu olan Atatürk'ün bu görüşleri bundan sonra bir devlet politikası haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluş döneminde Batı'nın yasalarından esinlenerek temel kanunlarını oluşturmakla, bireylerinin Batı'nın değerlerini daha kolay özümsemesini sağlamak istemiştir. Bu doğrultuda İsviçre'den Medeni Kanun, İtalya'dan Ceza Kanunu, Almanya'dan Ticaret Kanunu ve Fransa'dan İdari Yargı Sistemi model alınmıştır.² Yine harf inkılabı, laiklik, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması gibi yeniliklerde de Batı'dan esinlenilmiştir. Bu reformlarla birlikte Türkiye Cumhuriyeti, Batının prensip ve değerlerine biraz daha yaklaşma fırsatı bulmuştur.

¹S. Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak, Beta, 2013, s.2

²Haluk Günuğur, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Eko Yayınevi, 2008, s.4

Türkiye Cumhuriyeti iç mevzuatını Batı ile uyumlu hale getirmeye çalışırken, aynı zamanda dış politikada da girişimci bir politika izlemiştir. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti ağırlıklı olarak Batı menşeli uluslararası örgütlere ya kuruluş aşamasında ya da daha sonradan üye olmuştur. Milletler Cemiyeti, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı, NATO, Avrupa Konseyi, bunlardan birkaçıdır. Bu örgütlere üye olurken Türkiye Cumhuriyeti'nin gerek ekonomik gerekse siyasi amaçları bulunmaktaydı. Ayrıca bu örgütlerin üyesi olmak Türkiye Cumhuriyeti'ni, Batı'nın bir parçası kılmaktaydı. Hiç şüphesiz bu örgütlerin dışında, 1957 Roma Antlaşması ile kurulan AET, Türkiye Cumhuriyeti için bambaşka bir anlam ifade ediyordu. AET'ye üyelik, Türkiye Cumhuriyeti için Batı ile ekonomik ve siyasi entegrasyonun tamamlanması anlamına geliyordu. Bu felsefe ile AET'ye yapılan tam üyelik mücadelesi Türkiye Cumhuriyeti için halen devam etmektedir.

1.2. Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) Başvuru: Süreç ve Nedenleri

2. Dünya Savaşı'nın akabinde başlayan Soğuk Savaş tüm dünyayı etkilemiştir. Bölgesinde stratejik konumu gereği Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa için o dönemde büyük önem arz etmiştir. 1952 yılında NATO'ya üye olmakla Türkiye Cumhuriyeti, Batı'nın güvenlik sistemine dahil olmuştur. Yine aynı dönemde Marshall Planı doğrultusunda Avrupa ekonomisini yeniden inşaa etmek için kurulan Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'na kurucu üye olarak katılmış ve bu sayede Avrupa ekonomik sistemi içerisine dahil olmuştur.

Avrupa'da 6 devletin (Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) anlaşması sonucu 1958 yılında Roma Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Türkiye Cumhuriyeti 31 Temmuz 1959 tarihinde ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, AET'ye tam üyelik başvurusunu yaparken birçok faktör etkili olmuştur.

Ekonomik nedenler göz önüne alındığında topluluğa üye 6 ülkenin sinerjisi ile kurulan AET ekonomik yönden Türkiye Cumhuriyeti için bir çekim merkezi idi. Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik durumu o dönemlerde AET standartlarının gerisindeydi. Bu amaçla AET ile imzalanan Ankara Anlaşması'nın 2. maddesinde "Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının istihdam

seviyesinin ve yaşam şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümüyle göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ekonomik ilişkilerin aralıksız ve dengeli olarak güçlendirilmesini teşvik etmektir." şeklinde ifade edilmiştir.³ Başvurunun yapıldığı dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin ihracatının tamamına yakını tarım ürünleri oluşturmaktaydı. AET'den tarım ürünlerine yönelik gümrük vergisi ve kota konusunda gerekli desteğin alınması durumunda, Avrupa pazarı bu malların ihracı için uygun bir hedef olarak kabul edilebilirdi. Topluluğun, Türkiye Cumhuriyeti açısından bir diğer ekonomik cazibesi ise ortaklarına sağladığı kredi imkanıydı. Türkiye Cumhuriyeti, Birliğe kabul edilmesi durumunda ihtiyaç duyacağı kredileri Birlikten temin edebilecekti.

Siyasi nedenler düşünüldüğünde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren komşusu Yunanistan ile yürüttüğü iyi ilişkiler Kıbrıs meselesi yüzünden 1950'li yıllarda gerilmeye başlamıştı. AET kurulduktan sonra Yunanistan'ın 6 Haziran 1959 tarihinde Birliğe üyelik başvurusunda bulunması, Türkiye Cumhuriyeti'ni de müracaat konusunda adeta mecbur bırakmıştı. Zira Yunanistan'ın, Birliğe girmesi durumunda, siyasi denge Yunanistan'ın lehine dönecekti ve bu duruma Türkiye Cumhuriyeti müsaade etmek istemiyordu. Bu konuda dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu kurmaylarına şu talimatı vermişti. "Yunanistan kendisini boş bir havuza atsa, onu yalnız bırakmaya gelmez; tereddüt etmeden siz de atlayacaksınız"⁴Siyasi arenada Yunanistan'dan geri kalmak istemeyen Türkiye Cumhuriyeti, Birliğe müracaat ederek Yunanistan ile eşit koşullarda rekabet etme imkanına sahip olmak istiyordu.

Güvenlik nedenleri göz önüne alındığında 2. Dünya Savaşından sonra oluşan Soğuk Savaş dönemi, ülkeleri sisteme hakim iki kutuptan birisine yakınlaşma mecburiyeti doğurmuştu. Rusya'dan tehdit algılaması nedeni ile batı güvenlik sistemi içerisine dahil olmak Türkiye'nin daha rahat hissetmesini sağlayacaktı. Türkiye Cumhuriyeti, NATO'ya üye olmakla askeri olarak Batı güvencesini sağlamıştı. AET'ye üyelik ise buna ek olarak Türkiye Cumhuriyeti'ne siyasi güvenceyi ifade etmiştir.

³ (Erisim) <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=117>, 25 Aralık 2014

⁴Muhsin Kar, Avrupa Bütünleşmesi Ve Türkiye, Ekin Yayın,2010, s.62

Ayrıca çağdaşlaşma hedefi bir diğer neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı her zaman için Türkiye Cumhuriyeti'ne çağdaş, ileri medeniyet seviyesini ifade etmiştir. AET'ye üye olunması ve Birliğin prensiplerinin benimsenmesi durumunda Türkiye Cumhuriyeti yüksek medeniyet hedefine ulaşmış olacaktı. Bu nedenle iç politikada bir devlet politikası olarak benimsenen Batılılaşma hedefi AET'ye tam üye olunmakla tamamlanmış olacaktı. AET, Batılılaşma düşüncesinin son halkası olarak görülmüş ve Birliğe müracaat etme gereği duyulmuştu.

Sonuç olarak gerek devlet politikası gereği, gerekse ekonomik, siyasi ve güvenlik gerekçelerinden dolayı Türkiye Cumhuriyeti, AET'ye 31 Temmuz 1959 tarihinde müracaat etmiş ve Yunanistan'dan sonra Birliğe başvuran ikinci ülke olmuştur. Başvuru tarihinden itibaren yarım asırdan fazla bir süre geçmesine rağmen tam üyelik yolunda hatırı sayılır bir yol kat edilse de, halen tam üyelik hedefi gerçekleştirilememiştir. Birliğe tam üyelik hedefinin bu kadar uzun sürmesi birçok etkene bağlı olmuştur. Tam üyelik yolunda engel teşkil eden tüm bu etkenlere rağmen, iki taraf arasındaki ilişki arzu edilen seviyede olmasa ve nihai sürede bir kesinlik olmasa da, yine de tam üyelik rotasında devam etmektedir.

1.3. Türkiye Cumhuriyeti-AB İlişkileri

Türkiye Cumhuriyeti'nin 31 Temmuz 1959 tarihinde Başbakan Adnan Menderes döneminde Birliğe müracaatı ile iki taraf arasındaki ilişki resmen başlamıştır. İki taraf arasındaki ilişki belirli dönemlerde aksamaya uğrasa bile, yine de bu ilişkide tam üyelik katılım müzakere aşamasına kadar gelinmiştir. Yarım asırdan fazla süren bu ilişkide her iki taraf için de önemli bazı dönüm noktaları olmuştur. Halen devam eden bu süreci tarihsel açıdan belirli dönüm noktaları üzerinden tetkik etmek daha faydalı olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin başvurusunu resmi olarak yapmasından sonra her iki taraf gerek görüş alışverişinde bulunmak, gerekse imzalanacak anlaşma üzerinde fikir birliğine varmak üzere 1959 ile 1963 yılları arasında çeşitli defalar müzakerede bulunmuşlardır. Henüz ilişkinin yeni başladığı dönemde Türkiye'de gerçekleşen 1960 askeri darbesi ile ilişkiler bir süreliğine dondurulsa da, ülkede yeniden genel seçimlerin yapılarak demokrasiye dönülmesi sonucu ilişkiler kaldığı yerden devam

etmiştir. Tarafların anlaşma metni üzerinde mutabık kalmaları sonucu ortaklık anlaşması 25 Haziran 1963 tarihinde Brüksel'de parafe edilmiştir. Ankara Anlaşması 12 Eylül 1963 tarihinde İsmet İnönü hükümeti tarafından imzalanmış olup, 10 Şubat 1964 tarihinde TBMM'de onaylanmıştır. Anlaşma, Birliğe üye ülke parlamentolarında da onaylandıktan sonra 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ankara Anlaşması temelde gümrük birliğine dayalı, ekonomik entegrasyonun sağlanarak, Türk halkının yaşam kalitesini artırma ve Birlik standardını yakalama gayesi ve en son aşamada da siyasal entegrasyonun gerçekleşmesi ile Türkiye'nin, Birliğe tam üyeliği amacı ile hazırlanmıştır. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin gümrük birliği temelinde ısrar etmesi üzerine, anlaşma hazırlanırken Yunanistan ile hazırlanan Atina Anlaşması model olarak alınmıştır. Ankara Anlaşması ortaklık ilişkisinin hukuki yapısını oluşturan genel çerçeve anlaşma niteliğinde olmuştur. Ankara anlaşması ucu açık bir süreç olup, bitiş tarihi konusunda herhangi bir süre öngörmemiştir. Ancak anlaşma uyarınca Türkiye Cumhuriyeti'nin tam üyeliği üç dönem sonunda gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu dönemler Hazırlık Dönemi, Geçiş Dönemi ve Son Dönem'dir.

1.3.1.Hazırlık dönemi

Ankara Anlaşmasının yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihinde başlamış ve 5 yıl sürmesi planlanmıştır. Ancak Türkiye'den talep gelmesi halinde süreç 10 yıla kadar uzayabilecekti. Bu dönemin temel amacı Türk ekonomisini güçlendirerek, iki taraf arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmak olmuştur.⁵ AET bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'ne ekonomik kolaylıklar sunmuş, buna karşın Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde herhangi bir ekonomik ya da siyasi yükümlülük içerisine girmemiştir. Sadece sağlanan ekonomik kolaylıklar vesilesi ile ekonomisini bir sonraki dönem olan Geçiş Dönemine hazırlamıştır.

1968 yılında Ankara, Hazırlık Dönemini uzatmak istemediğini ve Ankara Anlaşması'nda öngörülen süre içinde Geçiş Dönemine girmek amacıyla gerekli görüşmelere başlamayı talep etmiştir. Bu talep üzerine başlayan görüşmeler, 23

⁵Haluk Günoğur, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Eko Yayınevi, 2008, s.29

Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve onay işlemi tamamlandıktan sonra 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile noktalanmıştır ve hazırlık dönemi olumlu bir şekilde tamamlanarak kapanmıştır.⁶

1.3.2. Geçiş dönemi

Bu dönem esasları Katma Protokol ile düzenlenmiştir. 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol, Ankara Anlaşması'nda öngörülen çerçevenin içinin doldurulduğu, orada yer alan hükümlerin Türkiye'nin ekonomik durumuna uygun bir biçimde yürürlüğe konmasını sağlamaya dönük bir "uygulama anlaşması"dır.⁷ Bu dönemde her iki taraf da karşılıklı yükümlülük altına girmiştir. Bu doğrultuda kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı ile vergilendirme ve mevzuatların yaklaştırılması başlıca hedefler olmuştur. İlişkiler Gümrük Birliği temelinde yürütülmeye çalışılmıştır. Buna göre prensip olarak sanayi maddeleri için gümrük birliği 12 yıldır ancak istisnai olarak Protokol'ün 3 sayılı ekindeki listede yer alan sanayi maddeleriyle ilgili gümrük vergilerinin Türkiye tarafından 22 yıllık sürede kaldırılması öngörülmüştür. Tarım ürünlerine gümrük birliğinin gerçekleştirilmesi ise 22 yılın sonuna bırakılmıştır.⁸

1960'lı yılların Hazırlık Dönemine tekabül etmesi ve bu dönemde hiçbir ekonomik ve siyasi yükümlülük üstlenmemesi, Türkiye Cumhuriyeti'ni topluluğa uyum konusunda tembel kılmıştır. 1970'lerde Geçiş Dönemi her ne kadar başlamış olsa da, bu dönemde küresel düzeyde meydana gelen petrol krizinden etkilenmesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi iç gündeminin siyasi olaylarla meşgul olup, ülkede sık sık hükümet değişikliklerinin cereyan etmesi iki taraf arasındaki ilişkilerin istenildiği gibi ilerlemesini engellemiştir. Türkiye'nin 1959'da AET'ye başvurusundan 1980'e kadarki 21 yılda iki askeri darbe (1960 ve 1980), bir askeri muhtıra (1971), 21 hükümet değişikliği ve bir savaş (1974 Kıbrıs Barış Harekatı) yaşayarak inanılması güç bir zaman dilimi yaşanmıştır.⁹ Bu dönemde cereyan eden iç siyasetteki istikrarsızlık ve dış siyasetteki kaos ortamı Birlik ile yürüyen ilişki açısından tam bir şanssızlık olmuştur.

⁶ Haluk Günoğur, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Eko Yayinevi, 2008, s.7

⁷ Muhsin Kar, Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye, Ekin Yayın, 2010, s.66

⁸ S. Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkılmaz Sokak, Beta Yayınevi, 2013, s.54

⁹ Haydar Çakmak, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Barış Kitap, 2007, s.108

Yunanistan'ın 1979 yılında AET ile katılım anlaşmasını imzalamış olması Türkiye Cumhuriyeti'nin topluluk ile olan ilişkisinde ne kadar geride kaldığını gözler önüne sermişti. Türkiye'de gerçekleşen 12 Eylül 1980 darbesi sonrası AET ile ilişkiler bir ara durma noktasına gelip sonra yeniden en alt düzeyde ilerlemeye başlamıştı. 5 Haziran 1981'de AET-Türkiye Ortaklık Konseyi toplantısında Türkiye demokrasiye döndükten sonra AET'ye tam üyelik başvurusu yapacağını resmen bildirmiştir.¹⁰ 1983 yılında iktidara gelen Turgut Özal hükümeti AET ile ilişkileri tekrardan canlandırmak istemiş ve bu konuda gerekli birçok reform çalışmalarını da başlatmıştır. 14 Nisan 1987 tarihinde ise topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti bu başvuruyu yaparken Ankara Anlaşması hükümleri göz ardı edilmiştir. Tam üyelik başvurusu topluluğu kuran Roma Anlaşmasının 237. maddesine istinaden yapılmıştır. Başvuruyu inceleyen komisyon görüşünü 1989 yılında açıklamıştır. AET Komisyonu tarafından hazırlanan ve Belçika'da açıklanmış olan Komisyon görüşünde Türkiye, Topluluğa katılmaya "ehil" (eligible) bir ülke olmakla birlikte, ekonomik, siyasi ve sosyal nedenlerle Topluluk ve Türkiye'nin bu katılıma hazır olmadığı belirtilmiştir. Bu açıklamalar raporun "nazik bir şekilde ret/hayır" cevabı verdiğini göstermektedir.¹¹

Komisyonun tam üyelik konusundaki bu görüşü Bakanlar Konseyi tarafından da uygun görülüp, 1990 yılında karar haline dönüştürülmüştür. Ancak her ne kadar Konsey, tam üyelik talebine olumsuz yanıt vermiş olsa da, Türkiye Cumhuriyeti'ni tamamen kaybetmemek adına Komisyon'dan ilişkileri daha da kuvvetlendirmek için somut öneriler hazırlamasını talep etmiştir. "Matutes Paketi" olarak anılan rapora göre gümrük birliğinin tamamlanması, siyasi ve kültürel işbirliği, 4. Mali Protokolün yürürlüğe konması ve Türkiye'ye teknoloji ve sermaye transferinin yapılması gibi konularda işbirliği yapılması tavsiye edilmiştir. Türk tarafı bunlardan Gümrük Birliği'ne odaklanmış ve bu doğrultuda 1992 yılında görüşmelere başlanmış ve 1995 yılında Ortaklık Konseyi, Gümrük Birliği'ne geçilmesi yolunda ilke kararlarını almış ve Türkiye Cumhuriyeti, 01.01.1996 tarihinden itibaren Gümrük Birliği'ne katılmıştır.

¹⁰ Haydar Çakmak, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Barış Kitap, 2007, s.109

¹¹ Muhsin Kar, Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye, Ekin Yayın, 2010, s.59

1.3.3. Son dönem

Gümrük Birliği'ni tamamlayan 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı ile başlamış ve halen devam eden süreçtir. Bu süreç ekonomik entegrasyonun tamamlanmasının ardından siyasi entegrasyonun sağlanmaya çalışıldığı süreçtir. Bu süreç için Ankara Anlaşması bir süre saptamamıştır. Ankara Anlaşması'nın 28. maddesi üçüncü dönemin sonucunu zaman içinde belirlemeyi taraflara bırakmıştır. İlgili 28. madde şu şekildedir: "Anlaşmanın işleyişi, topluluğu kuran antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenilebileceğini gösterdiğinde, akit taraflar Türkiye'nin topluluğa katılma olanağını inceleyeceklerdir."¹²

Bu amaçla bu dönemde öncelikle ekonomik entegrasyon gerçekleştirilmiştir. 06.03.1995 tarihinde toplanan Ortaklık Konseyi, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararı ile Türkiye-AB Gümrük Birliği'ni kabul etmiştir.¹³ 01.01.1996 tarihinde yürürlüğe giren Gümrük Birliği ekonomik entegrasyonun tamamlandığı süreçtir. Gümrük Birliği temelde malların serbest dolaşması ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulama amacını benimsemiştir. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti topluluğa karşı uyguladığı gümrük vergileri, eş etkili vergileri ve miktar kısıtlamalarını kaldırmış, topluluğun üçüncü ülkelere uyguladığı gümrük tarifesini kabul etmiş, topluluk ile arasındaki ticaretin önündeki teknik engelleri kaldırmak için yükümlülük altına girmiştir. Esasen bu dönemde yükümlülük altına giren taraf Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Çünkü AB bu yükümlülükleri "geçiş döneminde" yerine getirmişti. Gümrük Birliği her ne kadar sanayi ürünlerine ağırlık vermesi, tarım ürünlerine tercihli rejim uygulaması nedeni ile Türkiye Cumhuriyeti'nin aleyhine olduğu tartışmalarını getirse de genel olarak bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde ekonomide yapısal değişiklikleri gerçekleştirmiş, Avrupa standartlarını yakalamış, rekabet ve tüketici haklarında gelişmeler kaydedilmiş ve ürün kalitesinde yine Avrupa standartları yakalanmıştır.

¹² Haydar Çakmak, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Barış Kitap, 2007, s.100

¹³ Haydar Çakmak, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Barış Kitap, 2007, s.118

AB ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin seyri 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, önceki dönemlerde olduğu gibi zirve kararları ve alınan kararlar doğrultusunda şekillenmiştir. Zirvelerden çıkan sonuca göre ilişkiler ya daha da bir ivme kazanıp tam üyelik hedefine katkıda bulunmuş ya da olumsuz etkilenip donma noktasına kadar gerilemiştir. Lüksemburg Zirvesi de AB-Türkiye Cumhuriyeti ilişkisini etkileyen zirveler arasında yerini almıştır. 12-13 Aralık 1997 tarihinde gerçekleştirilen Lüksemburg Zirvesi, topluluğun geleceğe dönük genişleme hedeflerini belirlemede önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Temmuz 1997'de "Gündem 2000" adı ile bir rapor hazırlayan Avrupa Komisyonu, bu raporunda genişleme doğrultusunda Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine tam üyelik kapısını açarken, Türkiye Cumhuriyeti'ni bu genişleme planının dışında bırakmıştır. Lüksemburg Zirvesi de Komisyonun bu raporunu resmileştiren bir zirve olarak tarihte yerini almıştır. Buna göre Doğu Bloğundan kopan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri (Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovakya ve Slovenya) ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) arasında katılım müzakerelerine başlanabileceği karar altına alınmıştır.¹⁴ Buna karşılık Türkiye Cumhuriyeti siyasal ve ekonomik standartlarının, topluluk standartlarının çok gerisinde olduğu gerekçesi ile genişleme dışında bırakılmıştır. Bu zirvede alınan kararları hazmedemeyen Ankara, AB ile siyasi ilişkileri dondurma kararı almıştır.

1.4. Helsinki Zirvesi ve Son Dönem İlişkileri

Helsinki Zirvesi, AB-Türkiye Cumhuriyeti ilişkisinde önemi itibarı ile bir dönüm noktası niteliğinde olmuştur. Lüksemburg Zirvesi sonucunda Türkiye Cumhuriyeti'nin, AB ile siyasi ilişkilerini kesmesi, AB'nin yaptığı hatanın farkına varmasına sebep olmuştur. Lüksemburg Zirvesi öncesi dönemdeki gibi Türkiye Cumhuriyeti ile siyasi ilişkileri yeniden canlandırmak isteyen AB tarafı Helsinki Zirvesi'nde Türkiye Cumhuriyeti'nin konumunda değişiklik yapma gereği hissetmiştir. Bu vesile ile Türkiye Cumhuriyeti Helsinki Zirvesi ile Birliğe aday ülke ilan edilmiştir. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB üyeliğinin diğer tüm aday

¹⁴(Erisim)https://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birli%C4%9Fi%27nin_geni%C5%9Flemesi, 9 Mart 2015

devletlerle eşit koşullarda değerlendirileceği karara bağlanmıştır.¹⁵ Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti'nden "Kopenhag Kriterleri"ne uyması beklenmişti.

Kopenhag Kriterleri topluluğa aday ülkelerin üyelik öncesi karşılaması gereken şartların belirlendiği kriterlerdir. 1993 yılında Kopenhag Zirvesi'nde alınan kararlardan dolayı Kopenhag Kriterleri olarak adlandırılmaktadır. Bu kriterler üç şekilde aday ülkelerin karşısına çıkmaktadır.

- Siyasi Kriterler;Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesini ve korunmasını garanti eden kurumların varlığı,
- Ekonomik Kriterler;İşleyen bir pazar ekonomisinin varlığının yanı sıra, Birlik içindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısına karşı koyma kapasitesine sahip olunması,
- Topluluk Müktesebatına Uyumluluk Kriteri; Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına uyma dahil olmak üzere üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine sahip olunması bu kriterleri oluşturmaktadır.

Bu kriterlerden özellikle hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları ve azınlık hakları gibi hakları barındıran siyasi kriterlerin Türk tarafınca benimsenmesi beklenmiştir. Adaylık statüsünü kazanan Türkiye Cumhuriyeti bu zirveden sonra müzakereleri başlatabilmek amacına odaklanmıştır. Nitekim, kazanılan adaylık statüsü Türkiye Cumhuriyeti için yolun sonu değil, bilakis uzun ve derin bir şekilde gerçekleştirilecek bir reform dizisinin kapısını açmış ve Türkiye Cumhuriyeti'ni bu reformları gerçekleştirme yükümlülüğü ile yüz yüze bırakmıştır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti için '21. yüzyıl' mevzuatını, AB müktesebatı ile uyumlaştırma dönemi olarak da adlandırılabilir.

Türkiye Cumhuriyeti mevzuatının Birlik müktesebatına uyumunun belirli plan dahilinde gerçekleştirilmesi için iki taraf arasında Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) imzalanmıştır. KOB, Avrupa Birliği Komisyonu'nun tam üye olacak aday ülkelere katılım öncesi yapması gerekenleri içeren bir belgedir.¹⁶ Genelde Kopenhag Kriterleri doğrultusunda oluşturulan belge 26 Şubat 2001 tarihinde Bakanlar

¹⁵ Belgin Akçay, İlke Göçmen,Avrupa Birliği, Seçkin Yayınevi, 2010, s.668

¹⁶ Haydar Çakmak,Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Barış Kitap, 2007, s.127

Konseyi'nde onaylanmıştır. Bu belge aday ülkelerin tam üyelik yolunda eksikliklerini gidermesi için bir yol haritası niteliğindedir. Türkiye Cumhuriyeti için hazırlanan KOB kısa ve orta vadeli programların yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti'nin yükümlülüklerini yerine getirirken kullanması için mali yardımı da içermektedir. Ancak bu mali yardımdan faydalanılabilmesi için Türkiye Cumhuriyeti'nin KOB uyarınca yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmiştir.

KOB'un belirlediği kısa vadeli hedefler arasında bir yıl içinde gerçekleşmesi beklenen hedefler kastedilmektedir. Bu hedefler, Kıbrıs sorununun çözümüne yardımcı olmak, Güneydoğu Anadolu'nun kalkınması, ifade özgürlüğü, işkence ile mücadele gibi konular gelmektedir. Orta vadeli programlar arasında ise temel insan hakları konusunda düzenleme, anayasa ve yasaların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) ve AB'ye uygunluğu, idam cezasının kaldırılması yine ekonomik olarak tarım, enerji, özelleştirme alanlarında AB ile uyum sağlanması hedefleri vardır.¹⁷

Türkiye Cumhuriyeti tarafından KOB'da belirtilen programların hangi takvimde yürütüleceği ve uygulamaya konulacağını gösteren Ulusal Program (UP) kabul edilmiştir. Bu belge Türkiye Cumhuriyeti tarafından tek taraflı olarak ifade edilen irade beyanı niteliği taşımaktadır. UP ile öncelikle hedeflenen mevzuatı, Kopenhag Kriterleri ile uyumlu hale getirmek için bir reform planı hazırlamak olmuştur. Bunlar içerisinde en kayda değer olanı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yapılan ilk ve en geniş çaplı değişikliklerdir. 3 Ekim 2001'de kabul edilip 17 Ekim 2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4709 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun"la yapılan değişikliklerle 1982 Anayasasının Başlangıcı, 32 maddesi ve bir geçici maddesi değiştirilmiştir.¹⁸ Yine UP çerçevesinde 2004 yılında Anayasanın bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Ayrıca uyum yasaları ile birden fazla yasa toplu bir şekilde reforma tabi tutulmuştur. Tüm bu reform çalışmalarının amacı 2002

¹⁷(Erisim)http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf, 6 Mart 2015

¹⁸M. Serdar Palabıyık, Ali Yıldız, Avrupa Birliği, Odtü Yayıncılık, t.y., s. 82,83

yılında gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi'nde müzakerelerin başlaması konusunda Türkiye Cumhuriyeti lehine bir karar çıkartmaktı. UP sonraki dönemlerde revize edilmiş olup, Türkiye Cumhuriyeti halen bu program doğrultusunda reform hareketlerine devam etmektedir.

2002 yılında Kopenhag'da gerçekleştirilen Zirve'ye, Türkiye Cumhuriyeti müzakerelere başlanması konusunda tarih almak amacı ile katılmıştır. Ancak, Zirve'de Türkiye Cumhuriyeti'ne, Kopenhag Kriterlerini karşıladığına dair Komisyon'un kanaat getirmesi durumunda, 2004 yılında gerçekleştirilecek Brüksel Zirvesi'nde tarih verileceği bildirilmişti. Kısacası Türkiye'ye "tarih için tarih" verilmiştir. 2004 yılı Ekim ayında açıklanan Avrupa Komisyonu raporuna göre Türkiye Cumhuriyeti'nin, Kopenhag Kriterleri'ni yeterince karşıladığı ve katılım müzakerelerine başlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Brüksel Zirvesi sonucu Türkiye Cumhuriyeti ile AB arasındaki ilişki bir seviye daha ilerleme imkanı bulmuştur. Adeta bu Zirve ile Türkiye Cumhuriyeti'ne tam üyelik yolunda son dönemin kapısı açılmıştı. Aralık 2004 yılında gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde, Komisyon raporu doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti'nin, Kopenhag Kriterlerini yeterince karşıladığı kanaatine varılarak, müzakerelerin başlatılmasına karar verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti 21. yüzyılda giriştiği reform çalışmalarının meyvesini bu zirvede almıştır. 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin başlanmasına karar verilmiş, AB ile ilişki son aşamaya gelmiştir. Ancak, bu zirvede alınan bazı kararlar müzakere çerçeve belgesinin de temelini oluşturmuş ve müzakere süreci boyunca tam üyelik hedefinin önünde sorun teşkil etmiştir. Bu maddelerden müzakerelerin ucunun açık uçlu olup, sonucunun garanti edilemeyeceğini, bazı istisna ve kalıcı korunma hükümlerine başvurulabileceğini, gerekli görüldüğü takdirde müzakerelerin askıya alınabileceğini ve hazmetme kapasitesinin de göz önünde bulundurulacağını içeren 23. madde müzakere sürecinin sekteye uğramasına neden olmuştur.¹⁹

Temelini Brüksel Zirve kararlarından alan Müzakere Çerçeve Belgesi (MÇB), 29 Temmuz 2005 tarihinde AB Komisyonu tarafından hazırlanmıştır. Müzakerelerin hangi esas ve usullerde yürütüleceğini gösteren, yol haritası niteliğinde olan MÇB,

¹⁹ Haluk Günuğur, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Eko Yayınevi, 2008, s.203

AB müktesebatının ne kadar sürede kabul edilip, yürürlüğe konulacağını belirlendiği süreç olmuş, her biri ayrı birer başlık olan toplam 35 fasıldan oluşmuştur. Brüksel Zirve kararlarında Türkiye Cumhuriyeti için olumsuz sayılabilecek ibareler bu belgede mevcuttur. Her ne kadar Brüksel Zirvesi'nde müzakerelerin başlatılmasına karar verilmesi tam üyelik konusunda son dönemece girildiği anlamına gelse de, bu son düzlükte Türkiye Cumhuriyeti'nden epeyce kilometre yapması talep edilmiştir. Bu en iyi şekilde "dichroism" (diyokrism) ile ifade edilebilir. Yani aynı şeye, iki ayrı yönden bakıldığında birbirinden farklı iki ayrı renkte görünme olayı.²⁰ Sürecin ucunun açık olması ve sonucunun garanti edilememesi, uzun süreli veya geçici tedbirler, temel haklar, demokrasi konusunda ihlal kanaati hasıl olduğunda sürecin askıya alınabilmesi gibi olumsuzluklar MÇB'de de yer almıştır.

MÇB'nin imzalanması için AB'ye üye olan 10 ülkeye Ek Protokolün genişletilmesi gerekmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile siyasi sorun yaşamasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti, bu ülke ile de Ek Protokolü imzalamıştır. Ancak bunu yaparken GKRY'nin resmi olarak tanınmadığı da bir deklarasyonla bildirilmiştir. Buna karşın AB de aynı sertlikte bir karşı deklarasyon yayınlamıştır. Karşılıklı bu deklarasyonlar eşliğinde MÇB 3 Ekim 2005 tarihinde imzalanmıştır. MÇB ile müzakere edilen mevzu Türkiye Cumhuriyeti mevzuatı ile AB kriterleri arasında asgari müşterek bir noktada anlaşmak değildir. Müzakerenin tek amacı Türkiye Cumhuriyeti mevzuatının, AB müktesebatına (acquiscommunautaire) belirlenen takvim ve yapıda uyum sağlamasıdır. Burada taahhüt altına giren Türkiye Cumhuriyeti olmuştur.

Katılım müzakerelerinde 14 fasıl müzakerelere açılmış, bir tanesi geçici olarak kapatılmıştır. "Eğitim ve Kültür" ve "Ekonomik ve Parasal Politika" fasılları, herhangi bir teknik açılış kriteri bulunmamasına, müzakere pozisyon belgesinin sunulmasına ve teknik olarak açılmaya hazır olmasına rağmen, bazı üye ülkeler tarafından AB mevzuatı ile ilgili olmayan nedenlerle bloke edilmiş durumdadır. Diğer taraftan, 8 fasıl, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nin 11 Aralık 2006'da

²⁰Oya Akgönenç, Türkiye'nin AB Stratejisi, Nobel Yayın, 2010, s.104

almış olduğu karar çerçevesinde "Ek Protokol'ün tam olarak uygulanması şartına bağlı olarak" müzakerelere açılmamaktadır. Aynı sebeple hiçbir fasıl geçici olarak kapatılmamaktadır.²¹ Fasıllara bloke koyan ülkelerden birisi Fransa'dır. Fransa toplam 5 fasla bloke koymasına rağmen 2013 yılında "22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu" başlıklı fasla koyduğu blokeyi kaldırmış ve bu fasıl 05.10.2013 tarihinde açılmıştır. GKRY de fasıllara bloke koyan bir diğer ülke olmuştur. Türk liman ve havaalanlarının kendisine açılmamasını gerekçe göstererek 6 fasla bloke koymuştur.

Siyasi çıkarların çatışması sonucu müzakere süreci tıkanma noktasına gelmiş, bunun neticesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin motivasyonunda bir dağınıklık baş göstermiştir. Ancak bu dönemde dahi ilişki hiçbir zaman kesilmemiştir. AB Komisyonu 12 Ekim 2011 tarihinde yayınlanan Genişleme Strateji Belgesi'nde Türkiye ile AB arasında "Pozitif Gündem" oluşturulmasını önermiştir.²² Pozitif Gündem'in amacı AB ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkiye bir canlılık, bir ivme kazandırmak olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'ni yeniden Helsinki Zirvesi sonrası yakaladığı istekli, cesur reform dönemine sokarak katılım müzakerelerine katkıda bulunma amacını güden Pozitif Gündem, dönemin Avrupa Birliği Bakanı ve baş müzakereci Egemen Bağış ile Avrupa Komisyonu'nun Genişleme ve Komşuluk Politikasından Sorumlu Üyesi Stefan Füle tarafından 17 Mayıs 2012 tarihinde Avrupa Birliği Bakanlığı'nda yapılan açılış toplantısı ile resmi olarak başlatılmıştır.²³ Pozitif Gündem uyarınca çalışma grupları oluşturulmuş, bu çalışma gruplarının amacı blokaj nedeni ile hareketsiz kalan fasılları müktesebatın gerekli kıldığı standartlara hazırlamak ve blokajların kaldırıldığında zaman kaybetmeksizin fasılların açılış ve kapanışlarını tamamlamak olmuştur.

²¹(Erisim)<http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=65>, 16 Mart 2015

²²(Erisim) <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa>, 23 Aralık 2014

²³Avrupa Birliği Bakanlığı, Yargı ve Temel Haklar Faslı, s.47

İKİNCİ BÖLÜM

2. AB'NİN YARGI ALANINDAKİ BEKLENTİLERİ

AB, her bir aday ülkeden tam üyelik öncesi müktesebata uyumu şart koşturmuştur. Uyulması gereken müktesebatın genel çerçevesi AB tarafından "Kopenhag Siyasi Kriterleri" ile çizilmişti. AB'ye uyum süreci, 1993'te Avrupa Konseyi (European Council) tarafından aday ülkeler için belirlenen Kopenhag Kriterlerini pratiğe geçirme süreci ve bu sürecin AB nezdinde yakından izlenerek değerlendirilmesidir. Avrupa Komisyonu, geniş bir alanı ilgilendiren Kopenhag Kriterlerine uyum sürecinde mutlak raporlar, yayınlamaktadır. "İlerleme Raporları" başlığını taşıyan bu raporlar, adaylık sürecinde olan her ülke için yılda bir kez olmak üzere, aday ülkenin talebine bağlı olmaksızın müzakere süreci tamamlanıncaya kadar hazırlanmaktadır.²⁴ Aday ülkeler bu raporlarla belirlenen eksikliklerini giderdikten ve müktesebatı hayata geçirdikten sonra tam üyeliğe kabul edilmişlerdir. Bu durum Türkiye için de aynı olmuştur. Helsinki Zirvesi'nden sonra Türkiye Cumhuriyeti, AB tarafından yakından gözlemlenmiş, mevzuatın, müktesebat ile uyumu konusunda gerekli reformların yapılması beklenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti hakkında da 1998 yılından itibaren her yıl hazırlanan ilerleme raporları ile hem Türkiye Cumhuriyeti'nin reform yapması gerektiği hususlar tespit edilmiş, hem de Türk tarafının uyum kapasitesine dair performansı değerlendirilmiştir. Bu raporlar halen devam etmekle birlikte, tam üyelik gerçekleşinceye kadar da devam edecektir.

AB, Türk tarafına uyum konusundaki beklentilerini sadece ilerleme raporları ile bildirmemiştir. İlerleme raporlarının yanı sıra kısa ve orta vadeli amaçların bulunduğu KOB da AB'nin reform konusundaki beklentilerini yansıtan belge özelliği taşımıştır. Uyum sürecinde gerçekleştirilen reformlar için yol gösterici bir harita görevi gören KOB ile tam üyelik yolunda Türk tarafının reform yapması gereken alanlar tespit edilip, gerekli reform çalışmaları belirli takvime bağlanmıştır. 8 Mart 2001 tarihinde kabul edilen KOB daha sonra 2003, 2006 ve 2008 yıllarında güncellenmiştir.

²⁴ Belgin Akçay, İlke Göçmen, Avrupa Birliği, Seçkin Yayınevi, 2010, s.61

Türkiye'nin uyum sürecindeki reform hareketlerini yönlendiren bir diğer rehber de İstişari Ziyaret Raporları olmuştur. Avrupa Birliği'nin Türk yargı sistemi üzerinde değerlendirme, eleştiri ve değişiklik önerileri KOB ve İlerleme Raporlarında yüzeysel olarak ele alındığı görülmekteyken, daha detaylı analizlerin salt yargı sistemi üzerinde değerlendirmelerde bulunmak üzere görevlendirilen özel heyetlerce yapıldığı görülmüştür.²⁵ İlerleme Raporları ve KOB'lar diğer tüm adaylar için de hazırlanırken, İstişari Ziyaret Raporları ise sadece Türkiye için hazırlanma özelliği taşımaktadır. AB uzmanları tarafından hazırlanan bu raporlar 2003, 2004, 2005 ve 2008 yıllarında düzenlenmiştir. İlerleme Raporları ve KOB'lar yargının haricinde farklı konulardaki reform gereksinimlerini de tespit ederken, İstişari Ziyaret Raporları ise salt yargı alanına odaklanarak, reform gereksinimlerini yargı çerçevesinde incelemiştir.

AB genişleme politikası gereği Türkiye Cumhuriyeti'ni özellikle adaylık statüsü kazandığı Helsinki Zirvesi sonrası yakından gözlemlerken, Kopenhag Kriterleri arasında yer alan siyasi kriterlerin ihtiva ettiği demokrasi, hukuk devleti, insan hakları ve azınlık haklarını garanti altına alan istikrarlı kurumların oluşturulmasının temelinde yargı sistemi çok önemli bir yere sahip olmuştur. Bu sebeple Türk yargı sisteminin, Avrupa standartlarına yükseltilmesi, AB müktesebatına uyumunun sağlanması AB tarafından önem verilen reform alanlarının başında gelmiştir. AB, Türkiye Cumhuriyeti hakkında düzenlenen tüm raporlarda istisnasız olarak yargıdaki reform ihtiyacına vurgu yapmış, yargının yapısal ve mevzuat olarak müktesebat ile tam uyum içerisinde olmasını Türkiye Cumhuriyeti'nden beklemiştir. Birliğin bu beklentisi ve Türk tarafının bu beklentiye cevap verme refleksi iki taraf arasındaki ilişkiye de yön vermiştir.

2.1. AB Beklentileri :1999-2004 Dönemi

AB, Türkiye Cumhuriyeti'nin reform yapması gereken konuları yıllık olarak hazırlanan ilerleme raporları ile açıklarken, yargının önemine bilhassa vurgu yapmıştır. Yapılması gereken reformlar konusunda Türkiye Cumhuriyeti'nin teşvik

²⁵ Seyfullah Çakmak, "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde Yargı Kurulları", TAAD, Y:2012, C:3, Sayı:11, s.168

ve desteklendiğini bildirirken aynı zamanda bu reformların müzakerelerin başlaması için ön koşul olduğunu 2000 yılında düzenlenen İlerleme Raporu şu ifade ile belirtmiştir. "Türkiye şimdi, öteki aday ülkeler gibi, onun reformlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik bir katılım öncesi stratejiden yararlanmaktadır. Ancak, Kopenhag siyasi kriterlerine uyum, katılım müzakerelerinin açılması için bir ön koşuldur."²⁶ AB gerek bireyi ön planda tutan, evrensel, üstün standartlarda tam bağımsız yargının oluşturulması, gerekse birlik içerisinde birlik ve bütünlüğün temini için Türkiye Cumhuriyeti'nden de demokratik, hukukun üstünlüğünün ilke edinen, bireysel hak ve özgürlüklerin teminat altına alındığı, etkin ve verimli çalışan bir yargı sistemini teşekkül etmesini beklemiştir. Bu dönemde AB'nin beklentisi hem temel kurumsal yapıların iyileştirilmesi veya oluşturulması, hem de mevzuatın uyumlaştırılması yönünde olmuştur. Kısaca Avrupa, Türkiye Cumhuriyeti'nden yargı alanında nitel ve nicel olarak iyileştirme beklemiştir. 1999-2004 dönemi AB'nin reform konusundaki telkin ve teşviklerinin en yoğun olduğu dönem olmuştur.

AB için Türk yargı sisteminde kendisine yer bulan Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) yapısal reform yapılması gereken yargı kurumlarının başında gelmiş, buna ilişkin reformun gerekliliği 2003 yılında hazırlanan İstisari Ziyaret Raporu'nda şu şekilde yer bulmuştur. "DGM'leri lağvetmek amacıyla Anayasa değiştirilmelidir."²⁷ Devlete karşı işlenen siyasi suçlara bakmak bu mahkemelerin temel fonksiyonu olmuştur. Askeri hakim mahkemenin üç üye hakiminden birisi olarak görev yapmıştır. Ayrıca mahkeme üyelerinin kendilerini devletin avukatı rolünde hissetmeleri nedeni ile AB yargılamasının tarafsızlığının zedelendiğini iddia etmiştir. Bu durum Avrupa kanadında şu şekilde ifade edilmiştir.

1998'de, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, DGM heyetinde bir askeri hakimin bulunmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı olduğunu bildirdi. Daha sonra, Temmuz 1999'da, Avrupa Mahkemesi 1994-1995 yıllarında bireylerce açılmış olan 13 davada hüküm verdi. Bu davaların dokuzunda, Mahkeme, bir DGM tarafından yargılanmış oldukları için

²⁶ Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli İlerleme Raporu, s.6

²⁷ KjellBjornberg, Paul Richmond, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Yargı Sisteminin İşleyişi", 2003 İstisari Ziyaret Raporu, s.36

başvuranların "bağımsız ve tarafsız bir mahkemece" yargılanma hakkından mahrum bırakılmış oldukları sonucuna vardı.²⁸

Bu mahkemelerin görev alanına giren suçlarda mahkeme öncesi uzun gözaltı sürelerinin uygulanması birey hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına neden olmuştur. AB bu mahkemelerin varlığını mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığının yanında adil yargılanma hakkı açısından tehlikeli görmüştür. Yine DGM'lerin varlığı 2003 yılında hazırlanan İstisari Ziyaret Raporunda şu şekilde ifade edilmiştir. "Vatandaşların hak ve özgürlüklerinin korunmasının daha üstünde devletin hakimiyeti anlayışını açıkça vurgulayan yaşanmış tarihi süreç ve Anayasanın yazılış dili dolayısıyla, geçmiş tecrübeleri de göz önüne alarak DGM'lerin Türk yargı sistemi içerisinde bağımsız ve tarafsız mahkemeler olarak görev yapamayacağını düşünmekteyiz."²⁹ AB'nin bu yargı kurumları hakkındaki beklentisi bu mahkemelerin tamamen yargı sisteminden lağvedilerek yetki ve görevlerinin Ağır Ceza Mahkemelerine devredilmesi yönünde olmuştur.³⁰

Yapısal reform beklentilerinden birisi de ihtisas mahkemelerin kurulması yönünde olmuştur. Yargının etkili ve verimli bir şekilde çalışması, yargılamaların isabet ve kalitesinin artırılması için ihtisas mahkemelerinin yargı sistemine dahil olması gerekli görülmüştür. Aynı zamanda yargının aşırı iş yükü neticesinde yargılama sürelerinin Avrupa ortalamalarının çok üzerinde olması bu mahkemelerin kurulmasını gerekli kılmıştır. Bu konu 2002 İlerleme Raporunda şu şekilde yer bulmuştur.

"Yargı sistemi, ağır bir dava yüküyle karşı karşıyadır. Halihazırda, 1.153.000 ceza davası ve 548.000 özel hukuk davası sonuçlandırılmayı beklemektedir. Ortalama dava süresi uzunluğunu muhafaza etmektedir; ceza mahkemelerinde 406 gün, hukuk mahkemelerinde 241 gün, Adalet Bakanlığı raporlarına göre, çocuk mahkemelerindeki ortalama dava süresi,

²⁸ Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1999 Düzenli İlerleme Raporu, s.9

²⁹ KjellBjornberg, Paul Richmond, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Yargı Sisteminin İşleyişi", 2003 İstisari Ziyaret Raporu, s.35

³⁰ KjellBjornberg, Paul Richmond, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Yargı Sisteminin İşleyişi", 2003 İstisari Ziyaret Raporu, s.36

diğerlerinden daha da uzundur (2000 yılı için 755 gün). Ayrıca belli bazı durumlarda, süre, ortalamadan bir hayli uzundur."³¹

Bu düşünce ile AB, çocuk mahkemeleri, tüketici mahkemeleri ve ceza infaz hakimlikleri gibi ihtisaslaşmış yargı kurumlarının oluşturulması ve var olanların sayılarının artırılması yönünde tavsiyede bulunmuştur. Bu konuda hazırlanan AB 2000 ve 2001 İlerleme Raporları ile ihtisas mahkemelerinin kurulmalarından dolayı duyulan memnuniyet belirtilmiş ve başkaca ihtisas mahkemelerinin kurulması ifade edilirken, aynı zamanda bu mahkemelerin sayılarının artırılması gerektiği de vurgulanmıştır.³²

Kurumsal olarak yapılması gereken bir başka reform da İstinaf Mahkemelerinin kurulması yönünde olmuştur. Türk yargı sistemi halen iki aşamalı olarak işlemektedir. Bunlardan temyiz mahkemesi işlevini Yargıtay üstlenmiştir. Yargıtay ilk derece adli mahkemelerin yegane temyiz mercii olması nedeni ile zamanla aşırı iş yüküyle karşı karşıya kalmıştır. Bu da davaların sürüncemede kalmasına sebep olmuştur. İstinaf Mahkemeleri'nin kurulması ile bu mahkemeler temyiz işlevini üstlenerek, Yargıtay içtihat rolüne yoğunlaşması hedeflenmiştir. İstinaf Mahkemelerinin kurulması gerekliliğine AB 2003 yılında düzenlenen İlerleme Raporu ile şu şekilde değinmiştir. "Yargıtay, istinaf mahkemesi işlevini de görmeyi sürdürmektedir. Yargıtay, normalde istinaf mahkemeleri tarafından görülmesi gereken yılda ortalama 500.000 dosyaya bakmaktadır. İstinaf mahkemelerinin kurulması, yalnızca yargılama sürecinin hızını ve etkililiğini artırmakla kalmayacak, adil yargılanma hakkının temin edilmesinde de önemli bir adım teşkil edecektir. Diğer taraftan, istinaf mahkemelerinin kurulması, Yargıtay'ı aşırı iş yükünden kurtararak, Yargıtay'ın Türk içtihat hukukuna açıklık ve yeknesaklık kazandırma işlevine yoğunlaşmasına imkan sağlayacaktır."³³

Nitel olarak reform yapılması gereken konulardan birisi de yargının icrasında temel role sahip hakim ve savcıların insan hakları konusunda eğitimlerinin sağlanması olmuştur. AB, hakim ve savcıların Avrupa hukuku konusunda

³¹ Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu, s.13,14

³² Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu, s.16,17

³³ Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu, s.18

bilinçlendirilerek Avrupa normlarına uygun yargılamaların ifa edilmesini beklemiş, 1999 İlerleme Raporunda bu konuya hükümetin, hakimler ve savcılar için mevcut eğitim programlarını geliştirme niyetini açıkladığının kaydedilmesi gerektiğini, insan hakları alanında bilinç yükseltmeyi ve eğitimi geliştirmeyi amaçlayan bu girişimlerin çok önemli olduğu şeklinde değinmiştir.³⁴

Bir diğer uyum beklentisi ise medeni ve siyasi hakların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince (AİHM) tanınan çerçevede teminat altına alınması yönünde olmuştur. Bunu da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nce (AİHS) hak ihlali olarak görülen durumlarda yeniden yargılama hakkının tanınması ile sağlanacağını hem 2000 yılı hem de 2001 yılı ilerleme raporlarında belirtmiştir. 2000 İlerleme Raporu AİHM tarafından AİHS'e aykırı görülen mahkumiyetlerin sonuçlarının telafisine yönelik düzenlemelerin Türk mevzuatına dahil edilmesi gerektiğini, bu tür düzenlemelerin, mahkumiyet sonucunda kısıtlanan medeni ve siyasi hakların iadesini, davanın yeniden açılmasını ve ceza kayıtlarının silinmesini sağlaması gerektiğini belirtmiştir.³⁵

2.2. AB Beklentileri :2005-2009 Dönemi

Bu dönem AB beklentilerinin başında yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı, etkin ve verimliliğinin sağlanması gelmiştir. Yargının tarafsız ve bağımsızlığına verilen önem 2008 İstisari Ziyaret Raporunda şu şekilde vurgulanmıştır. "Her üye devlette mahkemelerin yetkinliği ve etkili işlemesi vazgeçilmez olup, bu husus büyük oranda onların bağımsızlık ve tarafsızlıklarına dayanmaktadır. Bu yüzden, Avrupa halkları arasında daha yakın bir birlik kurma süreci ve dolayısıyla genişleme sürecinde bu ilkeler önemleri nedeni ile biraz abartılabilir."³⁶ Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı, anayasacılığın, insan hakları ve demokrasinin korunmasının ve hukuk devleti ilkesinin köşe taşlarını oluşturmakta olup önemleri Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler (BM) tarafından da kabul edilmektedir. Türkiye'nin 1954 yılında onayladığı AİHS'in 6(1) Maddesine göre özel hukuk ve ceza hukuku konularında "herkes yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir

³⁴ Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1999 Düzenli İlerleme Raporu, s.10

³⁵ Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli İlerleme Raporu, s.11

³⁶ Thomas Giegerich vd. "Türkiye Cumhuriyeti'nde Yargı Sisteminin İşleyişi", 2008 İstisari Ziyaret Raporu, s.1

süre içinde adil ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir." Her iki ilke de AB'nin üzerine kurulu olduğu ve bütün AB üyesi ülkelerde ortak olan ilkelerin de arasındadır. Hukuk üzerine kurulu bir birlik olarak AB, kendi hukuk düzeninin etkili bir biçimde uygulandığı derecede gerçek bir birlik olacaktır.³⁷ Bu ilkeler çerçevesinde yargının tam bağımsız ve tarafsızlığının aday ülkeler tarafından temin edilmesi AB tarafından önemle takip edilen üyelik kriteri olmuştur. Bunun yanında yargının bağımsızlığı ile yargı kurullarının hesap verebilirliğinin dengeli bir şekilde kurulması Avrupa Konseyi (AK) tarafından tavsiye edilmiş, bu konuda Avrupa Konseyi'nin danışma organı konumundaki Venedik Komisyonu 2007 yılında "Yargısal Atamalar" başlığı altında hazırladığı raporla yargıdaki korporatizmin olumsuz etkilerinden sakınmak amacıyla yargı bağımsızlığı ve yargının hesap verebilirliği arasındaki dengenin sağlanmasının gerektiği vurgulanmıştır.³⁸

Türkiye Cumhuriyeti hakkında düzenlenen 2006 İlerleme Raporu yargı bağımsızlığının anayasa ve çeşitli mevzuat hükümleriyle güvence altına alındığını ancak bu güvenceyi zayıflatan belirli durumların söz konusu olduğunu belirtmiştir. Rapor yargı bağımsızlığını zedeleyen faktörleri hakim ve savcıların idari görev ve yetki yönünden Adalet Bakanlığına bağlı olmaları, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kendi bütçe ve sekreteryasına sahip olamaması, hakim ve savcılarının performanslarını değerlendirecek müfettişlerin Adalet Bakanlığı'na bağlı olması, Adalet Bakanı ve müsteşarın HSYK'daki mevcudiyetleri olarak sıralamıştır.³⁹

Yargının etkinliği ve verimliliğinin sağlanması hususunda yargıyı icra eden hakim ve savcının niceliksel olarak yeterli seviyeye ulaşması büyük önem arz etmiştir. Bağımsızlık, etkinlik ve hakimlerin rolü konusunda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin R(94) 12 numaralı tavsiyesinin 3(1)(a) prensibinin üye ülkelere aşırı iş yükünün önüne geçecek ve yargılamanın zamanında başlamasını mümkün kılacak ve iş miktarına bakmaksızın makul süre içinde bitmesini sağlayacak yeterli sayıda hakim istihdamını tavsiye ettiğine İstisari Ziyaret Raporlarında yer

³⁷ Thomas Giegerich vd. "Türkiye Cumhuriyeti'nde Yargı Sisteminin İşleyişi", 2008 İstisari Ziyaret Raporu, s.1

³⁸ Yusuf Şevki Hakyemez, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, SDE Yargı Raporu; Demokratikleşme Sürecinde Yargı Kurumları, Y:2010, Öncü Basımevi, s.56

³⁹ (Erisim) http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf, 12 Mart 2015

verilmiştir.⁴⁰ Yargı Etkinliğinin sağlanması için ilerleme raporlarında değinilen bir diğer husus da İstinaf Mahkemelerinin kurulması gerekliliği olmuştur. Bu konu 2008 İlerleme Raporunda şu şekilde yer bulmuştur. "Bölge istinaf mahkemelerinin kurulmasına ilişkin bir gelişme olmamıştır. Bu durum endişe konusudur. Yasa gereğince, bu mahkemelerin 2007 Haziran'ında faaliyete geçmiş olmaları gerekmektedir."⁴¹

Yargı işlevinin tam olarak gerçekleştirilmesi yargı organları ve sorumlularının yanında yardımcı yargı organlarının da sisteme dahil edilmesini gerekli kılmıştır. Yardımcı yargı organlar yetkili kılındığı konularla ilgili olarak kendilerine başvuru olduğu zaman hukuki uyuşmazlık hakkında tavsiye ve görüş bildirmekle görevlidir. Türk yargı sisteminde bu tür organlara yer verilmemesi nedeni ile en basit ihtilaflarda dahi yargı yoluna başvurulmakta ve zaten yoğun olan yargının iş yükü arasında bu tür ihtilafların da çözülmesi zaman almaktadır. AB de yargının iş yükünü hafifletmek amacı ile alternatif çözüm yöntemleri (arabuluculuk) ve Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği) gibi yardımcı yargı organlarının sisteme kazandırılması yönünde telkinde bulunmuş, 2009 İlerleme Raporu bu konuya şu şekilde değinmiştir. "Anlaşmazlıkların çözümünde, bir alternatif olan arabuluculuk yaygın biçimde kullanılmamaktadır; bu da yargı aktörleri ve ilgili kamuoyu arasında farkındalık yaratılmasına ihtiyaç bulunduğunu göstermektedir."⁴²

Bunun yanında ülkede idarenin her türlü eylem ve tasarruflarından bireyin hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesi her zaman ihtimal dahilindedir. İdare ihlale sebep olan eylem ve tasarruflarını birey lehine çekebilme yetkisine haizdir. Avrupa Birliği, Maastricht Anlaşmasında ombudsmanlık kurumuna yer vermiş ve bir Avrupa Parlamentosu üyesinin ya da her hangi bir şikayetçinin, Birlik Organlarının kötü işleyişi ile ilgili durumları bildirmesi üzerine, ombudsmanın bu durumları incelemeye alacağını düzenlemiş, aynı şekilde, 7-8 Aralık'ta Nice Zirvesi'nde onaylanan Temel Haklar Şartının 43. maddesi; 'Birliğin bütün vatandaşları veya bir üye devlette ikamet eden veya kanuni adresi bir üye devlette bulunan bütün gerçek

⁴⁰(Erisim)http://avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Downloads/PDF/2003_Peer_Review_report.pdf, 12 Mart 2015

⁴¹ Türkiye 2008 İlerleme Raporu, s.68

⁴² Türkiye 2009 İlerleme Raporu, s.69,70

veya tüzel kişiler, ...Topluluk kuruluşları veya organlarının faaliyetlerinde karşılaşılan kötü idare vakalarını Birlik ombudsmana (kamu denetçisine) havale etme hakkına sahiptir.” demek suretiyle ombudsmana başvuru imkanı, bir “vatandaşlık hakkı” olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla, AB üyesi olmanın sonuçlarından birinin de ombudsmanlık kurumuna sahip olmak ya da bir başka ülkenin ombudsmanına şikayet hakkını kabul etmek olacağı açıktır.⁴³ AB idare ile bireyin çatışmasında her zaman yargı yoluna başvurulma yerine alternatif yargı yolu olan Ombudsmanlık kurumunu devreye sokulmasını istemektedir.

Yargılamaların uzun süre sürüncemede kalması yargı etkinliğinin zedelenmesine neden olmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti açısından mevcut temel kanunlar da yargının hantallaşmasında sebep olan önemli bir etken olmuştur. Bu nedenle Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK) başta olmak üzere temel kanunların güncellenmesini gerekli görülmüştür. AB bu dönemde HUMK'un revize edilmesinden ziyade yeni bir kanunun kabul edilmesini bir an önce gerçekleştirilmesi gereken hedefler arasında belirlemiştir. Bu konu AB tarafından hazırlanan ve 2008 yılında güncellenen KOB'da da kısa vadeli hedefler arasında "Özellikle idari kapasitenin takviyesi ve yeni bir HUMK'un kabul edilmesi suretiyle yargının etkinliğinin güçlendirilmesi."⁴⁴ şeklinde yer bulmuştur.

AB, bu dönemde bağımsızlık, tarafsızlık, etkinlik gibi yargının bu ilkelerinde yapılması gereken reformların belirli bir plan ve takvimde yapılmasını tavsiye etmiştir. Bu konuya 2007 İlerleme Raporunda şu şekilde yer verilmiştir." Yargı için genel bir Ulusal Reform Stratejisi ya da bunu uygulamaya yönelik bir plan yoktur."⁴⁵ Bu taslak hazırlanırken ülke genelinde her derecedeki yargı organları, sivil toplum örgütleri hatta yasama organının da dahil olduğu geniş tabanlı katılımın sağlanarak yargının etkinliği, verimliliği, tarafsızlığı ve bağımsızlığı gibi konularda belirli bir iyileştirme hedefi çizilmesi tavsiye ediliyordu.⁴⁶ Yargı reformunun sürdürülebilir gelişimi ve uygulamasını teminen sivil toplum dahil ilgili tüm taraflarla daha ileri ve

⁴³ Mehmet Kahraman, Hukuk Devletine Katkıları Bakımından Kamu Denetçiliği, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y:2011, C:8, Sa:16, s.366,367

⁴⁴(Erisim)http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf, 10 Mart 2015

⁴⁵ Türkiye 2009 İlerleme Raporu, s.60

⁴⁶(Erisim)<http://www.sgb.adalet.gov.tr/Yargi-Reformu-Stratejisi.pdf>, 10 Mart 2015

geniş danışmalara ve gerekli güvenin oluşturulması için çaba gösterilmesine gereksinim bulunmaktadır."⁴⁷ Yine reform taslağı konusundaki müzakere gerekliliği istişari ziyaret raporunda da ayrıca şu şekilde yer bulmuştur. "Adalet hizmetlerinin yönetimiyle ilgili olan yasal reform konularının müzakere edilmesine ilişkin olarak, HSYK ve TBMM üyeleri arasında resmi görüşmeler yapılmasını tavsiye ediyoruz."⁴⁸

2.3. AB Beklentileri :2010-2014 Dönemi

AB'nin reform konusundaki beklentileri bu dönemde de devam etmiştir. Daha önceki dönemlerde hem kurumsal alanda hem de anayasa ve temel kanunlarda yapılması beklenen reformlar, bu dönemde daha özele indirgenerek mevzuatın belirli konuları ile alakalı olmuştur. Daha önceki dönemlerde hazırlanan KOB, İlerleme Raporları ve İstişari Ziyaret Raporları ile belirlenen kurumsal reformların birçoğu icra edilmiş, anayasa ve temel kanunlardaki güncellemelerin de yine gerçekleştirilmiş olması sebebi ile bu dönem beklentileri daha spesifik olmuştur. Adli Kolluk Yönetmeliğinin oluşturulması, tutukluluk sürelerinin Avrupa normlarına uyumunun sağlanması, savunma hakkının adil yargılanma hakkı prensipleri doğrultusunda genişletilmesi, adalete erişimin kolaylaştırılması, ifade özgürlüğünün genişletilmesi ile işkence ve kötü muamele gibi suçların cezasız kalması gibi konular bu dönemde AB tarafından reform yapılması gereken konular olarak ilerleme raporlarında belirtilmiştir.⁴⁹

Her bireyin adalete erişimi demokrasinin gereği olup, ekonomik gücü adalete erişim için gerekli masrafları karşılamayacak durumda olan bireylerin adalete erişimlerini temin etmek hukuk devleti anlayışının temel prensiplerinden olmuştur. Adalete erişim hakkının Türkiye Cumhuriyeti tarafından da bireylere tam olarak sağlanmasını isteyen AB, adli yardım için genel bir stratejinin bulunmadığı ve adli yardım için tahsis edilen mali kaynakların yeterli olmadığını, adli yardım kapsamında avukatlara ödenen ücretlerin benzer davalarda ödenen ücretlerle kıyaslandığında düşük kaldığı ve bu durumun verilen hizmetin kalitesinin düşmesine

⁴⁷ Türkiye 2008 İlerleme Raporu, s.68

⁴⁸ KjellBjornberg, RossCranston, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Yargı Sisteminin İşleyişi", 2005 İstişari Ziyaret Raporu, s.78

⁴⁹ Türkiye 2011 İlerleme Raporu, s.83-86, Türkiye 2012 İlerleme Raporu, s.71-72

neden olabildiğini, düşük ücretler ve etkili izlemenin bulunmaması nedeniyle, barolar tarafından atanan avukatların suçlu için her zaman etkili savunma yapmadığını, mevcut sistemin endişeleri artırmakta ve sistemin gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁰

Uzun tutukluluk süreleri de AB'nin önem verdiği konular arasında yer bulmuştur. 2012 İlerleme Raporunda yargılama öncesi tutukluluk sürelerinin uzunluğu ile fazlasıyla uzun ve çok kapsamlı iddianameler bakımından endişelerin devam ettiği, bu durumun, söz konusu yargılamaların hukuka uygunluğunun, kamuoyu tarafından kayda değer ölçüde sorgulanmasına yol açtığı, Türkiye'deki demokratik kurumların düzgün işleyişine ve hukukun üstünlüğüne duyulan güvenin güçlendirilmesi bakımından bir fırsat teşkil eden bu davaların, yargı süreçlerinin geniş kapsamlı olması ve söz konusu süreçlerle ilgili eksikliklere yönelik ciddi endişeler yüzünden gölgede kaldığı belirtilmiştir.⁵¹ Bu rapor ile tutukluluk sürelerinin Avrupa normlarına uyumu tavsiye edilmiştir.

Savunma hakkının genişletilmesi de AB tarafından belirlenen konulardan olmuştur. Yargılama sürecinin taraflarından olan iddia makamı ile kıyaslanarak savunma hakkının genişletilmesi gerekli görülmüştür. 2011 İlerleme Raporu ile bu konuya adalet saraylarında savcılar, hakimlerden ayrı bölümlerde ofislerinin bulunmadığı, mahkeme salonlarına giriş veya çıkışlarda savcılar, hakimlerin kullandıkları kapıdan farklı bir kapı kullanmak zorunda olmadığı, ayrıca savcılar, mahkeme salonlarında avukatlarla aynı seviyede oturmadığı ve bu durumun hakimlerin tarafsızlığı konusundaki algıyı gölgelemeye devam ettiği şeklinde değinilmiştir.⁵² AB'nin savunma hakkının genişletilmesini tavsiye etmesindeki temel neden silahların eşitliği ilkesinin tam olarak yargılama sürecinde benimsenmesini sağlamak olmuştur. Mahkeme'ye göre genel ve geniş kapsamlı bir kavram olan "hakkaniyet" in en önemli gereği, taraflar arasında "silahların eşitliği", diğer bir deyişle, mahkeme önünde sahip olunan hak ve yükümlülükler açısından taraflar arasında tam bir eşitliğin sağlanması ve bu dengenin bütün yargılama

⁵⁰ Türkiye 2012 İlerleme Raporu, s.21

⁵¹ Türkiye 2012 İlerleme Raporu, s.7

⁵² Türkiye 2011 İlerleme Raporu, s.84

boyunca korunmasıdır.⁵³ Silahların eşitliği ilkesi sonucu yargılamaların tarafsızlığının da sağlanması hedeflenmiştir.

Yargılamaların daha etkili ve hızlı icra edilmesini sağlamak için adli kolluk birimlerinin kurulması alternatif uygulama olarak değerlendirilmiştir. Savcılara yargılama sürecinde yardımcı olan kolluk kuvvetleri İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır. Ancak doğrudan savcılara bağlı olarak faaliyetlerini yürüten kolluk kuvvetlerinin oluşturulması ile yargılamalara ivme kazandırılması hedeflenmiştir. Bu konuda AB'nin tavsiyesi şu şekilde olmuştur.

*"Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMUK) 167. maddesi çerçevesinde 2005 yılında kabul edilen Adli Kolluk Yönetmeliği, Avrupa standartlarına uygun olarak henüz uygulanmamış olup, savcılıklara bağlı adli kolluk birimleri kurulmamıştır. Savcılar, İçişleri Bakanlığına bağlı kolluk birimlerinden yararlanmaktadır. Savcılar kolluk birimlerinin soruşturmalarını etkin bir biçimde sevk ve idare etme kapasitelerini geliştirmeli ve kolluk faaliyetlerini sıkı bir biçimde kontrol etmelidir."*⁵⁴

⁵³ Güney Dinç, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Göre Silahların Eşitliği", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2005, Sa:57, s.285

⁵⁴ Türkiye 2012 İlerleme Raporu, s.71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YARGI REFORMU

Yargıda gerçekleştirilen reformlar mevzuatla başlayıp, ardından yargılama yani mahkeme süreci ve sonrasında infaz aşaması ile devam eden ve hatta toplumsal kabullenmeye kadar varan bir süreç olarak nitelendirilebilmektedir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti yargı reformunu gerçekleştirirken sadece yasaları değiştirmekle kalmamış, bunun yanında bu yasaları somutlaştıran insan kaynaklarını, mahkemelerin bulunduğu adliye binalarını ve infazın uygulandığı cezaevleri ile ceza infaz sistemini de reform sürecine dahil etmiştir. Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleştirmiş olduğu reformları dört ana başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar yapısal ve mevzuattaki değişiklikler, insan kaynaklarında nicel ve nitel olarak yeterli seviyeye ulaşmak, fiziki ve teknolojik alt yapının oluşturulması ve geliştirilmesi ile ceza infaz sisteminde üstün standartların yakalanmasıdır.⁵⁵

Yapısal reformlar yargının icra edilmesinde yetkili kılınan kurumların oluşturulması veya iyileştirilmesi yönünde gerçekleşirken, mevzuattaki reformlar ise yargının uygulanmasında kaynak teşkil eden ve belirli bir çerçeve çizen mevcut yasaların güncellenmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. İnsan kaynaklarının reform edilmesi yargı aktörleri olan bireyin, özellikle yargının icrasında en önemli aktör olan hakim ve savcı ile diğer yardımcı personelin, sayısını artırarak niceliksel kaliteye ulaşmak ve yargının işlevselliğini artırmak için bu iş gücünün eğitim alt yapısını pekiştirmek yönünde gerçekleştirilmiştir. Fiziki ve teknolojik alt yapının oluşturulması çabaları yargı hizmetinin ifa edilmesinde gerekli donanımın sağlanması ve bilgi ve iletişim teknolojisini yargılama sistemine entegre etme olarak gerçekleştirilmiştir. Ceza infaz sistemindeki reform çabaları ise yargılama sonucunun en son safhada icra edildiği cezaevi koşullarının ıslah edilmesi yönündeki düzenlemeler olmuştur.

⁵⁵T.C. Adalet Bakanlığı, Yargı Reformunun Neresindeyiz, s; 21

Bunlar bir bütünlük içinde ele alınarak birinde meydana gelen iyileştirmenin daha etkili ve verimli işlemesi için diğer etkenlerde de reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle yargı kurumlarının kurulması, bunların restore edilmesi gibi kurumsal bazda yapılan yapısal reformlar ile bu yargı kurumlarının görev, işleyiş ve yetki alanlarını belirleyen mevzuatta gerçekleştirilen reformlar bu bölümde ele alınmıştır.

3.1. Yargı Reformları :1999-2004 Dönemi

Bu dönemin en mühim reformları arasında yargının tarafsızlığı konusunda tartışmaya neden olan DGM'ler üzerinde gerçekleştirilen reformlar yer almıştır. 1983 yılında 2845 sayılı yasa ile kurulan DGM'ler devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasa'da belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevlidir.⁵⁶ İlk kurulduğunda DGM'lerdeki üye üç hakimden biri ve yedek iki hakimden biri askeri hakimdi. Askeri hakimlerin varlığı Mahkemelerin kuruluşundan itibaren AB ve AİHM tarafından yargının bağımsızlığı konusunda çok fazla eleştirilmesine neden olmuştur. Bu nedenle 18.06.1999 tarih ve 4388 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 143. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun'un kabul edilip, 18.06.1999 tarih ve 23729 sayılı Resmi Gazete'de ilanı ile askeri hakimlerin DGM'deki varlıklarına son verilmiştir.⁵⁷

Her ne kadar 1999 yılında yapılan reform ile DGM'lerde üye olarak bulunan askeri hakimlerin üyeliklerine son verilerek, yargının sivilleşmesi yönünde adım atılmış olsa da, yine de DGM'ler yargının tarafsızlığı konusunda AİHM ve AB'ye göre endişe kaynağı olmaya devam etmiş, AİHM 1994 ve 1995 yıllarında bireylerce açılmış bulunan 9 davada, bireylerin DGM'de yargılandıkları için başvuruların "bağımsız ve tarafsız bir mahkemece" yargılanma hakkından mahrum bırakılmış oldukları sonucuna varmıştır.⁵⁸ Zira bu mahkemelerin kuruluş amacı tamamen siyasi olup, devlete karşı işlenen siyasi suçları incelemek olmuştur. Bu durumda DGM üyesi olan hakimler devletin menfaatlerini yargılama sürecinde ön planda tutabiliyorlardı. Bu durum da yargının hem öznel hem de nesnel bağımsızlığını

⁵⁶(Erisim)<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/465/5330.pdf>, 10 Şubat 2015

⁵⁷(Erisim)<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.2709.pdf>, 13 Şubat 2015

⁵⁸Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 1999 Yılı İlerleme Raporu, s.y.

tartışma konusu yapmıştır. 2004 yılında yapılan Anayasa reformu ile DGM'ler yargı sisteminden tamamen çıkartılmıştır. 16.06.2004 tarih ve 5190 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılması ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun ile DGM'ler kaldırılarak yerine "Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri" kurulmuştur.⁵⁹ Bu mahkemelerin yargı sisteminden tamamen tasfiyesi ile yargının tarafsızlığı yönünde olumlu bir adım atılmıştır.

Değişen sosyal ve ekonomik şartlar yargıda da farklı ihtiyaçları doğurmaktadır. Toplumsal gelişmelere yargının gereken tepkiyi gösterememesi yargıda aşırı iş yüküne neden olmuştur. Aşırı iş yükü sonucunda ise yargı etkisizleşmiş, yargılama süreleri uzamıştır. Bu sorunlar Türkiye Cumhuriyeti'nin yıllardır uğraştığı yargısal sorunların başında gelmiştir. Yargılamaların genel mahkemelerde icra edilmesi bu sorunların giderilmesine katkıda bulunmak bir yana, bilakis sorunların bir yumak gibi katlanmasına sebep olmuştur. Genel Mahkemelerin görevlerinin oldukça çeşitli olması yargılamaların doğru bir şekilde sonuçlandırılmasına olumsuz etki yapmıştır. Avrupa ülkeleri genel mahkeme sayısı açısından değerlendirildiğinde; Türkiye en fazla genel mahkemeye sahip ülke konumundadır. Toplam 2508 genel mahkeme vardır.⁶⁰ Türkiye Cumhuriyeti yargıyı etkinleştirmek, yargılamaların süresini kısaltmak ve yargılamaların daha isabetli bir şekilde neticelendirilmelerini sağlamak için ihtisas mahkemelerinin kurulmasını ve yaygınlaştırılması eylemlerine başlamıştır. Bu doğrultuda 2003 yılında Aile Mahkemeleri ile Tüketici Mahkemeleri, 2005 yılında Çocuk Mahkemeleri, 2001 yılında İnfaz Hakimlikleri kurulmuştur.⁶¹ Bu mahkemelerin kurulması yargıda uzmanlaşmayı ve bunun sonucunda da yargının etkin ve verimliliğinin artmasına katkıda bulunmuştur.

Yargının daha verimli işlemesi için atılan bir diğer adım da İstinaf Mahkemelerinin kurulması olmuştur. 26.9.2004 tarihli ve 5235 sayılı Kanun ile bölge adliye (istinaf) mahkemelerinin kurulması öngörülmüş, CMUK ve HUMK'ta

⁵⁹Avrupa Birliği Bakanlığı, Yargı ve Temel Haklar Faslı, s;67

⁶⁰(Erisim)<http://www.mevzuatdergisi.com/2010/08a/02.htm>, 13 Şubat 2015

⁶¹Avrupa Birliği Bakanlığı, Yargı ve Temel Haklar Faslı, s;68

da istinaf yoluna ilişkin usul hükümlerine yer verilmiştir.⁶² Adil yargılanma hakkının ihlali, uzun süren yargılamalar, yargıdaki aşırı iş yükü gibi sorunların Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası platformlarda başını ağrıtmaması, bu sorunlara bir çözüm bulma zorunluluğunu doğurmuştur. Yargının etkililiği ve verimliliğini sağlamak için Türkiye Cumhuriyeti, AB ile müzakerelerden edindiği tecrübenin de katkısı ile İstinaf Mahkemelerinin kurulmasına yönelmişti. AB de İstinaf Mahkemelerinin kurulmasını Türk yargı sistemi açısından bir gereklilik olarak görmüş, bu görüşünü de ilerleme raporlarında birçok kez belirtmişti.⁶³

Türk yargısı temelde iki basamaklı yargılama ve tek basamaklı denetleme sisteminden oluşmuştur. Yargıtay hem ilk derece mahkemeleri ile yargılama rolüne sahipken, hem de bunun yanında yargıda mevcut olan tek denetleme mercii olmuştur. İlk derece mahkemelerinin kararları aleyhine itiraz olması durumunda yargılamaya konu dosya Yargıtay'a gönderiliyordu. Yargıtay kendisine gelen dosyaları hem esas hem şekil yönünden incelemekle görevli olduğu için bünyesinde karara bağlaması gereken dosya sayısı günden güne artmaktaydı. Esasen temel kuruluş amacı içtihat oluşturarak hukukta yeknesaklığı temin etmek olan Yargıtay, bir noktada ilk derece mahkemelerinin rolüne bürünmek zorunda kalmıştı. Bunun yanında bir de karar düzeltme yoluna başvurma hakkı zaten uzun olan yargılamaların daha da uzun bir hal almasına sebep olmuştur. Karar düzeltme yolu Yargıtay'ın ilk derece mahkemesinin kararını tetkikinden sonra verdiği kararın taraflarca yeniden incelenmesi talebi üzerine Yargıtay'ın dosyayı ikinci bir kez tetkik etmesiydi.

İstinaf Mahkemeleri'nin kurulması ile yargıda denetleme sistemine ikinci bir safha devreye sokularak Yargıtay'ın iş yükü hafifletilmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte Yargıtay'ın asli vazifesi olan içtihat mahkemesi görevine odaklanması da bir başka amaç olmuştur. Ayrıca Yargıtay'ın sadece merkezde bulunması ve Türkiye'nin tüm mahkemelerinden gelen dosyaları incelemesi, vatandaşların denetim mekanizmasına erişimini de güçleştirmekteydi. Ancak İstinaf Mahkemelerinin bölgelerin coğrafi konumu ve iş yükü dikkate alınarak birçok şehirde örgütlenmesi denetim mekanizmasına erişimde de kolaylık sağlayacağı düşünülmüştür. Geline

⁶² Adalet Bakanlığı, Hollanda Yargı Konseyi, İsveç Ulusal Mahkemeleri İdaresi, Hukuk Muhakemesinde İstinaf El Kitabı, s:3

⁶³ Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu, s.14,

aşamada, Yargıtay'ın içtihat mahkemesi olma niteliğinin korunması, yargılamanın güvenli ve hızlı bir şekilde sonuçlandırılması bakımından, istinaf kanun yolu incelemesini yapmak üzere bölge adliye mahkemelerinin kurulması bir ihtiyaç hâline gelmişti.⁶⁴ Tüm bu zorunluluklar dikkate alınarak 26/09/2004 tarih ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 7.10.2004 tarih ve 25606 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanması ile İstinaf Mahkemelerinin kuruluşu öngörülmüştür.⁶⁵ Daha sonradan kabul edilen CMUK ve HUMK'ta istinaf yoluna ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Kanun Bölge Adliye Mahkemelerinin kurulacağı yerleri net olarak belirtmemiş bunun yerine coğrafi ve iş yükü dikkate alınarak HSYK'nın olumlu görüşünün alınarak Adalet Bakanlığı'nca kurulacağını hükme bağlamıştır.⁶⁶ 15 ilde (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Konya, Samsun, Erzurum, Diyarbakır, Antalya, Kayseri, Gaziantep, Sakarya, Trabzon ve Van) kurulmasına karar verilen İstinaf Mahkemeleri mevzuata dahil edilip, çoğu kadrosu atanmış olmasına rağmen, halen alt yapı, bina ve diğer bazı teknik eksiklikler nedeni ile bu mahkemelerin örgütlenmesi tamamlanamadığından henüz faaliyete geçirilememiştir.

Yargının kalitesini artırmaya yönelik bir diğer reform da yargıyı hukuki uyumsuzluklara somut olarak uygulayan insan kaynakları üzerinde olmuştur. Özellikle 20. yy evrenselleşme konusunda kaydedilen gelişmeler sonucunda insan hakları, demokrasi gibi kavramlar uluslararası güvence sistemi ile teminat altına alınmıştır. Bu nedenle özellikle hakim ve savcılar başta olmak üzere yargı personelinin ulusal mevzuattan haberdar olmaları yetersiz kalmakta, ulusal mevzuatın yanı sıra evrensel temel hak ve özgürlükler, insan hakları gibi konularda da yargı personelinin bilinçlenmesi gerekli olmuştur. Ayrıca meydana gelen diğer teknolojik, ekonomik ve sosyal değişimler beraberinde yargı camiasının bu değişimlere tepki vermesini zorunlu kılmıştır. Teknolojideki gelişmeler beraberinde siber suçlar ile elektronik ticaret gibi konularda bilgi edinmeyi gerektirmiştir. 20. yy. sonlarında yargı personeli mesleki gelişimini tamamlamak yahut değişen koşullara uyum sağlayabilmek amacı ile hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimini alamıyor

⁶⁴(Erisim)<http://cezahukuku.blogspot.com.tr/2006/10/trk-yargisinda-yapisal-zm-arayilarive.html>, 20 Mart 2015

⁶⁵(Erisim)<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5235.pdf>, 24 Mart 2015

⁶⁶Avrupa Birliği Bakanlığı, Yargı ve Temel Haklar Faslı, s.47

denecek noktadaydı. Bu nedenle Yargı personelinin mesleki bilgi, tecrübe ve kalitesini artırmak amacı ile Adalet Akademisi'nin kurulmasına karar verilmiştir. 31 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4954 Sayılı Türk Adalet Akademisi Kanunu ile akademi ihdas edilmiştir.⁶⁷ Adalet Akademisi'nin kuruluş amacı askeri hakim ve savcılar dahil tüm yargı personelinin, hatta talep olması halinde avukatların meslek öncesi ve meslek içi eğitimlerin için gerekli kurs, seminer, konferans gibi programları hazırlamaktır.⁶⁸ Bunun yanında Akademi, ulusal ve uluslararası tüm hukuki ve mesleki konularda danışmanlık ve görüş bildirme işlevini görmektedir. Yargı personelinin mesleki faaliyetlerinde daha bilinçli ve profesyonel şekilde davranması ile davaların daha isabetli ve kısa sürede bitirilmesine katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti 1999-2004 dönemi arasında bir taraftan yargının verimliliğini artırmak amacı ile gerekli yapısal değişiklikleri gerçekleştirirken, diğer taraftan da mevzuatını güncellemeye devam etmiştir. Bu güncelleme çalışmaları anayasa metinleri ve temel kanunlar üzerinde tezahür etmiştir. Temel kanunlarda yapılan reformlar "Uyum Paketi" adı altında birden fazla kanunda bir bütün olarak gerçekleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde 2001 ve 2004 yıllarında iki anayasa değişikliği, 2002 ile 2004 yılları arasında da sekiz uyum yasası gerçekleştirmiştir.

TBMM'nce 3 Ekim 2001 tarihinde kabul edilip, 17 Ekim 2001 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4709 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun", 1982 Anayasasının 32 maddesiyle Başlangıç bölümünde değişiklikler yapmıştır.⁶⁹ O zamana kadar 1982 Anayasasında gerçekleştirilmiş en geniş kapsamlı reform olmuştur. Bu doğrultuda yargı alanında en önemli değişiklikler ölüm cezası, kişi hürriyeti ve güvenliği, hak arama hürriyeti ve 12 Eylül dönemi tasarrufları aleyhine Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkının tanınması konularında gerçekleştirilmiştir.

⁶⁷ Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Mayıs 2013, Sayı:21, Türkiye Adalet Akademisi Mevzuatı, s:84

⁶⁸ (Erisim) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4954.pdf>, 16 Şubat 2015

⁶⁹ Ergun Özbudun, 2001 Anayasa Değişiklikleri ve Siyasal Reform Önerileri, TESEV, 2002, s:2

Anayasa değişikliği ile özgürlükler alanının genişletilmesi, demokrasi ve hukuk devletinin daha da işler hale gelmesi bakımından önemli bir adım olmuştur.⁷⁰

2001 yılı Anayasa değişikliği ile diğer bir değişiklik ise kişi hürriyeti ve güvenliği konusunda gerçekleşmiştir. 2001 öncesi kişisel suçlarda gözaltı süresi en fazla 4 gün, toplu olarak işlenen suçlarda ise en fazla 15 gün olarak belirlenmişti. Anayasa'nın 19. maddesinde yapılan değişiklik ile toplu olarak işlenen suçlarda gözaltı süresi en fazla 4 güne düşürülmüştür.⁷¹ Bu çerçevede, gözaltı süreleri ile ilgili olarak, hem eski CMUK'un 128. maddesi hem de Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 16. maddesinde yapılan değişikliklerle, toplu işlenen suçlar için azami gözaltı süresi 4 güne indirilerek uluslararası standartlara uyum sağlanmıştır.⁷² Toplu olarak işlenen suçlarda gözaltı süresinin 15 güne kadar çıkması hatta olağanüstü hal durumlarında bu uygulamanın 30 güne kadar çıkması insan hak ve özgürlükleri temelinde çok fazla eleştiri alan bir konuydu. Türkiye Cumhuriyeti gözaltı sürelerinin uzunluğu nedeni ile birçok defa AİHM'de mahkum edilmişti. AİHS 5. maddesiyle 4 günlük süreyi "makul bir süre" olarak tanımlamış; AİHM kararlarıyla makul sürenin "dört günü aşmaması gerektiği" yönünde içtihat oluşmuştur.⁷³ Anayasa'nın 19. maddesinin altıncı fıkrasında yapılan bu değişiklik ile yakalanan ya da tutuklanan şahsın Avrupa norm ve standartları ölçüsünde hakim karşısına çıkartılması Anayasal güvence altına alınmıştır.

2001 Anayasa değişikliğinin getirdiği bir diğer yenilik de adil yargılanma hakkının Anayasa'ya eklenmesi olmuştur. Yapılan değişiklik ile Anayasa'nın 36. maddesi "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir." şeklinde düzenlenmiştir.⁷⁴ Adil yargılanma hakkı tarafsız ve bağımsız mahkemelerde yargılanma, hakkaniyete uygun yargılanma, aleniyet ilkesi, makul süre gibi temel ilkeleri barındırması nedeni ile hak ve özgürlüklerin garantörü

⁷⁰ Feridun Yenişey, "2001 Anayasa Değişiklikleri Üzerine Bir Değerlendirme", Anayasa ve Uyum Yasaları, Türkiye Barolar Birliği, 2003, Sa:50, s:203

⁷¹ Ergun Özbudun, Democratization Reforms in Turkey, 1993-2004, s:183

⁷² Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yargı ve Temel Haklar Faslı, s:78

⁷³ Necmi Yüzbaşıoğlu, "2001 Anayasa Değişiklikleri Üzerine Bir Değerlendirme", Anayasa ve Uyum Yasaları, Türkiye Barolar Birliği, 2003, Sa:50, s:33

⁷⁴ Hatice Yüksel, Uluslararası Sözleşmelerde ve Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Tezi, s:31

niteliğindedir. Bu özelliği nedeni ile adil yargılanma hakkı uluslararası sözleşme maddeleri ve mahkeme içtihatlarında da yer bulmuştur. AİHS'in 6. maddesi herkes, davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık bir şekilde ve makul sürede görülmesi hakkına sahiptir ve aksi ispat edilene kadar masumdur hükmünü haizdir.⁷⁵ Anayasa'nın 36. maddesine "adil yargılanma hakkı" ibaresi eklenerek mevzuat, AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmiştir.

Bu dönemde gerçekleştirilen bir diğer köklü değişiklik de 2004 Anayasa değişikliği olmuştur. 2004 Anayasa değişikliği, 2001 yılında gerçekleştirilen reform kadar kapsamlı olmamıştır. Her ne kadar 2001 Anayasa değişikliği ile toplam 32 madde üzerinde değişiklik yapılsa da, 2004 Anayasa değişikliği toplam 10 madde üzerinde değişiklik öngörmüştür. 2004 Anayasa değişikliği 7.5.2004 tarih ve 5170 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun'un kabul edilmesi yürürlüğe girmiştir.⁷⁶ Paket esas olarak Türkiye'nin AB sürecinde başlattığı reformların devamı niteliğinde olmuştur. Bunun yanında 2001 yılı reform çalışmalarının planları dahilinde olup da gerçekleştirilemeyen uluslararası anlaşmaların üstünlüğü ilkesi de ilk defa bu dönemde kabul edilmiştir.⁷⁷

2004 yılında yapılan bir diğer reform ise DGM'ler üzerinde olmuştur. Bu dönemde Anayasa'nın 143. maddesi yürürlükten kaldırılarak DGM'lerin varlığına son verilmiştir.⁷⁸ Ayrıca Anayasa'nın bağlayıcılığı ilkesi gereği ilgili yasada da değişiklik yapılmıştır. DGM'ler üzerinde gerçekleştirilen reformlar hakkında daha önce detaylıca bahsedildiğinden burada tekrar edilmemesi açısından derinlemesine incelenmeyecektir. DGM'lerin yargı sisteminden çıkartılması ile insan hakları, adil yargılanma, hukukun üstünlüğü gibi konularda AB tarafından çok fazla eleştiriye maruz kalan Türkiye Cumhuriyeti, bu mahkemelerin lağvedilmesi ile özellikle adil yargılanma konusunda olumlu bir adım atmıştır.

⁷⁵ Naim Karakaya, Hande Özhabes, Yargı Paketleri : Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme, Tesev, 2013, s:24

⁷⁶ (Erisim)<http://www.anayasa.gen.tr/5170sk.htm>, 8 Şubat 2015

⁷⁷ Kemal Başlar, "Anlaşmaların Onaylanması, Üstünlüğü ve Anayasal Denetimi Üzerine", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2004, s;22,23

⁷⁸ (Erisim)<http://www.anayasa.gen.tr/5170sk.htm>, 10 Şubat 2015

2004 Anayasa değişikliğinin mevzuata kazandırdığı en önemli yeniliklerden biri de uluslararası anlaşmalara yeni bir boyut kazandırması olmuştur. Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasına "Usulüne uygun yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır." hükmü eklenmiştir.⁷⁹ Bu değişiklik ile insan haklarına ilişkin uluslararası anlaşmaların, kanunların üzerinde olduğu Anayasal güvence altına alınmıştır. Her ne kadar bu değişiklik ile temel hak ve özgürlükler uluslararası teminat altına alınmışsa da, temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir çerçeve belirlenmemiştir. Bu nedenle hangi anlaşmaların temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşma sayılacağı konusunda bir açıklık yoktur.⁸⁰

Bu dönemde ayrı ayrı kanunlarda mevcut maddeler üzerinde bir bütün olarak aynı anda değişiklik yapılmış, bu çerçevede, sekiz uyum paketiyle 53 kanunun 218 maddesinde değişiklik yapılmıştır.⁸¹ Birinci Uyum Yasa Paketi 6.2.2002 tarihli ve 4744 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yasama meclisinde kabul edilip, 24676 Sayı ve 19.2.2002 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁸² Kabul edilen bu birinci uyum yasası ile CMUK'un 107 ve 128, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 16, Türk Ceza Kanunu'nun 159 ve 312, Terörle Mücadele Kanunu'nun 7 ve 8. maddelerinde değişiklik yapılmıştır.⁸³ Yapılan bu madde değişiklikleri ile Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesi gereği 2001 Anayasa değişikliğinin içinin doldurulması amaçlanmıştır.

4744 Sayılı yasa ile CMUK'un 107. maddesinde değişiklik yapılarak yakalama ya da tutuklamadan ya da yakalama ve tutuklamanın uzatılmasına dair her karardan, şüphelinin yakınına veya şüphelinin belirlediği bir kişiye hakim kararı ile gecikmeksizin haber verileceği güvence altına alınmıştır. Yine CMUK'un 128. maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi madde metninden çıkartılarak toplu

⁷⁹ Derya Belgin, Anayasa'nın 90. Maddesinde (7 Mayıs 2004) Yapılan Değişikliğin Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ankara Barosu Dergisi, 2008, Sa:4, s:110

⁸⁰ Levent Gönenç, 2004 Değişiklikleri, Güncel Hukuk, 2004, Sa:7, s:48

⁸¹ Avrupa Birliği Bakanlığı, Avukatlar İçin Yargı ve Temel Haklar Projesi, s:55

⁸² (Erisim) <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4744.html>, 17 Şubat 2015

⁸³ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007, Dumat Ofset Matbaa, s;7

olarak işlenen suçlarda azami gözaltı süresi 7 günden 4 güne indirilmiştir.⁸⁴ Bu doğrultuda daha önce 2001 Anayasa değişikliği ile Anayasa'nın 19. maddesinde değişiklik yapılarak toplu olarak işlenen suçlarda azami gözaltı süresi 4 güne düşürülmesi Anayasal güvence altına alınmıştır. CMUK madde 128'deki bu değişiklik de aynı doğrultuda yapılan bir değişiklik olmuştur.

Ayrıca Anayasa'nın 19. maddesi ile aynı paralelliği sağlamak adına Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 16. maddesinde değişiklik yapılarak olağanüstü hal bölgelerinde gözaltı süresi 7 günden 4 güne düşürülmüş ve bu süre azami olarak 10 günden 7 güne indirilmiştir.⁸⁵ Gözaltı süresinin uzatılması için hakim karşısına çıkarılma şartı da madde metnine eklenmiştir. Yine aynı madde ile sanığın avukatı ile her zaman görüşebilmesi Devlet Güvenlik Mahkemesi kapsamına giren suçlar için de güvence altına alınmıştır.⁸⁶ Bu değişiklikler ile adil yargılanma hakkı konusunda olumlu adım atılmış olup, gözaltı süreleri ve duruşma öncesi savunma hakları yönünden mevzuat, Avrupa normları ile uyumlu hale getirilmiştir.

Yine TCK'nın 159 ve 312. maddelerinde de değişiklik yapılmıştır. TCK'nın 159. Maddesinde değişiklik yapılarak Türklüğe, Cumhuriyete ve devletin maneviyatına hakaret etme, küçük düşürme eylemlerine karşı 1-6 yıl aralığında olan yaptırım, 1-3 yıl aralığına düşürülmüş, ayrıca aynı maddedeki “ağır hapis” cezası “hapis” cezasına dönüştürülmüştür.⁸⁷ 312. maddede yapılan değişiklikte ise bu kapsama giren suçun işlenmesi durumunda para cezası yaptırımı kaldırılmıştır. Ayrıca ikinci fıkrada gerçekleştirilen değişiklik ile “kamu düzeni için tehlikeli olabilecek şekilde” ibaresi eklenmiştir.⁸⁸ Böylece bu kapsama giren suçların oluşması için somut tehlike aranmıştır. Yapılan bu değişiklikler ile düşünce ve ifade özgürlüğü alanının kapsamı genişletilmiştir.

⁸⁴ Haydar Efe, AB Uyum Yasalarının Türkiye'deki İnsan Haklarının Gelişimine Katkıları, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:3, Sa:4, 2012, S:154

⁸⁵ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007, Dumat Ofset Matbaa, s;48, 49

⁸⁶ Haydar Efe, AB Uyum Yasalarının Türkiye'deki İnsan Haklarının Gelişimine Katkıları, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:3, Sa:4, 2012, S:154-155

⁸⁷ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007, Dumat Ofset Matbaa, s;49

⁸⁸ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007, Dumat Ofset Matbaa, s;49-50

Türkiye Cumhuriyeti uyum yasalarına ikinci uyum yasası ile hızlı ve kararlı bir şekilde devam etmiştir. Birinci uyum yasasından hemen sonra yaklaşık bir buçuk ay gibi kısa bir süre sonra ikinci uyum yasası yasama meclisi tarafından gündeme alınmıştır. 4748 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'un 26 Mart 2002 tarihinde yasama meclisi tarafından kabul edilmesi sonucu ikinci uyum yasası 9 Nisan 2002 tarih ve 24721 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁸⁹ İfade özgürlüğünün kullanılmasını, örgütlenme ve barışçıl toplanma haklarını güçlendirmek üzere bu paket, Basın Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, Dernekler Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Devlet Memurları Kanunu, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'nda değişiklikler yapmıştır.⁹⁰ Yapılan bu değişiklikler ile örgütlenme serbestisi sağlanmış, barışçıl toplanma hakkı güçlendirilmiş, adil yargılama ilkesi doğrultusunda savunma hakkına belirli güvenceler getirilmiş, siyasi partilerin kapatılma kriterleri zorlaştırılmıştır.⁹¹

Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 16. maddesi doğrultusunda yapılan değişiklikle bu mahkemelerin kapsamına giren suçlarla ilişkilendirilen şahısların müdafii ile yalnız görüşebilmelerini temin için maddenin son fıkrası kaldırılmıştır.⁹² Bu madde değişikliği Anayasa'nın 36. maddesinde adil yargılama hakkı doğrultusunda yapılan değişiklik sonucu, Anayasa'nın bütünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesi gereği gerçekleştirilmiştir.

İşkence ve haysiyet kırıcı suçlar nedeni ile Türkiye Cumhuriyeti, AIHM nezdinde birçok defa mahkum edilmişti. İşkenceyle mücadele doğrultusunda ikinci uyum yasası ile Devlet Memurları Kanunu'nda da düzenleme yapılma gereği duyulmuştur. Bunun için bu Kanun'un 13. maddesinde değişiklik yapılarak AIHM tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin mahkum edildiği davalar neticesinde, tazminatın

⁸⁹ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007, Dumat Ofset Matbaa, s;7

⁹⁰ (Erisim)<http://www.abgm.adalet.gov.tr/ekutuphane/AB%20uyum%20yasalar%C4%B1n%C4%B1n%20i%C3%A7%20hukuka%20etkisi%20ve%20katk%C4%B1s%C4%B1.pdf>, 20 Şubat 2015

⁹¹ Haydar Efe, "AB Uyum Yasalarının Türkiye'deki İnsan Haklarının Gelişimine Katkıları", Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2012, C:3, Sa:4, s.156-159

⁹² Haydar Efe, AB Uyum Yasalarının Türkiye'deki İnsan Haklarının Gelişimine Katkıları, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:3, Sa:4, 2012, s:158

suçu işleyen kamu görevlisine rücu edilebilmesi sağlanmıştı.⁹³ Buradaki temel amaç devletin işkence suçları nedeni ile ödemek zorunda kaldığı tazminatları tahsilden daha ziyade, işkenceyle mücadele çerçevesinde sıfır tolerans gösterip bu suçun oluşmasını önlenmek istemesidir.

Siyasi Partiler Kanunu'nun 101, 102 ve 103. maddelerinde yapılan değişiklik ile siyasi partilerin kapatılmasına alternatif cezalar da mevzuata dahil olmuştur. Buna göre 101. madde kapsamına giren suçların işlenmesi durumunda ilgili siyasi partinin devlet yardımından mahrum bırakılması ya da yardım yapılmışsa hazineye iade edilmesi, 102. madde kapsamına giren suçların işlenmesi durumunda ise yine ilgili siyasi partinin devlet yardımından tamamen ya da kısmen mahrum bırakılması gibi alternatif yaptırımlara başvurulabileceği karara bağlanmış olup, yine bu Kanun'un 103. maddesinde yapılan değişiklikle siyasi partinin kapatılması ile ilgili olarak "odak kriteri" getirilmiştir.⁹⁴ Bu madde değişikliğinin temel amacı ise siyasi partilerin kapatılmasını zorlaştırmak olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti uyum yasası paketlerine 2002 yılı içerisinde üçüncü uyum yasası ile devam etmiştir. 3 Ağustos 2002 tarihinde yasama meclisinde kabul edilen 4771 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 9 Ağustos 2002 tarih ve 24841 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁹⁵ Toplam 14 maddede değişiklik öngören yasa o zamana kadar yapılmış en kapsamlı uyum yasası olmuştur. Basın Kanunu, CMUK, Dernekler Kanunu, HUMK, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Polis Vazife ve Salahiyeti Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, TCK, Vakıflar Kanunu, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Serbest Bölgeler Kanunu, Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu, Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ve Orman Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır.⁹⁶

⁹³ Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yargı ve Temel Haklar Faslı, s.83

⁹⁴ Haydar Efe, "AB Uyum Yasalarının Türkiye'deki İnsan Haklarının Gelişimine Katkıları", Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2012, C:3, Sa:4, s.158-159

⁹⁵ (Erisim) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020809.htm>, 22 Şubat 2015

⁹⁶ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007, Dumat Ofset Matbaa, s;7-8

Üçüncü Uyum Yasası hukuk sistemine yeniden yargılanma hakkını kazandırmıştır. HUMK'un 445 ve 448. maddeleri ile CMUK'un 327 ve 335. maddelerinde yapılan değişiklik sonucu hukuk ve ceza davalarına ilişkin olarak AİHM kararları ışığında muhakemenin iadesi imkanı getirilmiştir.⁹⁷ Bu değişiklik ile AİHM'in Türkiye Cumhuriyeti aleyhine verdiği ihlal kararının kesinleşmesinden sonra 1 yıl içerisinde vatandaşlara yeniden yargılanma konusunda başvurma hakkı tanınmıştır.⁹⁸ Yapılan bu değişikliğin amacı insan hakları ihlallerinin mümkün olduğunca iç hukukta çözülmesini sağlamak olmuştur.

Dördüncü Yasa Paketi, 2 Ocak 2003 tarih ve 4778 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 11 Ocak 2003 tarih ve 24990 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁹⁹ Kanunla, Anayasa'da yapılan değişikliklere uyum sağlanması, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı çerçevesinde alınması gerekli tedbirlerle ilgili 765 sayılı TCK, 1412 sayılı CMUK, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu, 5680 sayılı Basın Kanunu, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 2908 sayılı Dernekler Kanunu, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun, 3682 sayılı Adli Sicil Kanunu, 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununda değişiklikler öngörülmektedir.¹⁰⁰

Beşinci Uyum Yasası ile daha önceki uyum yasaları ile mevzuata kazandırılmış adil yargılanma hakkı ve örgütlenme özgürlükleri yeniden ele alınarak, bu hak ve özgürlükler daha da geliştirilmiştir. Bu doğrultuda 4793 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 23 Ocak 2003 tarihinde yasama meclisinde kabul edilerek 4 Şubat 2003 tarih ve 25014 sayılı Resmi Gazete'de

⁹⁷ Haydar Efe, AB Uyum Yasalarının Türkiye'deki İnsan Haklarının Gelişimine Katkıları, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:3, Sa:4, 2012, s:128

⁹⁸ Tolga Süslü, AB Sürecinde Uyum Yasaları, 2005, Piramit Yayınları, s:39-40

⁹⁹ (Erisim) http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc087/kanuntbmmc087/kanuntbmmc08704778.pdf, 24 Şubat 2015

¹⁰⁰ (Erisim) <http://www.kgm.adalet.gov.tr/TasariSamalari/Kanunlasan/2003Yili/Kanunlasan.html>, 25 Şubat 2015

yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁰¹ Beşinci Uyum Yasası ile CMUK, HUMK ve Dernekler Kanunu'nda düzenlemeler yapılmıştır. CMUK ve HUMK'ta değişiklik yapılarak AİHM kararları doğrultusunda yargılamanın iadesi hakkında kapsam genişletilmiştir. Ayrıca, AİHM kararları ışığında yargılamanın iadesine gidebilme konusunda Üçüncü Uyum Paketinde yer alan hükümlerden farklı olarak, "İhlalin tazminatla giderilmeyecek sonuçlar doğurduğunun anlaşılması" şartı madde kapsamından çıkartılmıştır.¹⁰² Yine yargılamanın iadesi talebinin Yargıtay tarafından incelenmesi usulüne son verilmiş olup, yargılamanın iadesi taleplerinin doğrudan kararı veren ilgili ilk derece mahkemesine yapılabilmesi sağlanmıştır.

En kapsamlı reformlardan olan Altıncı Uyum Yasası 15 Temmuz 2003 tarihinde 4928 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'un 19 Temmuz 2003 tarihinde 25173 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanması ile yürürlüğe girmiştir.¹⁰³ Bu paket ile birçok yasada güncelleme yapılmış, genelde daha önceki uyum yasaları ile yapılan değişiklikler yeniden gözden geçirilerek daha özgür, daha demokratik yapıya kavuşturulmaları amaçlanmıştır.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yapılan değişiklik ile AİHM kararları doğrultusunda yeniden yargılama hakkı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda da uygulanmaya başlanmıştır.¹⁰⁴ Daha önce gerçekleştirilen reform ile yeniden yargılama sadece HUMK ile CMUK'ta uygulanmakta iken, bu kanunun çıkartılması ile yeniden yargılama hakkının kapsamı genişletilmiştir.

Yedinci Uyum Yasa Paketi, 4963 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 30 Temmuz 2003 tarihinde yasama meclisinde kabul edildikten sonra 7 Ağustos 2003 tarih ve 25192 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁰⁵ 4963 sayılı Yasa ile gerçekleştirilen bu paketle, TCK, Dernekler Kanunu, CMUK, Sayıştay Kanunu, Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

¹⁰¹(Erisim)<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/02/20030204.htm>, 25 Şubat 2015

¹⁰² Haydar Efe, AB Uyum Yasalarının Türkiye'deki İnsan Haklarının Gelişimine Katkıları, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:3, Sa:4, 2012, s:166

¹⁰³ TC Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007, Dumat Ofset Matbaa, s.9

¹⁰⁴ Tolga Süslü, AB Sürecinde Uyum Yasaları, 2005, Piramit Yayınları, s:114-115

¹⁰⁵ (Erisim)<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/08/20030807.htm>, 28 Şubat 2015

Kanunu, Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Terörle Mücadele Kanunu, Türk Medeni Kanunu ve Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Kanunu'nda bir takım değişiklikler yapılmıştır.¹⁰⁶ Çıkarılan bu yasa ile ifade özgürlüğü, adil yargılanma, örgütlenme özgürlüğü, çocuk hakları gibi konularda reform yapılmıştır.

Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Kanunu'nda yapılan değişiklikle Askeri Mahkemelerin yetki alanı daraltılarak AİHM'in adil yargılama ilkesi doğrultusunda bir adım atılmıştır. Bu Kanun'un 11. maddesine şu fıkra eklenmiştir. "Askeri Ceza Kanununun 58. maddesinde yazılı suçların, barış zamanında asker olmayan kişiler tarafından işlenmesi halinde, bu suçlara ilişkin davalar askeri mahkemelerde görülmez."¹⁰⁷ Buna göre belirli suçların sivil kişilerce işlenmesi durumunda Askeri Mahkemelerde yargılanmalarına son verilerek, bu suçlara bakma yetkisi Adli Mahkemelere devredilmiştir.

CMUK'ta yapılan değişiklik ile işkenceyle mücadele kapsamında işkence ve kötü muamele suçları nedeni ile yürütülen soruşturma ve kovuşturmalar acele işlerden sayılmıştır. Bu tarz davalarda yargılamanın kısa sürede neticelendirilmesini temin için duruşmaların en fazla bir ay ertelenebileceği ve adli tatilde dahi bu davaların görülmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır.¹⁰⁸

Sayıştay Kanununda yapılan değişiklik ile Sayıştay'ın kamu kaynaklarını denetim yetkisi genişletilmiş olup, Cumhurbaşkanlığı haricinde kamu kaynaklarından istifade eden her türlü kurum ve kuruluş Sayıştay'ın denetim yetkisine dahil edilmiştir.¹⁰⁹ Silahlı Kuvvetler'in denetim usulü ise Bakanlar Kurulu'nun daha sonra çıkaracağı yönetmelikle belirleneceği belirtilmiştir.

¹⁰⁶ Ercüment Tezcan, Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Son Gelişmeler, Avrupa Birliği'nin Genişlemesi ve Türkiye İle Olan İlişkilerine Etkisi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C:24, Sa:1-2, 2004, s:718

¹⁰⁷ Tolga Süslü, AB Sürecinde Uyum Yasası, 2005, Piramit Yayınları, s:73

¹⁰⁸ Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yargı ve Temel Haklar Faslı, s.83

¹⁰⁹ Tolga Süslü, AB Sürecinde Uyum Yasası, 2005, Piramit Yayınları, s:132

Çocuk Mahkemeleri'nin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 6. maddesinde yapılan değişikliklerle, çocuk haklarının geliştirilmesi doğrultusunda 18 yaşını bitirmemiş olan herkesin "çocuk" sayılması ve çocuk mahkemelerinin görev alanıyla ilgili istisnaların kaldırılması sağlanmıştır.¹¹⁰

3.2. Yargı Reformları :2005-2009 Dönemi

2005-2009 dönemi Türkiye Cumhuriyeti açısından reform konusunda bir önceki döneme nazaran daha durağan geçmiştir. Ancak yine de yargıdaki reform hareketleri düşük seviyede de olsa devam etmiştir. Bu dönem reformları arasında insan kaynaklarındaki nicel artış bu dönemde gerçekleştirilen reform çalışmalarında öne çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti 21. yy'a kadar yargı faaliyetlerini icra edecek personel konusunda sıkıntı yaşamıştır. TBMM Başkanı Cemil Çiçek 2000'li yıllardaki yargıdaki insan kaynakları durumunu şu şekilde ifade etmiştir. "Ülkemiz yargı sistemindeki uyuşmazlık sayısının nüfusa oranı açısından diğer Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında iş yükü daha fazladır. CEPEJ 2008 Raporu'na göre her 100.000 kişiye düşen hakim sayısı Almanya 24.5, Avusturya 20.2, İngiltere 16.6, Belçika 14.9, Fransa 11.9, iken Yunanistan 28.4, Türkiye'de ise 9'dur. Avrupa ülkelerinde bir hakim 200 dosyaya bakarken, Ülkemizde bir hakim yılda ortalama 1078 dosyaya bakmaktadır. Dolayısıyla eldeki verilere göre yargısal hizmetleri yerine getirmeye çalışan hakim-savcı ve personel sayısı oldukça yetersizdir."¹¹¹ Yargılamaların uzun süre sürüncemede kalmasının temel nedenlerinden biri de insan kaynaklarının yeterli seviyeye ulaşamaması olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti 21. yy ile birlikte yargıda istihdam edilen personel sayısında büyük bir atılım yapmış, CEPEJ'in raporuna göre bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti hakim sayısındaki artış oranı olarak 44 Avrupa ülkesi arasında beşinci sırada, aynı şekilde savcı sayısındaki artış oranında da dördüncü sırada yer almıştır.¹¹² Hakim ve savcı sayısındaki bu niceliksel artış fark edilir şekilde gerçekleşmiş olup, her ne kadar ortalama hakim ve savcı sayısı olarak Avrupa standartlarının halen gerisinde olsa da, Türkiye Cumhuriyeti hakim ve savcı

¹¹⁰ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007, Dumat Ofset Matbaa, s;71

¹¹¹ Cemil Çiçek, "Türkiye'de Yargı Reformu", Yeni Türkiye 52 Yargı Reformu Özel Sayısı, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013, Sa:52, s.11

¹¹² Avrupa Adalet Etkililiği Komisyonu, Avrupa Yargı Sistemleri, Adaletin Etkililiği ve Kalitesi,s;132

sayılarının yıllık artış oranında Avrupa'daki artış ortalamalarının bir hayli üstüne çıkmayı başarmıştır.

Hiç şüphesiz yargı faaliyetlerinin yerine getirilmesinde yardımcı personel durumu da büyük öneme haiz olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti yakın zamana kadar yargıda iş görececek yardımcı personel konusunda sıkıntı yaşamaktaydı. Yeterli sayıda bulunmayan yardımcı personel aşırı iş yükü nedeni ile yargı faaliyetini yürüttüğü kalemlerde uzmanlaşma sıkıntısı yaşamakta ve bu durum da hakim ve savcılara gerektiği ölçüde yardım yapamamaktaydılar. Böylece mahkemelerdeki dosya sayıları günden güne artış göstermekteydi. Yardımcı personel sayısında da çok büyük sıkıntı yaşayan yargı camiası bu sıkıntıyı 21. yy ile birlikte büyük oranda aşmış bulunmaktadır. Bu konuda Adalet Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu rapora göre 2011 yılı alımları ile birlikte istihdam edilen yardımcı personel sayısında 2002 yılına kıyasla %75 oranında bir artışın gerçekleşeceği ifade edilmiştir.¹¹³

Ayrıca farklı hukuksal uyumsuzlıklara uzman personel vasıtası ile çözüm bulmak için ilk defa Adalet Bakanlığı bünyesinde sosyolog, pedagog, psikolog gibi uzman personel bulundurulmaya başlanmıştır.¹¹⁴ Yine Adalet Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu rapora göre 2011 yılında Bakanlık bünyesinde toplam 1.351 uzman (psikolog, pedagog, sosyolog) personelin istihdam edildiği ifade edilmiştir.¹¹⁵ Bu sayede uyumsuzlıklara hem daha profesyonelce yaklaşılmış, hem de belirli konularda bilirkişilerin dışarıdan atanarak davaların uzun süre sürüncemede kalması sorunu kısmen engellenmiştir.

Bu dönemde yardımcı yargı organlarından Ombudsmanlığın (Kamu Denetçiliği Kurumu) oluşturulması yönünde adım atılmıştır. AB'nin Maastricht Anlaşması ile tüm üye ve aday ülkelere kurulması yönündeki tavsiyelerde bulunması nedeni ile bu kurumu oluşturarak AB standartlarını yakalamak Türkiye Cumhuriyeti için bir hedef olmuştur. Bunun yanında Ombudsmanlığın oluşturulması sonucunda birey ile kamu otoritesi arasındaki tüm uyumsuzlıkların yargıya intikal etmesinin önüne geçilip, yargının iş yüküne olumlu katkı yapması hedeflenmiştir. Adalet

¹¹³ Adalet Bakanlığı, Yargıda Reformun Neresindeyiz, s;22

¹¹⁴ Adalet Bakanlığı, Yargıda Reformun Neresindeyiz, s;22

¹¹⁵ Adalet Bakanlığı, Yargıda Reformun Neresindeyiz, s;22

Bakanlığı nezdinde AB görüş ve tavsiyeleri, sivil toplum örgütlerinin de görüşleri dikkate alınarak Ombudsmanlık hususunda 2004 yılında bir çalışma başlatılmış ve 2005 yılında TBMM gündemine gelmiştir. Kamu Kurumu Denetçiliği'nin oluşturulmasına yönelik 5521 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu dönemin Cumhurbaşkanı tarafından veto edilerek Meclis'e tekrar gönderilmiştir. Meclis çalışmalarının 2006 yılında tamamlanması sonucu 5548 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu tekrardan Cumhurbaşkanlığı'na gönderilmiştir Cumhurbaşkanı yasayı onaylamakla birlikte dönemin ana muhalefet partisi ile birlikte yasanın iptali için Anayasa Mahkemesi'ne müracaat etmiştir. Anayasa Mahkemesi 2008 yılında söz konusu yasayı iki ayrı gerekçeyle dayanarak iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin ilk gerekçesi kurumun kaynağını Anayasa'dan almaması gösterilirken, ikinci gerekçe ise kurumun bağlı olacağı planlanan TBMM'nin böyle bir görevi ve yetkisinin bulunmaması gösterilmiştir.¹¹⁶ Bu nedenle Kamu Denetçiliği Kurumu'nun oluşturulma süreci ertelenmek zorunda kalmış, Kurumun oluşması için 2010 yılı referandumu ile anayasal bir zemin hazırlanmıştır. Daha sonra 2012 yılında 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kanunu'nu kabul edilerek bu kurum teşkilatlanmasını oluşturmuştur.¹¹⁷ Kurum 2013 yılından itibaren ise şikayetleri kabul etmeye başlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde örgütlenen Kamu Denetçiliği Kurumu her ne kadar tam bağımsız bir yapı olarak idarenin işlemlerini denetleme yetkisi ile kurulsa da, halen Kurum'un eleştirilen eksiklikleri mevcuttur. Kurum sadece gerçek ya da tüzel kişilerin şikayetleri üzerine harekete geçmektedir. Ancak herhangi bir konuda kanuna uygunsuzluğu tespit ettiğinde re'sen harekete geçememektedir. Ayrıca Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sadece idari faaliyetlerinin denetime tabi olmakta, askeri faaliyetlerinin ise Kurum'un yetki alanı dışında tutulmaktadır. Bu eksikliklere AB 2011 İlerleme Raporlarında da değinilmiştir.¹¹⁸ Ombudsmanların görev sürelerinin bitiminde yeniden üye olmalarına yasada imkan tanınması, Kurum'un yasama karşısındaki bağımsızlığını olumsuz etkileyen faktörler olmuştur.

¹¹⁶Haydar Efe, Murat Demirci, Ombudsmanlık Kavramı ve Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumundan Beklentiler, Sayıştay Dergisi, 2013, Sa:90, s.57

¹¹⁷ 14.06.2012 gün ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Bk. RG 29.06.2012, No:28338

¹¹⁸Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu, s;13, 14

2005 yılında müzakerelerin başlatılmasından sonra AB yetkilileri, Adalet Bakanlığı'ndan "23. Yargı ve Temel Haklar" başlıklı fasıl kapsamında Türkiye'nin yargı bağımsızlığı, tarafsızlığı ve etkinliğinin güçlendirilmesine yönelik bir strateji hazırlayarak Avrupa Komisyonu'na sunmasını istemiştir.¹¹⁹ Bunun üzerine, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecindeki taahhütleri göz önünde bulundurularak Adalet Bakanlığı tarafından, Strateji Geliştirme Başkanlığı'nın öncülüğünde, 2008-2013 yıllarını kapsayacak bir "Yargı Reformu Stratejisi" taslağı hazırlamak üzere bir Komisyon ihdas edilmiştir.¹²⁰ Kurulan bu Komisyon tarafından yargının bağımsız, tarafsız ve etkinliğini sağlamak adına önce 2009 yılında daha sonra da güncelleme yapılarak 2012 yılında "Yargı Reformu Strateji Taslağı" hazırlanmıştır. Hazırlanan bu taslaklar ile yargı alanında gerçekleştirilmesi düşünülen reformlar belirli bir plan ve takvime oturtulmuştur.

İlk "Yargı Reformu Strateji Taslağı" 2009 yılında Adalet Bakanlığı Strateji Daire Başkanlığı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu strateji taslağı hazırlanırken, öncelikle Türk yargısının, temel hak ve özgürlüklerin korunmasına dayalı olarak bağımsızlık, tarafsızlık ve etkililiğinin sağlanması gibi amaçlar belirlenmiş daha sonra bu amaçların gerçekleştirilmesine hizmet edecek hedefler tek tek tespit edilmiştir.¹²¹ Hazırlanan bu taslak Yargı Bağımsızlığının Güçlendirilmesi, Yargı Tarafsızlığının Geliştirilmesi, Yargıda Verimlilik ve Etkinliğin Artırılması, Yargıda Mesleki Yetkinliğin Artırılması, Yargı Örgütü Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi, Yargıya Güvenin Artırılması, Adalete Erişimin Kolaylaştırılması, Uyuşmazlıkları Önleyici Nitelikteki Tedbirlerin Etkin Hale Getirilmesi, Ceza İnfaz Sisteminin Geliştirilmesi, Ülkenin İhtiyaçları ve Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Sürecinin Gerektirdiği Mevzuat Çalışmalarına Devam Edilmesi gibi 10 temel amacı haizdir.¹²² Bu temel amaçlar belirlenirken mümkün olduğunca katılımcılık ve çoğulculuk esas alınmıştır. Bu vesile ile taslağın hazırlanma aşamasında Avrupa Komisyonu ile istişarelerde bulunulmuş, bunun yanında üst derece yargı organları

¹¹⁹ Naim Karakaya, Hande Özhabeş, Yargı Paketleri : Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme, Tesev, 2013, s;7

¹²⁰ M. Serhat Kaşıkara, Avukatsız Yargı Reformu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sa:93, 2011, s:343

¹²¹ Adalet Bakanlığı, Yargı Reformu Stratejisi, s;2

¹²² Adalet Bakanlığı, Yargı Reformu Stratejisi, s;3

ile Türkiye genelindeki ilk derece adli yargıda çalışan Cumhuriyet başsavcıları, komisyon başkanları ve bölge idare mahkemesi başkanlarının görüşü alınmıştır.¹²³

İkinci "Yargı Reformu Strateji Taslağı" ise 2012 yılında hazırlanmıştır. Kısmen 2009 yılında hazırlanan taslağın bu tarihten sonra yapılan reformlar ile amacına ulaşması, kısmen de değişen koşullara paralel olarak amaç ve hedeflerin güncellenmesi gerekliliği bu taslağın hazırlanmasına sebep olmuştur. Yargı Reformu Stratejisi, Adalet Bakanlığı tarafından 2012 yılında ulaşılmak istenen hedeflerin yüzde 70'ine uyulduğu gerekçesi ile güncellenmiştir.¹²⁴ Temelini 2009 yılında hazırlanan ilk taslaktan alan "2012 Yargı Reformu Strateji Taslağı" belirli amaç ve bu amaçların gerçekleştirilmesi için tespit edilmiş tali hedeflerden oluşmaktadır. 11 amaç ve 103 hedefin bulunduğu Taslakla önemli yenilikler getirilmektedir.¹²⁵ İlk taslaktan farklı olarak insan haklarının geliştirilmesi yeni bir amaç olarak 2012 taslağına dahil edilmiştir.¹²⁶ Hazırlanan bu yargı reformu strateji taslakları 2011-2013 döneminde yapılan reformlara pusula görevi görmüştür.

21. yy ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti yargının tesisleşmesi hususunda büyük atılımlar gerçekleştirmiştir. 2002 yılında Adliyelerin toplam kapalı alanı 569.000m² iken, 2010 yılında bu miktar 2 milyon m² olmuş ve yapımı devam eden tesislerin de tamamlanması ile bu miktarın 3 milyon m² olması hedeflenmektedir.¹²⁷ Günümüzde ise tesisleşme faaliyetleri halen devam etmektedir. Adalet hizmetleri, yargının saygınlığına yakışır, son derece modern, geniş ve her şeyden önemlisi müstakil binalarda hizmet vermektedir. Bu durum yargı çalışanlarının daha rahat ortamlarda, düzenli bir şekilde iş görmesine sebep olmuştur. Bunun sonucunda ise yargılama faaliyetlerinde göreceli olarak kalite verimlilik artışı gözlemlenmiştir.

Yine bilişim sisteminin kaydettiği gelişmeye 21. yy ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti ayak uydurmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde yargı sisteminin bilişim teknolojisinden faydalanmasını temin etmek için yargıya bir hayli kaynak

¹²³ (Erisim) <http://www.sgb.adalet.gov.tr/Yargi-Reformu-Stratejisi.pdf>, 20.01.2015

¹²⁴ Naim Karakaya, Hande Özhabes, Yargı Paketleri : Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme, Tesev, 2013, s;8

¹²⁵ (Erisim) http://www.sgb.adalet.gov.tr/Yargi_reformu_stratejisi_taslagi.pdf, 15 Şubat 2015

¹²⁶ (Erisim) <http://www.hukuksokagi.com/guncel/yargi-reformu-stratejisi-taslagi-guncellenerek-kamuoyuna-sunuldu/>, 20.01.2015

¹²⁷ Adalet Bakanlığı, Yargıda Reformun Neresindeyiz?, s;24

aktarılmıştır. Öncelikle bilişim sisteminin gerektirdiği donanımlar yargı hizmetlerinin görüldüğü binalara kazandırılmıştır. Mahkemelerde kullanılan bilgisayar sayısı 2002 yılına göre %859 oranında artırılmıştır.¹²⁸ Bununla birlikte mahkemelerde kullanılmaya başlanılan bilgisayarlar birbirlerine entegre edilmiştir. Bu sayede yargılama faaliyetleri dijital ortama aktarılmıştır. Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) olarak adlandırılan dijital sistemde yargılama faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ile yargılamaların daha güvenli bir ortamda ve hızlı bir şekilde icra edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca UYAP'ın adliyelere fiziki olarak ulaşmaksızın, sistem üzerinden davaların açılması, harçların yatırılması ve icra takibinin başlatılabilmesi gibi imkanlar sunması, yargıya erişim konusunda büyük kolaylıklar sağlamıştır. UYAP yargının daha hızlı ve güvenli bir ortamda ifa edilmesine katkı sağlamıştır.

3.3. Yargı Reformları :2010-2014 Dönemi

2005-2009 döneminde hızını kaybeden reform hareketleri bu dönemde yine belirli bir ivme kazanmıştır. Bu dönem reformları 2011 ile 2013 yılları arasında gerçekleştirilen yargı paketleri ile 2010 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişiklikleridir. Yargı sisteminde köklü değişikliklere neden olması bu dönem reformlarının en belirgin özelliği olmuştur. Daha önceki değişiklikler ağırlıklı olarak temel hak ve özgürlükler konusunda gerçekleştirildiğinden yargıyı mevzuat bazında etkilemiştir. 2010 yılında gerçekleştirilen reformlar ise direk yargı üzerinde gerçekleştirildiğinden, bu reformlardan yargı hem mevzuat olarak hem de yapısal olarak etkilenmiştir. Bu dönemde yapılan değişiklikleri Anayasa bölümlerine göre sıralamak gerekirse şu şekilde bir tablo çıkmaktadır. Yargı (9); Temel Haklar ve Ödevler (7); Yürütme (3); Yasama (2); Genel Esaslar (1); Mali ve Ekonomik Hükümler (1).¹²⁹

7.5.2010 tarih ve 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, halkoylamasına sunulmak üzere 13.5.2010 tarih ve 27580 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 2010 Anayasa değişikliğinin ilk adımı atılmıştır.¹³⁰ 12.9.2010 tarihinde yapılan referandum sonucu

¹²⁸ Adalet Bakanlığı, Yargıda Reformun Neresindeyiz?, s;25

¹²⁹ Levent Gönenç, 2010 Anayasa Değişikliği Teklifi Üzerine Bir Değerlendirme, s:13, (http://www.yasayananayasa.ankara.edu.tr/belgeler/makaleler/2010_anayasa_degisikligi.pdf)

¹³⁰ (Erisim)<http://www.anayasa.gen.tr/5982.htm>, 18 Şubat 2015

%57.9 oy oranı ile kabul edilmiştir.¹³¹ Daha önceki 2001 ve 2004 Anayasa değişiklikleri yasama meclisinde iktidar ve muhalefet partileri arasında tam mutabakat sağlanarak geçmişti. Ancak 2010 değişikliği yasama meclisinde Anayasa değişikliği için yeterli usul şartını taşınamaması nedeni ile Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulmuştur.

2010 Anayasa değişikliğinin gerçekleştirdiği en köklü reform kendisini HSYK'da göstermiştir. Temel yasalarda gerçekleştirilen reformlar, yargının yapısında da reformu zorunlu kılmıştır. Yargıdaki tüm hareketliliği denetleyen ve yönlendiren kurum olması nedeni ile HSYK'nın konumu yargının imajı açısından son derece önemli olmuştur.¹³² 1982 Anayasası ile kurulan Kurul, Anayasa Mahkemesi üyeleri hariç diğer tüm hakim ve savcılar hakkında atama, yer değiştirme ve terfii işleri ile mesleğe kabul ve meslekten ihraç gibi kararlar alma yetkisine sahipti. Yargının icra edilmesinde çok geniş yetkilere sahip olan Kurul yargının işlevini yerine getirmesi ve bağımsızlığı gibi konularda hassas bir öneme sahipti. Bu önemi nedeni ile 1961 Anayasasından itibaren mevzuatta yer alan HSYK, gerek 1971 Anayasa değişiklikleriyle getirilen yeni yapı ve gerekse 1982 Anayasasındaki şekliyle oluşumu ve kararları ile tartışmaların merkezinde yer almıştır.¹³³ Adalet Bakanı ile Bakanlık Müsteşarının, HSYK'daki mevcudiyetleri, kurulun ayrı bir bütçe ve sekreteryasının bulunmaması, kurul kararlarına karşı yargı yolunun kapalı olması, üyelerinin yüksek yargı organları arasından seçilmesi ve ilk derece hakim ve savcılarının kurulda temsil edilmemesi sonucu temsil oranının çok dar olması nedeni ile HSYK her daim tartışma konusu olmuştur.¹³⁴

HSYK'nın bünyesinde toplam 7 asıl 5 yedek üye bulunmaktaydı. Bu üyeler arasında Yargıtay'ın kendi üyeleri arasından yapacağı seçim sonucu belirlenen adaylardan Cumhurbaşkanınca seçilen 3 asıl ve 3 yedek üye, Danıştay'ın kendi üyeleri arasından yapacağı seçim sonucu belirlenen adaylardan Cumhurbaşkanınca

¹³¹ (Erisim)<http://secim.haberler.com/2010/>, 20 Şubat 2015

¹³² (Erisim)<http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/HSYK%20Rapor.pdf>, 20 Şubat 2015

¹³³ Yusuf Şevki, "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu", Yargı Raporu: Demokratikleşme Sürecinde Yargı Kurumları, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2010, s.53

¹³⁴ İbrahim Okur, "Referandumdan Sonra HSYK: HSYK'nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı, TESEV Yargı Reformu 4, 2012, s.8

seçilen 2 asıl ve 2 yedek üye bulunmaktaydı.¹³⁵ Ayrıca seçilen bu yüksek yargı üyelerinin haricinde kurulda Adalet Bakanı kurulun başkanı sıfatıyla ve Bakanlık Müsteşarı da tabi üye olarak bulunmaktaydı. Kurulda sadece yüksek yargıdan üyelerin bulunması nedeni ile temsil tabanı çok dar tutulmuştu. HSYK'nın bu yapısı antidemokratik olarak genel kabul görmüştü. Zira bu konu İstanbul Politikalar Merkezi'nin (İPM) 2012 yılında yayınlamış olduğu raporda da şu şekilde yer bulmuştur. "12 Eylül 2010 Anayasa değişikliğinden önceki yapısının "oligarşik" nitelikte olduğu, Yargıtay ve Danıştay mensubu yüksek yargıçların Kurul'un oluşumundaki rolünün bu durumu teşvik ettiği bunun da yargı bağımsızlığıyla bağdaşmadığı yönünde katılımcılar arasında görüş ortaklığı olduğu gözlenmiştir."¹³⁶ Hakkında atama, terfi, yer değiştirme ve disiplin kararları gibi çok önemli kararlar aldığı ilk derece hakim ve savcılarının kurulda hiçbir temsil hakları yoktu. Kendilerinden bir temsilci bulunmadığı gibi kurul üyelerinin belirlenmesi sürecine de hiçbir şekilde müdahil değillerdi.

2010 Anayasa değişikliğinde HSYK ile ilgili Anayasa'nın 159. maddesinde değişiklik yapılarak, bu değişiklik 12.09.2010 tarihinde yapılan referandumla kabul edilmiştir. Söz konusu anayasa değişikliğinin uygulanmasına yönelik olarak 2461 sayılı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu yürürlükten kaldırılarak, yerine 6087 sayılı ve 18 Aralık 2010 tarihli Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu kabul edilmiştir.¹³⁷ Kabul edilen bu yasa ile HSYK yapısında köklü reformlar gerçekleştirilerek kurulun yapısı ve oluşum sürecinde değişiklikler yapılmıştır.¹³⁸

2010 referandumu ile gelen yeniliklerin başında kurulun üye sayısının artırılarak çoğulcu ve daha geniş temsili sistem tesis edilmiş, kurula ilk derece hakim ve savcılardan da üye kabul edilerek temsilde adalet daha da güçlendirilmiş, ayrıca kurula ilk defa yargı haricinden de üye kabul edilmiş ve kurul dışı kapalı bir yapı hüviyetinden sıyrılmış, üye sayısı 7'den, Adalet Bakanı dahil 22'ye çıkartılmış, ilk derece adli hakim ve savcılara kendi aralarından 7 üye seçme hakkı tanınmış, yine ilk

¹³⁵(Erisim)http://tr.wikipedia.org/wiki/2010_T%C3%BCrkiye_anayasa_de%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi_referandumu, 20 Şubat 2015

¹³⁶İstanbul Politikalar Merkezi, Anayasa Reformu Aracılığı ile Türkiye'nin Denge ve Denetleme Sisteminin Güçlendirilmesi, s;35

¹³⁷Avrupa Birliği Bakanlığı, Yargı ve Temel Haklar Faslı, s;65

¹³⁸Türkiye 2011 İlerleme Raporu, s.83-84

derece idari hakim ve savcılara kendi aralarından belirledikleri 3 üyeyi seçme hakkı tanınmış bunların yanında Yargıtay'a 3 üye, Danıştay'a da 2 üye belirleme hakkı tanınmış, yine ilk defa Adalet Akademisi'ne de 1 üyelik kontenjan tanınmış, 4 üyeyi ise Cumhurbaşkanı öğretim üyeleri ve avukatlar arasından atama hakkına sahip olmuştur.¹³⁹ Kurulun Bakan hariç 21 üyesi yedişer kişi olmak üzere üç daireye, geldikleri yere göre eşit ölçüde dağıtılıp böylece temsilde adalet ve denge sağlanmaya çalışılmıştır.¹⁴⁰ Yani tüm dairelerde her birimden üye mevcuttu.

Oluşturulan bu yeni yapıda Adalet Bakanı'nın yetkileri de sınırlandırılmıştır. Bakanın daire toplantıları ile disiplin ile ilgili genel kurul toplantılarına katılmaması sağlanmış, Bakan'ın yetkileri daha sembolik düzeyde tutulmuş, yine Müsteşar da aynı şekilde diğer üyelerle eşit üye olarak kabul edilmiş ve Müsteşarın toplantılara katılmaması ile toplantıların yapılamaması yönündeki blokaj hakkı kaldırılmıştır.¹⁴¹ Böylece Bakan ve Müsteşarın yetkilerindeki kısıtlamalar yargı bağımsızlığına olumlu katkıda bulunmuştur. Bakan'ın yetkilerinin sınırlandırılmış bir şekilde kurulda bulunması birçok AB üyesi ülkelerdeki yapı ile örtüşmüştür. Bu konuda Avrupa Yargı Kurulları Ağı (AYKA) Başkanı Miguel Carmona şu ifadeyi kullanmıştır. "Mevcut HSYK, yargı kurulları ağı prensipleriyle büyük oranda örtüşmektedir. Bununla birlikte, Adalet Bakanının üstleneceği rolü tanımlamak gerekir. Kurulda Adalet Bakanının varlığı bazı AB üyesi ülkelerde de gördüğümüz bir modeldir."¹⁴² Miguel Carmona her ne kadar bu durumu eleştirmese de yine de Bakan'ın varlığının yargıya müdahale olarak genel kabul gördüğünü vurgulamıştır.

Bir diğer değişiklik ise kurulun kararlarına karşı yargı yoluna başvurma hakkının tanınması olmuştur.¹⁴³ Bu sayede yargı çalışanları kendi haklarında verilen kurul kararlarına karşı yargı yoluna başvurma hakkını kazanmıştır. Ancak burada yargı yolu açılan kararlar sadece meslekten ihraçla ilgili kararlar olmuştur. Bunun

¹³⁹Referandumdan Sonra HSYK: HSYK'nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı, TESEV Yayınları, 2012, s;9

¹⁴⁰Referandumdan Sonra HSYK: HSYK'nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı, TESEV Yayınları, 2012, s;9

¹⁴¹Yusuf Şevki Hakyemez, "2010 Anayasa Değişiklikleri ve Demokratik Hukuk Devleti", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:XIV, 2010, SA:2, s.401-402

¹⁴²MiguelCarmona, Türk Yargı Sistemindeki Reformlar, Düünden Bugüne HSYK ve Avrupa Uygulaması ile Mukayese Sempozyumu, s;5

¹⁴³Yusuf Şevki Hakyemez, "2010 Anayasa Değişiklikleri ve Demokratik Hukuk Devleti", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:XIV, 2010, SA:2, s.403

haricindeki kararlara ilişkin ise hala yargı yolu kapalı olmasına rağmen kurul içinde etkin bir itiraz sistemi geliştirilmiştir.¹⁴⁴ Bu noktada eksik de olsa hakimlik teminatı için müspet bir adım olarak genel kabul görmüştür. HSYK ayrıca bu değişiklik ile kendisine ait sekretaryaya sahip olmuş, böylece kurul kendi idari işlemlerini kendi planladığı takvime göre yürütme organı olan Bakanlıktan bağımsız olarak yapma imkanı bulmuştur.¹⁴⁵ Bunun yanında Adalet Bakanlığı'ndan bağımsız bir bütçeye de sahip olmuştur. Bu haklara sahip olmakla birlikte kurul yeni yapısı itibariyle Genel Sekreterlik ve Teftiş Kurulu olmak üzere iki ana hizmet biriminden oluşmaktadır. Kurulun idari ve mali işleri ile sekretarya hizmetleri Genel Sekreterlik tarafından yürütülmekte olup Genel Sekreterlik bünyesinde gerekli büro ve personel yapılanması bulunmaktadır.¹⁴⁶ HSYK kendi sekretarya ve bütçesine sahip olarak idari ve mali olarak özerk bir yapıya bürünmüştü.

2010 anayasa değişikliğinin içerdiği bir başka yenilik de, evvelce Adalet Bakanlığına bağlı müfettişler eliyle yürütülen yargı mensuplarının denetlenme yetkisini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bağlı müfettişlere sunması olmuştur. Değişikliğe göre, Adalet Bakanlığına bağlı Teftiş Kurulu, sadece adalet hizmetlerini denetlemekle yetkili kılınmıştır.¹⁴⁷ Bu değişiklik ile Adalet Bakanlığı'na hakim ve savcılar sadece idari yönden denetleme imkanı tanınmıştır. HSYK ise hakim ve savcılar mevzuatta belirlenen görevleriyle ilgili konularda denetleme yetkisine sahip olmuştur. Bu vesile ile yürütmenin, yargı üzerindeki etkisi epeyce sınırlandırılmıştır.

Her ne kadar gerçekleştirilen bu reformlar HSYK'nın yapısında derin bir etki yapsa da, hala reform edilmesi gereken konular mevcuttur. Bakan'ın halen kurulun başkanı sıfatı ile kuruldaki görevinin devam etmesi, soruşturma izninin Bakan'ın onayına bağlı olması reform edilmesi konular arasında yer almakta, yasama

¹⁴⁴Referandumdan Sonra HSYK: HSYK'nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı, TESEV Yayınları, 2012, s;9

¹⁴⁵Hasan Hendek, "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Yapısının Değerlendirilmesi", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C:1, 2011, Sa:5, s.473

¹⁴⁶Bülent Çiçekli, Türk Yargı Sistemindeki Reformlar, Dünden Bugüne HSYK ve Avrupa Uygulaması ile Mukayese Sempozyumu, s;4

¹⁴⁷Referandumdan Sonra HSYK: HSYK'nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı, TESEV Yayınları, 2012, s;9

organının kurula üye seçememesi ise yapının eleştirilme alan eksiklikleri arasında yer almıştır.¹⁴⁸

2010 Anayasa değişikliğinin kendisini hissettirdiği bir diğer yargı kurumu Anayasa Mahkemesi olmuştur. Üst derece mahkeme olarak oluşturulan Anayasa Mahkemesi ilk defa 1961 Anayasası ile kurulmuştur. 1982 Anayasasında da yer bulan Mahkeme, Anayasa'nın 146 ila 153. maddeleri arasında düzenlenmiştir. 1982 Anayasası döneminde Anayasa Mahkemesine ilişkin ilk kanuni düzenleme, 10/11/1983 tarih ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile yapılmıştır.¹⁴⁹ Mahkeme kanunun kendisine sınırlı olarak yetki verdiği davalara bakmak ve yine yüce divan sıfatıyla Cumhurbaşkanı, Bakanlar kurulu üyeleri, üst derece mahkemeleri Başkan ve üyelerini görevleri ile işledikleri suçlardan dolayı yargılama, Kanun, Kanun Hükmünde Kararname ve TBMM İçtüzüğü'nün Anayasaya uygunluğunu şekil ve esas yönünden inceleme yetkisi olan Anayasa Mahkemesi, Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil yönünden inceleme görevi vardır.¹⁵⁰

Anayasa Mahkemesi 11 asıl, 4 yedek üyeden oluşmaktaydı. 2 asıl ve 2 yedek üye Yargıtay'dan, 2 asıl ve 1 yedek üye Danıştay'dan, 1'er asıl üye Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay Genel Kurulu'nun kendi Başkan ve üyeleri arasından gösterilen 3'er aday arasından, 1 asıl üye Yükseköğretim Kurumu'nun göstereceği 3 aday arasından ve 3 asıl ve 1 yedek üyeyi ise üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca atanırdı. Mahkemeye üye atama yetkisi sadece Cumhurbaşkanındaydı. Üyeleri belirleme yetkisinin sadece Cumhurbaşkanına tanınması temsilde adaleti tartışma konusu yapıyordu. Farklı organların da Mahkemeye üye atayarak Mahkemenin temsil tabanının genişletilmesi mahkemenin meşruiyetini daha da pekiştirecekti. Anayasa Mahkemesi de 2004 yılında hazırladığı bir anayasa değişikliği çalışmasında belli sayıdaki Mahkeme üyesinin TBMM tarafından seçilmesini önermiştir.¹⁵¹ Zira 1961 Anayasası'na göre

¹⁴⁸İbrahim Okur, "Anayasa Değişikliği Çalışmaları Çerçevesinde Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Yapısı Üzerine Düşünceler", Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013, Sa:52, s.155

¹⁴⁹(Erisim)<http://www.anayasa.gov.tr/Hakkinda/KisaTarihce>, 4 Mart 2015

¹⁵⁰Avrupa Konseyi, Adalet Bakanlığı, Adliye Personeli El Kitabı, 2013, Şen Matbaa, s.31-32

¹⁵¹(Erisim)http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/yavuz_atar.pdf, 6 Mart 2015

TBMM de Mahkeme'ye üye seçmekle yetkiliydi.¹⁵² Yeni düzenlemeye göre Mahkeme 17 üyeden oluşacak, bu üyelerden 3'ünün TBMM, 14'ünün ise Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi sağlanmıştır. TBMM'ye 3 üyenin ikisini Sayıştay'ın, 1'ini ise baro başkanlarının önereceği isimler arasından seçme hakkı tanınmıştır. Cumhurbaşkanı 14 isimden 10'unu seçerken kendisine önerilen isimlerle bağlı kılınmış, geri kalan 4 üyeyi ise belirli kategoriler içerisinde doğrudan seçme hakkı tanınmıştır.¹⁵³

Her ne kadar 2001 ve 2004 yıllarında Anayasa'nın bazı maddelerinde değişiklik yapılsa da bu değişiklikler Anayasa Mahkemesi'nde köklü herhangi bir değişikliğe sebep olmamıştır. Anayasa Mahkemesi için en kapsamlı ve ciddi yapısal reform 2010 Anayasa değişikliği ile yapılmıştır. Söz konusu Anayasa değişikliklerinin hayata geçirilmesi bakımından gerekli olan kanun değişikliği de 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 30 Mart 2011 tarihinde kabulü ile gerçekleşmiştir.¹⁵⁴ Söz konusu değişiklikle Anayasa Mahkemesi'nin yeniden yapılanmasında önemli reformlar hayata geçirilmiştir.¹⁵⁵

İlk olarak Mahkeme'nin 11 asil, 4 yedek üye olan üyelik yapısı, 17 asil üyeye çıkartılmış, yedek üyelik kaldırılmış ve değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedek üyeler asil üye olmuştur.¹⁵⁶ TBMM'ye üye seçme yetkisi tanınmıştır.¹⁵⁷ Yapılan bu değişiklikle TBMM 3 üyeden 2'sini her boş yer için Sayıştay'ın belirlediği 3'er aday arasından, 1 üyeyi ise Türkiye Baro Başkanlarının belirlediği 3 aday arasından seçecekti. TBMM'nin bu yetkisi Sayıştay ve Baro Başkanlarının seçtikleri adaylar arasından üye seçimi şeklinde olduğu için dolaylı bir

¹⁵²(Erisim)<http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>, 8 Mart 2015

¹⁵³Engin Selçuk, "Anayasa Değişiklik Paketini Anlama Kılavuzu", TASAM Yayınları, Stratejik Rapor No:36, 2010, s.22

¹⁵⁴Adalet Bakanlığı, Yargı ve Temel Haklar Faslı, s:64

¹⁵⁵Ş. Cankat Taşkın, 2010 Anayasa Değişikliklerinden Sonra Türk Anayasa Mahkemesinin Yapılanması, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011, s:188

¹⁵⁶Yusuf Şevki Hakyemez, "2010 Anayasa Değişiklikleri ve Demokratik Hukuk Devleti", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:XIV, 2010, SA:2, s.397

¹⁵⁷(Erisim)http://tr.wikipedia.org/wiki/2010_T%C3%BCrkiye_anayasa_de%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi_referandumu, 8 Mart 2015

yetki olmuştur.¹⁵⁸ TBMM'nin dışında geriye kalan diğer adayları atama yetkisi ise yine Cumhurbaşkanı'na verilmişti. Cumhurbaşkanı'na yapılan bu değişiklik ile birinci sınıfa ayrılan hakim ve savcılar ile en az 5 yıl Anayasa Mahkemesi'nde raportörlük yapmış olan raportörlerden üye atama yetkisi tanınmıştır.¹⁵⁹ Temsilde geniş tabanlılığı sağlama ilkesi Cumhurbaşkanı'na hakim ve savcılar ile raportörlerden üye atama yetkisi tanımıştır.

Cumhurbaşkanı'na, Mahkeme üyelerini belirlerken 3 üyeyi Yargıtay'dan, 2 üyeyi Danıştay'dan, 1'er üyeyi Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin her boş yer için gösterecekleri 3'er aday arasından, ayrıca en az 2'si hukukçu olmak üzere 3 adayı da Yüksek Öğretim Kurumu'nun kendi üyesi olmayan öğretim üyeleri arasından gösterilen 3'er aday arasından atama yetkisi verilmiştir. Bunların dışında 4 üyeyi ise avukat, anayasa mahkemesi raportörleri ve birinci sınıf hakim ve savcılar arasından doğrudan atama hakkı tanınmıştır.¹⁶⁰

2010 yılı anayasa değişikliğinin getirdiği bir diğer yenilik de Mahkeme üyelerinin üyelik süreçlerine bir kısıtlama getirmesi yönünde olmuş, 2010 yılına kadar 65 yaş garantisi altında görev yapan üyelerin görev süresi 12 yıllla sınırlandırılmış ve görev süresi dolan üyenin ikinci bir defa aday olmasının önüne geçilmiştir.¹⁶¹ Görev süresinin belli ve bu sürenin sonunda tekrardan adaylık yolunun kapatılması hakimlik teminatı ve tarafsızlığı açısından olumlu bir gelişme olmuştur. Bunun yanında hakimlik mesleğinden ihraç edilmeyi gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giyilmesi durumunda kendiliğinden, sağlık sorunları nedeni ile görevin ifa edilememesinin ortaya çıkması durumunda ise üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyu ile üyeliğin düşeceği hükme bağlanmıştır.¹⁶²

¹⁵⁸Ş. Cankat Taşkın, "2010 Anayasa Değişikliklerinden Sonra Türk Anayasa Mahkemesi'nin Yapılanması", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011, Sa:97, s.191

¹⁵⁹Ş. Cankat Taşkın, 2010 Anayasa Değişikliklerinden Sonra Türk Anayasa Mahkemesinin Yapılanması, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011, s;197

¹⁶⁰Ergun Özbudun, "Yargı Bağımsızlığı ve Anayasa Yargısı", Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013, Sa:52, s.282

¹⁶¹Ş. Cankat Taşkın, 2010 Anayasa Değişikliklerinden Sonra Türk Anayasa Mahkemesinin Yapılanması, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011, s;202

¹⁶²Ş. Cankat Taşkın, 2010 Anayasa Değişikliklerinden Sonra Türk Anayasa Mahkemesinin Yapılanması, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011, s;202

Anayasa Mahkemesi'nin kanun, kanun hükmünde kararname ve TBMM iç tüzüklerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetleme görevinin yanında bir de Yüce Divan sıfatı ile kanunda belirtilen devlet görevlilerini yargılama yetkisi vardı. Anayasa Mahkemesi'nin 2010 yılına kadar Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu Üyeleri, üst derece yargı başkan ve üyelerini yargılama yetkisi bulunuyordu. 2010 yılı değişiklikleri ile bunlara ilaveten TBMM Başkanı, Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarını, Yüce Divan sıfatı ile yargılama yetkisi tanınmıştır.¹⁶³

Anayasa Mahkemesi'nin temel görevlerinden bir tanesi her ne kadar kanun koyucunun koymuş olduğu kanunları anayasaya uygunluğu açısından denetlemek olsa da, bireyler bu kanunlardan kaynaklanan olası hak ihlallerine karşı Anayasa Mahkemesi'ne başvuramıyorlardı. Bu nedenle kamu gücünün neden olduğu hak ihlallerinden dolayı AİHM'e çok sayıda başvuru oluyor ve açılan davaların çoğunluğunda da Türkiye Cumhuriyeti aleyhine karar çıkıyordu.¹⁶⁴ Anayasa Mahkemesi'nin görevi ile alakalı değişikliklerden bir tanesi bireysel başvuru konusunda gerçekleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti insan hakları, azınlık hakları, adil yargılanma ve yargılamaların uzun sürmesi gibi konularda ulusal ve uluslararası eleştiriler almaktaydı. AB 2010 İlerleme Raporu, AİHM'ye yapılan yeni başvuruların sayısının birbirini izleyen dördüncü yılda da arttığını, Ekim 2009'dan bu yana AİHM'e toplam 5.728 yeni başvuru yapıldığı ve bunların büyük bir kısmının adil yargılama hakkı ve mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin olduğu, Eylül 2010 itibarıyla Türkiye'ye ilişkin 16.093 davanın AİHM'de beklediği, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı getiren Anayasa değişikliğinin, AİHM'e yapılacak başvuru sayısını azaltacak önemli bir adım olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁵

Yine Anayasa Mahkemesi Başkanı Haşim Kılıç bireysel başvuru hakkının yürürlüğe girdiği tarihlerde Türkiye'nin 19 bin davayla AİHM'ne başvuruda ikinci, mahkumiyette de birinci ülke olduğuna dikkat çekmiş ve amaçlarının AİHM'e başvuruları azaltmak olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁶ Anayasa Mahkemesi'ne bireysel

¹⁶³ Adalet Bakanlığı, Yargı ve Temel Haklar Faslı, s;63

¹⁶⁴ Hüseyin Demirci, Musa Sağlam, "66 Soruda Bireysel Başvuru", Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2015, s.2

¹⁶⁵ Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2010 Yılı İlerleme Raporu, S;17

¹⁶⁶ Mehmet Ratip, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı, Uzun Yargılama Giderlerine Çare Olur Mu? TEPAV Yayınları, S;2

başvuru hakkının tanınmasında temelde iki amaç bulunmuştur. Bunlardan ilki vatandaşlarına son çare olarak temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesi durumunda tali bir hukuk yolu açmak olmuş, bir diğer amaç ise anayasal güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerin ihlalinin önüne geçilmek istenmesi olmuştur.¹⁶⁷ Yani meydana gelen ihlallerin mümkün olduğunca iç hukuk yollarında giderilmek istenmesi ön plana çıkmıştır. Bu vesile ile bir filtre görevi üstlenmesi düşünülen Anayasa Mahkemesi'nin, AİHM'e yapılan müracaatların da azalmasına katkı sağlaması hedeflenmiştir. Herkesin Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvuracağı anayasal olarak güvence altına alınmıştır.¹⁶⁸ Bu konuda Anayasa Mahkemesi'nin 148. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir.

Madde 148-(Değişik : 12/9/2010-5982/18 md.) Anayasa Mahkemesi,
kanunların, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi
İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve
bireysel başvuruları karara bağlar...,¹⁶⁹

Yine Anayasa Mahkemesi'nin 148/3. maddesi herkesin Anayasa'da güvence altına alınmış, AİHS kapsamındaki temel hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlal edildiği gerekçesi ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurabileceğini, bunun için ulusal tüm kanun yollarının tüketilmesi gerektiğini hüküm altına almıştır. Bireysel başvuru hakkı diğer tüm kanun yolları ile giderilemeyen temel hak ve özgürlükler konusundaki ihlaller, Anayasa Mahkemesi'ne başvurmada son çare olarak görünmektedir.¹⁷⁰

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolunun başlamasıyla birlikte bireyler Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilecekleri gibi diledikleri takdirde AİHM'e

¹⁶⁷ Hüseyin Ekinci, Musa Sağlam, "66 Soruda Bireysel Başvuru", Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2015, s;2

¹⁶⁸ (Erisim)https://www.google.com.tr/?gfe_rd=cr&ei=hFycUCjA4il8QfuzYClBg&gws_rd=ssl#q=hakan+atasoy+t%C3%BCrk+hukukunda+bireysel+ba%C5%9Fvuru, 3 Mart 2015

¹⁶⁹ Öykü Didem Aydın, Türk Anayasası'nda Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, Sa,4, s;124

¹⁷⁰ Tahsin Erdoğru, "Karşılaştırmalı Olarak Türk Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2015, Sa:20, s.94-95

de başvurabilirler, buna engel bir düzenleme yoktur. Bununla beraber, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolu, iç hukukun bir parçası haline geldiğinden, AİHM'e başvurmadan önce kullanılması gereken bir yol olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁷¹ Yapılan değişiklik ile Anayasa Mahkemesi, 23 Eylül 2012 tarihinden sonra kesinleşen nihai işlem ve kararlar aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceleyebilecektir.¹⁷² Bu konuda AİHM Türkiye Yargıcı Prof. Dr. Işıl Karakaş Türkiye Cumhuriyeti'nin, 19 binden fazla dosya ile Rusya'nın ardından AİHM'de en fazla dosyası bulunan devlet olduğunu, bu Mahkemedeki dosya sayısının azalmasında en başta bireysel başvuru hakkı tanınmasının etkili olacağını beyan etmiştir.¹⁷³ Bu tarihten önce meydana gelen temel hak ve özgürlüklere ilişkin ihlaller ise kapsam dışı bırakılmıştır. Bu şekilde bir kriter konması AİHM'de devam eden dosyalara hiçbir etkisi olmamıştır.

Anayasa Mahkemesi Kanununun 46/2. maddesi kamu tüzel kişilerin bireysel başvuruda bulunamayacağını hükme bağlamıştır. Strazburg içtihadına göre, tüzel kişiler mağdur olduklarını iddia edebilir ve dolayısıyla AİHS ile güvence altına alınan hak ve özgürlüklerden herhangi biri ile ilişkili olarak kendileri açısından ilgili hak veya özgürlüğün ihlal edildiği iddiası ile şikayette bulunma hakkına sahiptir. Nitekim örneğin, bir tüzel kişi yaşam hakkı veya bununla bağlantılı işkence yasağının ihlal edildiğini iddia edemez ancak adil yargılanma veya mülkiyet hakkının ihlal edildiğini iddia edebilir.¹⁷⁴ Bununla birlikte özel tüzel kişiler, tüzel kişilik haklarının ihlal edildiği gerekçesi ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilirler. Ancak özel tüzel kişilere üyelerinin hakları lehinde herhangi bir başvuru hakkı tanınmamış olup, temel haklar konusunda gerçek kişilere istisnasız bireysel başvuru hakkı tanıyan reform, tüzel kişilerin bu şekilde kapsam dışı bırakılması bir eksiklik olarak kalmış, ayrıca yabancı vatandaşlara da bireysel başvuru hakkı tanınmıştı. Ancak bu haklar sadece yabancılara tanınan haklarla sınırlı

¹⁷¹Hüseyin Ekinci, Musa Sağlam, 66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru, Anayasa Mahkemesi-Avrupa Konseyi, 2012, s;37,38

¹⁷²Hüseyin Ekinci, Musa Sağlam, 66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru, Anayasa Mahkemesi-Avrupa Konseyi, 2012, s;25

¹⁷³(Erisim)http://www.aksyon.com.tr/roportaj/reformlar-turkiye-nin-avrupa-daki-imajini-duzeltiyor_530470, 20 Mart 2015

¹⁷⁴Luca Perilli, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sistemi İhtiyaç Analizi Raporu, s;8 (Erisim)http://www.coe.int/t/dgi/hr-natimplement/Source/documentation/NA_Report_CC_Turkey_2014_tur.pdf, 25 Mart 2015

tutulmuştur.¹⁷⁵ Yabancıların, Türk vatandaşlarına tanınan haklar için bireysel başvuru hakkı bulunmamaktadır.

2010 Anayasa değişikliği ile Anayasa'nın 23. maddesinin beşinci fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir. "Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hakim kararına bağlı olarak sınırlandırılabilir."¹⁷⁶ Maddenin değişiklikten önceki hali "vatandaşlık ödevi" gereklerinin yerine getirilmemesinin de gerekçe gösterilerek yurt dışına çıkış yasağı konulabileceğine cevaz vermektedir. Bu durumda vatandaşlık görevleri arasında bulunan askerlik görevi nedeniyle veya vergi borcu nedeni ile seyahat hakkı engellenebiliyordu.¹⁷⁷ 2010 yılı değişikliği ile yurt dışına çıkış yasağı gerekçelerine bir sınırlama getirilmiş olup, sadece hakim kararı ile bu hakkın sınırlandırılacağı anayasal güvence altına alınmıştır.

Bu dönemin getirdiği bir başka yenilik de Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği) sistemi olmuştur. Bir önceki dönemde de bahsedildiği gibi bu kurumun oluşturulması için 2004 yılında başlamış, ancak Anayasa Mahkemesi tarafından ilgili kanunun iptali ile oluşumu tamamlanamamıştır.¹⁷⁸ 2010 Anayasa değişikliği ile Anayasa'nın 74. maddesinde yapılan değişiklik ile TBMM'ye bağlı Kamu Denetçiliğinin kurulması ile bu kuruma başvurma hakkı tanınmıştır. Yardımcı yargı kuruluşu olan Kamu Denetçiliği'nin oluşturulması ile alternatif bir hak arama yöntemi geliştirilmiş olup, bu sayede temel hak ve özgürlüklere ilişkin güvencenin pekiştirilmesi planlanmıştır.

Yine Anayasa'nın 125. maddesinde yapılan değişiklik ile Yüksek Askeri Şûra kararları yargı denetimine açılmıştır. Bu maddenin ikinci fıkrasına şu ibare eklenmiştir. " Ancak, Yüksek Askeri Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu

¹⁷⁵ Hüseyin Ekinci, Musa Sağlam, 66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru, Anayasa Mahkemesi-Avrupa Konseyi, 2012, s;8-9

¹⁷⁶ Engin Selçuk, Anayasa Değişiklik Paketini Anlama Kılavuzu, 12 Eylül 2010 Tarihli Referandumda Oylanacak T.C. Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, TASAM Yayınları, 2010, s:9

¹⁷⁷ Yusuf Şevki Hakyemez, "2010 Anayasa Değişiklikleri ve Demokratik Hukuk Devleti", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:XIV, 2010, SA:2, s.391-392

¹⁷⁸ Haydar Efe, Murat Demirci, "Ombudsmanlık Kavramı ve Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumundan Beklentiler", Sayıştay Dergisi, 2013, SA:90, s.57

açıktır."¹⁷⁹ Hukuk devleti ilkesi, her türlü eylemin yargıya hesap verilebilirliğini gerektirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde, Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler, Yüksek Seçim Kurulu'nun kararları, HSYK'nın meslekten ihraç kararları dışındaki tasarrufları ve Yüksek Askeri Şûra kararları gibi bazı eylemler yargı denetimi dışında tutulmaktaydı.¹⁸⁰ Bu açıdan bakıldığında bu madde değişikliği hukuk devleti olmanın gerekliliği nedeni ile yapılmıştır. Ayrıca aynı maddenin dördüncü fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir. "Yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz."¹⁸¹

Yine Anayasa'nın 129. maddesi şu şekilde değiştirilmiştir. "Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz."¹⁸² Madde değişikliğinden önce devlet memurları hakkında verilen bir kısım kararlara karşı yargı yolu açıkken, uyarma ve kınama gibi kararlar aleyhine hiçbir şekilde yargı yoluna başvurulamıyordu.¹⁸³ Hak arama özgürlüğünün bu şekilde kısıtlanması sonucu hukuk devleti ilkesi ihlal ediliyordu. Anayasa'nın bu maddesi üzerinde yapılan değişiklik ile kınama ve uyarma kararları da yargı denetimi kapsamına girmiş ve hak arama özgürlüğü ve yargı denetiminin kapsamı genişletilmiştir.

Yargı bağımsızlığını güçlendirmek adına Anayasa'nın 144. maddesi şu şekilde değiştirilmiştir. "Adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hakim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler, araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir."¹⁸⁴ 1982 Anayasasının

¹⁷⁹ Engin Selçuk, Anayasa Değişiklik Paketini Anlama Kılavuzu, 12 Eylül 2010 Tarihli Referandumda Oylanacak T.C. Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, TASAM Yayınları, 2010, s:14

¹⁸⁰(Erisim)<http://www.acikogretimadalet.com/yargi-denetimi-disinda-birakilan-islemler-konusu.html>, 5 Nisan 2015

¹⁸¹ Engin Selçuk, Anayasa Değişiklik Paketini Anlama Kılavuzu, 12 Eylül 2010 Tarihli Referandumda Oylanacak T.C. Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, TASAM Yayınları, 2010, s:14

¹⁸² Engin Selçuk, Anayasa Değişiklik Paketini Anlama Kılavuzu, 12 Eylül 2010 Tarihli Referandumda Oylanacak T.C. Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, TASAM Yayınları, 2010, s:16

¹⁸³Yusuf Şevki Hakyemez, "2010 Anayasa Değişiklikleri ve Demokratik Hukuk Devleti", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:XIV, 2010, Sa:2, s.394

¹⁸⁴ (Erisim)<http://www.anayasa.gen.tr/5982.htm>, 22 Mart 2015

ilk halinde Adalet Bakanlığının onayı ile Bakanlığa bağlı müfettişler veya Adalet Bakanlığının belirlediği kıdemli yargıç veya savcı tarafından soruşturma ve inceleme işlemleri yapılması usulü benimsenmekteydi.¹⁸⁵ Ancak 2010 Anayasa değişikliği ile hakim ve savcıların yargılama faaliyeti ile ilgili denetim yetkisi Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na devredilirken, idari yönden denetimin ise yine Adalet Bakanlığı'nca yapılmasına karar verilmiştir. Bu madde de yine erkler ayrılığı prensibi gereği yargı bağımsızlığını pekiştirmek amacı ile gerçekleştirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yargı ayrılığı prensibini benimsemesi sonucu askerlik mesleği ile ilgili olan suçlar askeri yargının konusuna girmektedir. Anayasa'nın 145. maddesinde değişiklik yapılarak askeri yargıda düzenleme yapılmıştır.¹⁸⁶ Bu değişiklik ile askeri yargının görev alanı sadece askeri suçlarla sınırlandırılmış olup, bunun yanında devletin güvenliği ve anayasal düzene karşı işlenen suçlara bakma yetkisi adli yargıya devredilmiştir. Ayrıca asker olmayan kişilerin savaş hali dışında askeri yargıda yargılanamayacağı anayasal güvence altına alınmıştır.¹⁸⁷ Bu iki değişiklik ile askeri yargının görev alanı daraltılmıştır. Ayrıca bu madde değişikliği ile askeri mahkemelerin kuruluş, işleyiş ve çalışma usulleri düzenlenmiştir. 145. maddenin 4 fıkrasında mevcut "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi madde metninden çıkartılmıştır. Ayrıca bu değişiklik ile aynı doğrultuda Anayasa'nın 156 ve 157. maddelerinde değişiklik yapılarak, askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin kuruluş, işleyiş ve mahkeme mensuplarının özlük ve disiplin işlemleri yargı bağımsızlığı ve hakimlik teminatı altına alınmıştır.¹⁸⁸

2010 Anayasa değişikliğinin en fazla etkisini gösterdiği yargı kuruluşlarının başında Anayasa Mahkemesi gelmiştir. Anayasa'nın 146, 147, 148 ve 149. maddelerinde değişiklik yapılarak Anayasa Mahkemesi'nin yapısı, görevi ve üyelerinin üyelik sürelerinde düzenleme yapılmıştır.¹⁸⁹ Bu değişikliklerle Anayasa

¹⁸⁵ Süleyman Özar, "Yargı Bağımsızlığı Bağlamında Adalet Bakanı'nın HSYK ve Cumhuriyet Savcısı ile Arasındaki İlişkinin Hukuki Esas ve Kapsamı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2014, Sa:17, s.455-456

¹⁸⁶ Kanun Metni İçin Bakınız:(<http://www.anayasa.gen.tr/5982.htm>)

¹⁸⁷ Engin Selçuk, Anayasa Değişiklik Paketini Anlama Kılavuzu, 12 Eylül 2010 Tarihli Referandumda Oylanacak T.C. Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, TASAM Yayınları, 2010, s:17-19

¹⁸⁸ (Erisim)<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>, 5 Nisan 2015

¹⁸⁹ Kanun Metni İçin Bakınız:(<http://www.anayasa.gen.tr/5982.htm>)

Mahkemesi'nin yapısı daha çoğulcu bir yapıya kavuşturulmuş, yine Mahkeme'nin görevi genişletilerek temel hak ve özgürlükler konusundaki ihlaller aleyhine yapılacak bireysel başvurulara bakma yetkisi verilmiştir.¹⁹⁰

Bu dönemde de yargı sistemine yardımcı yargı organı dahil edilmeye devam edilmiştir. Arabuluculuk sistemi bu yardımcı yargı organlarından biridir. Arabuluculuk sistemi hukuki uyuşmazlıkların çözümü için başvuru alan alternatif yöntemlerden biri olmuştur. Sistem uyuşmazlıkların çözümü konusunda başvuran tarafları mesele üzerinde bilinçlendirmek ve ortak bir karara varmak amacı ile arabulucunun taraflara yardımcı olmasını amaçlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti bu sistemi oluştururken vatandaşlarının hukuki uyuşmazlıkların çözümüne daha süratli ve ekonomik yönden ulaşmasını temin etmeyi hedeflediği gibi aynı zamanda yargının iş yükünü azaltmak gibi hedef de gütmüştür. Bunun yanında arabuluculuğun Türk yargı sistemine katılmasında AB ile mevzuatın uyumlaştırılması gibi dış hedef de mevcuttu.¹⁹¹ Zira AB alternatif uyuşmazlıkların çözüm yöntemlerinin oluşturulmasını tüm üye ve aday ülkelere tavsiye etmekteydi. Tüm bu nedenlerle arabuluculuk sistemi 2012 yılında 6325 sayılı Arabuluculuk Kanunu ile mevzuata dahil olmuştur.¹⁹² Bunun yanında Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Arabuluculuk Daire Başkanlığı oluşturulmuş, söz konusu Başkanlık görevine 30.7.2012 tarihinde başlamıştır.¹⁹³ Sistemin işlevsel bir şekilde yürütülmesini, Arabuluculuk Kanunu'nun uygun bir şekilde uygulanmasından Başkanlık sorumlu olmuştur.

Sistem her ne kadar yargılama öncesi uyuşmazlıkların çözümü amacı ile kurulmuş olsa da bazı handikapları halen mevcuttur. Öncelikle sistemin yetki alanı sadece özel hukuk alanındaki anlaşmazlıklarla sınırlı tutulmuş, ceza ve idare yargı alanlarındaki uyuşmazlıklar sistemin yetki alanı dışında bırakılmıştır. Bu durumda

¹⁹⁰ Engin Selçuk, Anayasa Değişiklik Paketini Anlama Kılavuzu, 12 Eylül 2010 Tarihli Referandumda Oylanacak T.C. Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, TASAM Yayınları, 2010, s:21

¹⁹¹(Erisim)http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2008/Tr/pdf/ii_siyasikriterler.pdf, 4 Nisan 2015

¹⁹² 7.6.2012 gün ve 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, Bk RG 22.6.2012, No:28331

¹⁹³ (Erisim)<http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/hakimizda/hakimizda.html>, 20 Mart 2015

fail-kamu anlaşması henüz uygulanamamaktadır.¹⁹⁴ Ayrıca her ne kadar yapısal ve mevzuat olarak bu tür çözüm yöntemleri tesis edilse de bu reformların kamuoyu nezdinde de genel kabulünü sağlamak gerekmektedir. Türk toplumunun kültür olarak devletçi geleneklere bağlı olması ve mahkemelerin kamusal yaptırım gücüne sahip olmaları, sorunların çözümü konusunda henüz tam olarak oturmamış bu çözüm yolları karşısında mahkemeleri daha cazip kılmaması sebebi ile kamuoyu nezdinde bu tarz alternatif çözüm yolları konusunda bilinçlendirme ve farkındalık oluşturulması gerekliliği de başkaca bir sorun olmuştur.

Bu dönem reformları Anayasa değişikliğinin yanı sıra "Yargı Paketi" denilen güncellemeler ile devam etmiştir. Yargı Paketleri temel yasal mevzuatta değişiklik yapan ve bu suretle adli alanda Avrupa Birliği normlarına uyum sürecinin tamamlanması amacına yönelik, paket halinde pek çok kanunda değişiklik yapan kanunlar olmuştur.¹⁹⁵ Yargı paketleri toplam üç kanun ve bir kanun hükmündeki kararnameden oluşmaktadır. 2011 yılında bir kanun ve kanun hükmünde kararname yasalaşırken, 2012 ve 2013 yıllarında da birer kanun yargı paketi adı altında yasalaşmıştır.

6217 sayılı Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 31.3.2011 tarihinde yasama meclisinde kabul edilip, 14.4.2011 tarih ve 27905 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanması ile Birinci Yargı Paketi yürürlüğe girmiştir.¹⁹⁶ Paket ile Askerlik Kanunu, İcra İflas Kanunu (İİK), Noterlik Kanunu, Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu (TCK) başta olmak üzere birçok kanunda değişiklik yapılmıştır. Bu paket toplam 33 madde ile 4 geçici madde üzerinde değişiklik yapılmasını öngörmüştür.¹⁹⁷

İİK'nun 353. maddesinde yapılan değişiklik ile İcra Ceza mahkemelerinde karara bağlanan davalara itiraz usullerinde değişikliğe gidilmiştir. Değişiklik öncesi itiraz durumunda dosya bağlı bulunulan yetkili Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilip, itiraz burada değerlendiriliyordu. Yapılan değişiklik sonrası itirazın yetkili Ağır Ceza

¹⁹⁴ (Erisim)http://www.sgb.adalet.gov.tr/Yargi_reformu_stratejisi_taslagi.pdf, 20 Mart 2015

¹⁹⁵ Naim Karakaya, Hande Özhaş, Yargı Paketleri : Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme, Tesev, 2013, s;8

¹⁹⁶ (Erisim)<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110414-1.htm>, 17 Mart 2015

¹⁹⁷ (Erisim)<http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6217.pdf>, 19 Mart 2015

Mahkemelerde karara bağlanması yerine, numara sırası ile bir sonraki numara İcra Ceza Mahkemelerinde karara bağlanması öngörülmüştür. Yapılan bu değişikliklerle hem Ağır Ceza Mahkemelerinin iş yükü hafifletilmek hem de İcra Ceza Mahkemelerinde itiraz usulünü daha da çabuklaştırmak hedeflenmiştir.

Yine aynı Kanunun 354. maddesine şu fıkra eklenmiştir. "Nafaka alacaklarına ilişkin takipler hariç, toplam alacak miktarı Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından onaltı yaşını doldurmuş olanlar için her yıl belirlenen aylık brüt asgari ücret tutarının altında kalan takiplerde bu Kanunda öngörülen disiplin ve tazyik hapsi uygulanmaz" eklenen bu fıkra ile nafaka alacakları hariç diğer tüm alacaklar aleyhine İcra Ceza Mahkemelerinde dava açılması kriteri olarak takibe konu alacak miktarına asgari bir limit getirilmiştir.¹⁹⁸ Böylece İcra Ceza mahkemelerinin iş yükü azaltılmak istenmiştir. Paketin temel amacı yapılması düşünülen reformlar sonucunda yargının iş yükünün azaltılması ve bunun sonucunda yargılama sürelerinin kısaltılmasının temini ile davaların mümkün olduğunca asgari gider ve sürede neticelendirilmesini sağlamaktır.¹⁹⁹

Birinci Yargı Paketi ile Pasaport Kanunu ile Orman Kanununda da değişiklik yapılmış olup, Pasaport Kanununda düzenlenen bazı suçlar ve Orman Kanununun 91. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan suçlar kabahate dönüştürülmekte ve idari para cezası yaptırımına bağlanmaktadır.²⁰⁰ Yargı paketi aynı zamanda yardımcı yargı organları üzerinde de değişikliğe sebep olmuştur. 1512 sayılı Noterlik Kanununda yapılan değişiklik ile Hukuk Mahkemelerinin görev alanına giren "Mirasçılık Belgesi Verilmesi" ile "Terk Eden Eşin Ortak Konuta Davet Edilmesi" gibi kararların Noterliklerce de verilmesi sağlanmıştır.²⁰¹ Bu kanunlardaki değişiklikler ile yine yargılama konusu bir takım davaların yargı kapsamı dışına çıkartıp, gerek idari kurumlarca gerekse yardımcı yargı organlarınca bu uyuşmazlıkların çözümüne katılmalarının temini ile yargının iş yükünü azaltmak amaçlanmıştır.

¹⁹⁸ (Erisim)<https://rahmiofluoglu.wordpress.com/2013/10/01/2004-sayili-iiik-madde-354-davanin-ve-cezanin-dusmesi-ile-ceza-verilemeyecek-haller/>, 7 Nisan 2015

¹⁹⁹ Ercan Poyraz, "Yargı Sistemimizdeki Eksiklikler ve Yargı Reformu", Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013, Sa:52, s.270

²⁰⁰ C:\Users\kur1\Desktop\REFORM PAKETLERİ\1. YARGI PAKETİ\KANUN MADDE VE GEREKÇELERİ.htm, 10 Mart 2015

²⁰¹ Ercan Poyraz, "Yargı Sistemimizdeki Eksiklikler ve Yargı Reformu", Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013, Sa:52, s.270

Ceza davalarında temyiz yoluna başvurulurken bu başvurular harçtan muaf tutuluyordu. Bu muafiyet gereksiz yere sadece davanın sürüncemede bırakılması maksadı ile kanun yoluna başvurulmasına sebep oluyordu. 492 sayılı Kanunda yapılan değişiklik ile yargılama harçları yeniden düzenlenmiş, ceza mahkemeleri kararlarına karşı kanun yoluna başvurulması usulü de harca tabi tutulmuştur.²⁰² Ancak değişiklik ile belirlenen miktarda harcın yatırılması kanun yoluna başvurma kriteri olarak mevzuata dahil edilmesi ile gereksiz temyiz taleplerinin önüne geçilmesi ile davaların kısa sürede neticelendirilmesi hedeflenmiştir.

İkinci Yargı Paketi istisnai bir durum olan kanun hükmünde kararname ile yasalaşmıştır. 650 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname 26/08/2011 tarih ve 28037 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁰³ Paket ile Danıştay Kanunu, Yargıtay Kanunu, Hakimler ve Savcılar Kanunu, CMUK, HUMK, Sayıştay Kanunu, Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'larda değişiklik öngörülmüştür. Yapılan değişiklikler ile HSYK ve Adalet Müfettişliği için aranan sekiz yıl çalışma şartı beş yıla indirilmiş, Yargıtay tetkik hakimliği için aranan süre şartı belirli bir dönem için kaldırılmış, Avukatlıktan hakim ve savcılığa geçiş için aranan yaş şartı otuzbeşten kırkbeşe çıkarılmış, hakim ve savcı adaylarının staj süreleri kısaltılmış ve adli tatil süreleri yeniden düzenlenmiştir.²⁰⁴

İkinci Yargı Paketi ile yargı alanına getirilen yeniliklerden birisi de Adalet Bakanlığı bünyesinde kaim Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak İnsan Hakları Daire Başkanlığı'nın kurulması olmuştur.²⁰⁵ Buna göre İnsan Hakları Daire Başkanlığı'na Türkiye Cumhuriyeti aleyhine AIHM'e yapılan başvurularla alakalı olarak hak ihlallerinin ortadan kaldırılması için gerekli tedbirlerin alınması, hak ihlali konusunda ilgili kurum veya kuruluştan bilgi ve belge

²⁰²(Erisim)<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110414-1.htm>, 5 Şubat 2015

²⁰³(Erisim)C:\Users\kur1\Desktop\REFORM PAKETLERİ\2. YARGI PAKETİ\RESMİ GAZETE.htm, 5 Şubat 2015

²⁰⁴(Erisim)<http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamaları/Kanunlasan/2011Yili/Kanunlasanlar.html>, 8 Şubat 2015

²⁰⁵ Naim Karakaya, Hande Özbeş, "Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme", TESEV Yayınları, 2013, s.9

temini gibi görevler atfedilmiştir.²⁰⁶ Yine bu paket ile Yargıtay ve Danıştay Kanunlarında yapılan değişiklik ile bu kurumlara başkan, başsavcı ve başkanvekili ve daire başkanı seçilme kriterlerinde güncelleme yapılmıştır.²⁰⁷ Buna göre Danıştay Başkanı ve Başsavcısı için gerekli olan 8 yıl üyelik şartı 4 yıla, başkanvekili ve daire başkanlığı seçilebilmek için 6 yıl olan süre şartı da 3 yıla düşürülmüştür. Aynı şekilde Yargıtay Başkan ve Başsavcısı için 8 yıl üyelik kriteri 4 yıla, başkanvekili ve daire başkanlığı için gerekli 6 yıl süre şartı da 3 yıla düşürülmüştür.²⁰⁸

6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun'un 2/7/2012 tarihinde yasama meclisinde kabul edilmesi ile Üçüncü Yargı Paketi yasalaşmıştır. Üçüncü Yargı Paketi ile yapılan değişikliklerin önemli olan bölümü İİK, İdari Yargılama Usulü Kanunu, Basın Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu (TMK), TCK, Kabahatler Kanunu, CMUK'ta gerçekleştirilmiştir.²⁰⁹ Bu kanunlarda yapılan değişiklikler ile temelde ifade özgürlüğü, yolsuzlukla mücadele, icra davaları ile tutuklama tedbirinin esas ve usulleri başta olmak üzere pek çok konuda değişiklik yapılmıştır.²¹⁰

Üçüncü Yargı Paketi'nin getirdiği yeniliklerden biri Bölge Ağır Ceza Mahkemeleri'nin kurulması yönünde olmuştur. CMUK'un 250. maddesinde yapılan değişiklik ile Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri kaldırılmış yerlerine TMK kapsamında görevlendirilen Bölge Ağır Ceza Mahkemeleri kurulmuştur.²¹¹ Yine değişiklik öncesi tutuklama tedbiri 1 yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren suçlar için uygulanamıyordu. Bu paket kapsamında 2 yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren suçlarda tutuklama kararı verilemeyeceği yönünde değişiklik yapılmıştır.²¹² Ayrıca tutuklama tedbirinin "somut olgu" gerekçesine dayandırılmasının yanında tutukluluğa alternatif adli kontrol yöntemlerine

²⁰⁶ (Erisim)<http://setav.org.tr/yargida-bitmeyen-reform-ihitiyaci/yorum/3471>, 10 Nisan 2015

²⁰⁷ Naim Karakaya, Hande Özbeş, "Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme", TESEV Yayınları, 2013, s.9

²⁰⁸ Avrupa Birliği Bakanlığı, Yargı ve Temel Haklar Faslı, s;74

²⁰⁹ (Erisim)<http://www.yarsuvat-law.com.tr/articles/article10.pdf>, 10 Şubat 2015

²¹⁰ Avrupa Birliği Bakanlığı, Avukatlar İçin Yargı ve Temel Haklar Projesi,, s;75

²¹¹ Avrupa Birliği Bakanlığı, Avukatlar İçin Yargı ve Temel Haklar Projesi, s:75

²¹² Naim Karakaya, Hande Özhabes, Yargı Paketleri : Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme, Tesev, 2013, s;32

başvurulabilmesinin önü açılmış olup, bu değişiklik ile cezaevindeki tutukluluk oranlarında önemli bir düşüş hedeflenmiştir. Nitekim Üçüncü Yargı Reformu Paketi başta olmak üzere, tutukluluk oranlarını düşürmek amacıyla gerçekleştirilen diğer reformlarla birlikte, 2006 yılında %49,2 olan tutukluluk oranı, 2012 Aralık ayı itibarıyla %23,5'e düşmüştür. Bu oranla Türkiye, AB üye ülkeleri ile karşılaştırıldığında 17. sırada bulunmaktadır.²¹³

Dördüncü Yargı Paketi olarak bilinen 6459 sayılı “İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca 11/4/2013 tarihinde kabul edilmiş ve 30/4/2013 tarihli 28633 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.²¹⁴ Bu paket ile Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, TMK, TCK, CMUK ve HUMK'ta değişiklik yapılmıştır.²¹⁵ Özellikle ifade özgürlüğü açısından yapılan bu değişiklikler, evrensel ilkelere ve AİHM standartlarına uyma açısından önemlidir.²¹⁶

Bu paket kapsamında Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde yapılan değişiklik ile davanın derdestlik aşamasında dahi davacı tarafa talep ettiği tazminat miktarını artırma imkanı tanınmıştır. Yine aynı kanunda yapılan değişiklik ile AİHM tarafından verilmiş kesinleşmiş hak ihlallerine ilişkin kararların Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde görülen davalar için de yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak sayılmıştır.²¹⁷

Evrensel olarak güvence altına alınmış işkence ve kötü muamele gibi suçların kovuşturma ve soruşturmalarının uzun süre neticelendirilememesi başlı başına hak ihlali sayılırken, bir de bu tür suçlarda uzun süren yargılamalar sonucu zamanaşımı nedeni ile sorumluların cezadan kurtulmaları ikinci bir hak ihlali teşkil ediyordu. Yine TCK'nın 94. maddesinde yapılan değişiklik ile zamanaşımının işkence ve kötü muamele suçlarına uygulanamayacağı yönünde değişiklik yapılmıştır.²¹⁸ Bu madde

²¹³ Avrupa Birliği Bakanlığı, Avukatlar İçin Yargı ve Temel Haklar Projesi, s:75

²¹⁴ İsa Çelik, Dördüncü Yargı Reform Paketi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sa:110, s:362

²¹⁵ Bkz. 30/04/2013 Tarih ve 28633 Sayılı Resmi Gazete

²¹⁶ Ercan Poyraz, "Yargı Sistemimizdeki Eksiklikler ve Yargı Reformu", Yeni Türkiye 52 Yargı Reformu Özel Sayısı, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013, Sa:52, s.274

²¹⁷ (Erisim)<http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-mehmet-arican/4-yargi-reformu-paketi-ne-getiriyor/>, 10 Nisan 2015

²¹⁸ (Erisim)<http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-mehmet-arican/4-yargi-reformu-paketi-ne-getiriyor/>, 10 Nisan 2015

değişikliği ile kamu görevlilerinin işkence ve kötü muamele suçları nedeni ile her daim yargılanması sağlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. REFORMLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Sosyal, ekonomik, teknolojik ve daha bir çok konudaki değişim ve dönüşümler yargının da bunlara tepki gösteren dinamik bir yapıya sahip olmasını gerekli kılmıştır. Bu yüzden yargı sistemi uzun yıllardır reforma tabi tutulan alanlardan olmuş ve reformun dinamik yapısı gereği yargıdaki bu reformlar halen devam etmektedir. Geçmişte de sistemin aksayan yönlerine müdahaleler, ideal bir yargı sistemi için arayışlar olmuştur. Geçmişteki bu yenilenme arayışlarının, sistemin tüm yönlerini kapsadığını ve sistematik bir biçimde yürütüldüğünü söyleyebilmek mümkün olmamıştır.²¹⁹ 20. yüzyılın sonlarında AB ile yürütülen ilişkide Türk tarafının tam adaylık statüsü kazanımı, Türkiye Cumhuriyeti'ni, kendi mevzuatını Avrupa norm ve standartlarına uyarlamakla yükümlü kılmıştır. Bu uyarlamalar yapılırken veya neticelendirildikten sonra yargı tüm bu mevzuatın yorumlandığı, uygulamaya döküldüğü mercii oluşu nedeni ile ayrı bir önemi haiz olmuştur. Bunun yanında ayrıca mahkemelerin sorunları çözmekten ziyade sorunların kaynağında görülmesi, makul süreyi aşan yargılamalar, kamu vicdanını tatmin etmeyen kararlar, yargının olaylar karşısındaki ideolojik tutumuna yönelik algı vb. hususlar da yargı reformunu gündeme taşımıştır. Reform düşüncesi, farklı boyutta da olsa, yargı da dahil tüm organlar ve halk tarafından hissedilen bir ihtiyaç haline gelmiştir.²²⁰ Bu nedenlerle yargı sisteminde gerçekleştirilen reformlar konjonktürel faktörlerin etkisi ile gerek AB, AİHM gibi dış etkenlerle uyumu sağlamak, gerekse ülke içerisindeki yargı sisteminde duyulan reform gereksinimini karşılamak adına icra edilmiştir.

Yargı sistemindeki reformların gerekliliği her daim kendisini muhafaza etse de Türkiye Cumhuriyeti'nin motivasyonuna göre bu reformların yoğunluğu değişim göstermiş, kimi zaman yoğun bir reform temposu yakalanırken, kimi zaman da bu hareketlilik hız kaybetmiştir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin beklentileri, hedefleri

²¹⁹Sadullah Ergin, "Türkiye'nin Yargı Reformu", Yeni Türkiye 52 Yargı Reformu Özel Sayısı, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013, Sa:52, s.18

²²⁰Haşim Kılıç, "Yargı Reformu Sorunlar, Çözümler ve Beklentiler", Yeni Türkiye 52 Yargı Reformu Özel Sayısı, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013, Sa:52, s.120

ve yönelimleri doğrultusunda yargıdaki reform gereksinimi hiçbir zaman durağan olmamıştır.

Bu bölümde reformu etkileyen faktörler üç periyotta ele alınmıştır. İlk olarak AB koşulluluğunun kendisini hissettirdiği 1999-2004 dönemi ele alınarak, AB'nin reformlardaki etkinliğine değinildikten sonra AB ile ilişkilerde baş gösteren siyasi tıkanıklık nedeni ile AB'nin etkisinin azaldığı, ve Türkiye Cumhuriyeti iç faktörlerinin reformların devam etmesindeki motivasyon ve gayretinin ele alındığı 2005-2009 dönemi ele alınmıştır. Son olarak da yine AB tarafının müzakereler esnasında "23. Yargı ve Temel Haklar" faslının açılması için gerekli gördüğü yargının etkinliği ve verimliliğinin artırılması yönündeki taleplerin karşılanmaya çalışıldığı ve Türk tarafının AİHM içtihatları doğrultusunda yargılama sistemindeki değişikliklerin baş gösterdiği 2010-2014 dönemine değinilmiştir.

4.1. Avrupa Koşulsallığı :1999-2004 Dönemi

20. yüzyılın sonlarında AB pozisyonundaki değişiklik Türkiye Cumhuriyeti'nin yargı reformu konusunda adeta itici güç olmuştur. 1997 Lüksemburg Zirvesi sonrası iki taraf arasında kesilen siyasi diyalog Helsinki Zirvesi ile başka bir boyut kazanmış, Türkiye Cumhuriyeti, Birliğe aday diğer ülkelerle eşit koşullarla değerlendirilmek üzere aday ülke konumuna gelmiştir. Bu zirve sonuçları özellikle Türkiye Cumhuriyeti açısından hızlı ve yoğun bir dönüşüm kapısını aralamıştır. Zira dönemin Başbakanı Bülent Ecevit tam üyelik yolunda adaylık statüsünün kazanılması durumunda bunun sorumluluklarını zirveden önce öngörmüş ve 1999 yazında AB ülkelerinin başbakanlarına gönderdiği mektup ile "Türkiye tam üyeliğe aday ülke olarak kabul edilirse, Kopenhag Kriterlerine tam olarak uyacaktır" taahhüdünde bulunmuştur.²²¹ Günümüz Kopenhag Kriterlerine ilişkin olarak şu ifadeleri kullanmaktadır. "Kabul etmek gerekir ki, AB'ye aday ülke sayılmak koşulsuz değildir. Bu statü karşılığında en önemli koşul, Türkiye'nin "Kopenhag Kriterleri"ne uyum sağlamasıdır."²²² Özellikle demokratikleşme ve insan hakları ile ilgili nitelikleri ifade eden ve AB ile olan ilişkilerin en sorunlu alanını teşkil eden "Kopenhag Siyasi Kriterleri" kısa sürede ilerleme kaydedilmesi gereken bir alan

²²¹Haluk Günügür, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Eko Yayınevi, 2008, s.160

²²²Haluk Günügür, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Eko Yayınevi, 2008, s.161

olup; AB ile üyelik müzakerelerinin başlayabilmesi bu siyasi kriterlere uyum ön koşuluna bağlanmaktadır.²²³ Prof. Dr. Abdullah Dinçkol'a göre AB üyeliğine aday ülkeler için geçerli olan "Kopenhag Kriterleri", birkaç satırla açıklanabilecek basit kurallar olmayıp, aday ülkenin bütün politik, ekonomik ve hukuki alt yapısının AB öncelik ve tasarımlarına göre radikal bir şekilde değiştirilmesini öngören, bir anlamda kısa dönemde ve hukuk aracılığı ile toplumsal yapının değiştirilmesini amaçlayan bir sosyal mühendislik çalışması olarak değerlendirilmiştir.²²⁴

Kopenhag kriterlerine atfedilen önem dikkate alınarak gerçekleştirilmesi gereken reformların KOB, İlerleme Raporları gibi AB tarafından hazırlanan belgelerle somut bir şekilde belirtilmesi, Türkiye Cumhuriyeti'ni reformları gerçekleştirirken daha da cesaretlendirmiş, bu dönemde AB rüzgarını da arkasına alma fırsatı yakalamıştır. Helsinki Zirvesi'nde öne sürülen kriterlere uyumun sağlanması durumunda katılım müzakerelerinin başlatılması, Türkiye Cumhuriyeti'ni reformlara motive eden bir ödül olarak sunulmuştur. Bu koşullanma reform konusunda Türkiye Cumhuriyeti iç dinamiklerini bütünleştirmiş, bu nedenle bu dönemde yapılması düşünülen reformlar görüş birliği sağlanarak gerçekleştirilmiştir.

2001 yılındaki anayasal reform da Türkiye Cumhuriyeti iç ve dış dinamikleri etkisi ile gerçekleşmiştir. Hatta bu durum Anayasa değişikliği teklif edilirken şu şekilde izah edilmiştir. "1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın uygulamada olduğu dönem içinde ortaya çıkan ihtiyaçlar, kamuoyunun beklentileri ve yeni siyasi açılımlar doğrultusunda yenilenmesi gereği doğmuştur. Ayrıca, AB'ye tam üyelik sürecinde, ekonomik ve siyasi kriterlerin karşılanmasının, bu alanda gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasının ön şartı olarak Anayasa'da bazı değişikliklerin yapılması da kaçınılmazdır..."²²⁵ 2001 Anayasa değişiklikleri Avrupa normlarına tam uyum sağlamak ve iç kamu oyunun bazı beklentilerini gerçekleştirmek açılarından yeterli olmamakla beraber, bu yolda atılmış mütevazı fakat önemli bir adımdır.²²⁶

²²³ Cemal Baltacı v.d, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Türk Anayasal Demokrasisi Üzerine Etkisi", C.Ü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C:13,Sa:2, 2012, s;140

²²⁴ Abdullah Dinçkol, "Kopenhag Kriterlerinin Türk Pozitif Hukuku'na Etkileri", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sa:10, 2006, s;40

²²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 131. Birleşim (Olağanüstü),24.09.2001, C:70 S. Sa:737, S:5

²²⁶ (İletişim)http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/2001%20Anayasa%20Degisiklikleri%20ve%20Siyasal%20Reform%20%C3%96nerileri_01.2002.pdf,10 Nisan 2015

Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde gerçekleştirdiği Anayasa değişikliklerinin yanı sıra temel yasalarda da yine belirli gayeyi gözeterek değişiklik yapmıştır. Her ne kadar uyum yasaları hazırlanırken Anayasa değişiklikleri sonucu Anayasanın bağlayıcılığı ilkesi doğrultusunda bütünlüğü sağlamak adına hareket edilmiş ise de burada temel yol gösterici yine AB kriterleri olmuştur. Anayasa değişiklikleri genel bir çerçeve öngörmüş olup, Avrupa Birliği uyum yasa paketleriyle içi doldurulmuştur.²²⁷ Prof. Dr. İbrahim Özden Kaboğlu hazırlanan uyum yasalarının hazırlanış amacını şu şekilde ele almıştır.

*"Anayasa değişikliği sürecinde birinci ve ikinci halkalarda görülen aksaklıklar, değişikliklerin uygulamaya geçirilmesi aşamasında da kendini hissettirmiştir. Bir kez, değişiklik sonrası, yasama faaliyetlerinde üstün norm olarak Anayasa'nın uyulması zorunlu bir ölçüt olma özelliği adeta unutulmuştur. Bugüne kadar hazırlanan ve bugünlerde hazırlanmakta olan "uyum yasaları", gözlemimizi doğrulamaktadır. Bunların hazırlık çalışmaları ve Parlamento'da çoğunluğu oluşturan iktidar ortağı partiler arasında yapılan müzakerelerde öne çıkan başlıca ölçüt, AB'ye adaylık için aranan koşullar oldu. Öyle ki, bu süreçte Anayasa adeta unutuldu; AB'ye üyelik için siyasi kriterleri yansıtan KOB "ölçü norm" haline getirildi."*²²⁸

2002 yılında gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi'nde Birliğin, Türk tarafını reform konusunda teşvik ettiği, 2004 yılındaki Avrupa Komisyon raporunun Türkiye'nin, Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığı yönünde olması durumunda katılım müzakerelerine başlanacağını taahhüt edilmesi sonucu Türkiye Cumhuriyeti de reformlara hız vererek, 2002 ile 2004 yılları arasında birbiri ardına sekiz uyum yasası ile bir anayasa değişikliği gerçekleştirmiştir. Siyasi kriterlere ayrılan bölümde öncelikle 2001 tarihli UP çerçevesinde gerçekleştirilen ilerlemelere yer verilmiş, temel yasaların tümüyle değişmesinin uzun süreceğinden hareketle bu sürecin katılım müzakereleri sırasında da devam edeceği vurgulanmıştır. Bu nedenle, UP'de temel yasaların bütünlük içinde yenilenmesi hedefinin korunmasına karşılık, katılım

²²⁷Haydar Efe, Murat Demirci, "AB Uyum Yasalarının Türkiye'deki İnsan Haklarının Gelişimine Katkıları", Kafkas Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2012,C:3, Sa:4, s.153

²²⁸İbrahim Özden Kaboğlu, "Anayasal Değişikliklerin Anlamı ve Etkisi", Anayasa ve Uyum Yasaları, Türkiye Boralar Birliği Yayınları, 2003, s.22

müzakerelerine bir an önce başlanabilmesi açısından önceliklerin uyum yasa paketleri ile yerine getirilmesi yaklaşımına ağırlık verildiği belirtilmiştir.²²⁹

Uyum yasaları sonucunda Türkiye Cumhuriyeti mevzuatını AB müktesebatı ile daha uyumlu hale getirmiş, bu doğrultuda ihtisas mahkemelerinin kurulması yargılamaların daha süratli bir şekilde görülmesine katkıda bulunmuştur. Bu mahkemelerden olan aile mahkemelerinin kurulması yönünde mevzuatta bu yönde yapılan değişikliğe AB 2003 İlerleme Raporu mahkeme sisteminin, aile mahkemelerinin kuruluşuna ilişkin kanunun kabul edilmesiyle güçlendirildiğini, 2003 yılı Ocak ayından itibaren 114 aile mahkemesinin kurulup, bunlardan 63'ünün faaliyete geçirildiği bu mahkemelerin aile hukukuna ilişkin davalarda yetkili olup çocuklar ve yetişkinler için, ailenin mali bakımdan korunması da dahil olmak üzere koruyucu, eğitici ve sosyal tedbirlerin alınması ile görevli olduğunu belirtmiştir.²³⁰

Yine uyum yasaları ile HUMK, CMUK ve İdari Yargılama Usulü Kanun'larında yapılan değişiklikle AİHM kararları doğrultusunda yargılamanın yenilenmesine imkan tanınması mağduriyetlerin ulusal sınırlar içerisinde giderilmeye çalışılması AB 2003 İlerleme Raporunda şu şekilde bahsedilmiştir: "AİHM kararları ışığında yargılamanın yenilenmesine imkan veren hükümler 5'inci uyum paketinin bir parçası olarak genişletilmiştir....Yapılan değişiklik sonucunda, yetkili yargı organlarına 16 yargılamanın yenilenmesi başvurusu yapılmıştır...Altıncı uyum paketi ile yargılamanın yenilenmesi, hukuk ve ceza davaları yanında, idari yargı davalarına da teşmil edilmiştir."²³¹

2004 Anayasa değişikliği de yine Türk mevzuatını, AB müktesebatına yaklaştıran bir diğer reform teşebbüsü olmuştur. Zira bu anayasa değişikliğinin Türkiye Cumhuriyeti ile katılım müzakerelerinin başlatılması konusunda kararın alınacağı Brüksel Zirvesi arifesinde yapılması Türk tarafının AB'ye karşı kararlılığını ortaya koymuştur. 2004 Anayasa değişikliği ile KOB'da kısa vadeli öncelikler arasında DGM'ler de dahil olmak üzere yargının işlevselliğinin ve verimliliğinin uluslararası standartlara yükseltilmesi öngörülmüştür. Ayrıca UP, Anayasanın

²²⁹ M. Akif Özer, "Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye", Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2009, C:16, Sa:1, s.96

²³⁰ Türkiye 2003 Yılı İlerleme Raporu, s.16

²³¹ Türkiye 2003 Yılı İlerleme Raporu, s.21

DGM'lere ilişkin hükümleri ile DGM Kanununun gözden geçirilmesi kısa vadeli öncelikler arasında saymaktadır.²³² Brüksel Zirvesi'nden hemen önce gerçekleştirilen 2004 Anayasa değişikliği sonucu DGM'lerin yargı sisteminden lağvedilmesi ile AB'nin KOB'da kısa vadeli olarak belirlediği reformlardan yargı sisteminin yapısında değişikliğe neden olan bu reformu icra etmiştir.

1999-2004 dönemi reformları bir bütün olarak ele alındığında, bu dönem reformlarının AB telkin, tavsiye ya da görüşleri temel yol gösterici olarak kabul edilip, gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde reformları etkileyen iç dinamikler arasında ise sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları, medya ve siyasi partiler sayılabilir. Özellikle 1999 yılından itibaren Türkiye'nin katılımının hızlanması ile birlikte, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) ve İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) gibi özel sektör örgütleri ve meslek grupları iç reformları desteklemede geniş ölçüde egemen olmuştur.²³³ Bu dönem sonunda Türk tarafı ile AB arasında katılım müzakerelerinin açılmasına karar verilmesi sonucu özellikle Türk tarafı bu dönem itibarı ile amacına ulaşmıştır. Dolayısı ile bu reformlar AB-Türkiye ilişkisini olumlu yönde etkilemiş denilebilmektedir. O dönemde Türkiye tarafından son dönemde gerçekleştirilen reformların, gerek AB, gerekse Avrupa Konseyi nezdinde olumlu yansımaları olduğu şeklinde yorumlar yapılmıştır.²³⁴ Bu reformların Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığına kanaat getiren AB, 2004 yılında gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanılmasına karar vermiş, AB görüşü zirvede şu şekilde ifade edilmiştir.

"AB Konseyi, Türkiye'nin geniş kapsamlı reform sürecinde kaydettiği belirleyici ilerlemeyi memnuniyetle karşıladı ve Türkiye'nin reform sürecini devam ettirmesine olan güvenini ifade etti. Konsey ayrıca, Türkiye'nin Komisyon tarafından belirlenen altı yasal düzenlemeyi yürürlüğe koyma yolundaki çabalarını etkin bir şekilde sürdürmesini bekler. Siyasi reform sürecini geriye dönülmez kılmayı ve özellikle temel özgürlükler ve insan

²³² Sultan Tahmazoğlu Üzeltürk, "Hukuk Devleti ve Kopenhag Kriterleri Açısından Türkiye", Avrupa Araştırmaları Dergisi, C:12, Sa:1-2, 2004, s.169

²³³ Gözde Yılmaz, EU Conditionality Is Not The Only Game In Town! Domestic Drivers Of Turkey's Europeanization, 2014, s.308

²³⁴ M. Akif Özer, "Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye", Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2009, C:16, Sa:1, s.58

*haklarına tam saygı açısından reformların tam, etkin ve kapsamlı olarak bir uygulanmasını teminat almak amacıyla, bu süreç, işkence ve kötü muameleye karşı sıfır hoşgörü politikasının uygulanması da dahil, Komisyonun 2004 rapor ve tavsiyesinde endişe kaynağı olarak belirlenen tüm noktaları ele alarak Konsey'e düzenli olarak rapor sunmayı sürdürmeye çağrılan Komisyon tarafından yakından izlenmeye devam edilecektir. Avrupa Birliği, reform sürecindeki öncelikleri ortaya koyan Katılım Ortaklığı temelinde siyasi reformlardaki ilerlemeyi yakından izlemeye devam edecektir."*²³⁵

4.2. İç Faktörlerin Ön Plana Çıkması :2005-2009 Dönemi

Bir önceki dönemde gerçekleştirilen reformların amacına ulaşarak katılım müzakerelerine 2005 yılında başlanması ile Türkiye-AB ilişkileri de farklı bir boyut kazanmıştır. Katılım müzakerelerinin başlaması ile Türkiye Cumhuriyeti tam üyelik öncesi son safhaya gelmiştir. Ancak elde edilen bu müzakere süreci taraflarca farklı algılanmıştır. Özer, müzakere sürecini şu şekilde tarif etmiştir: "Aday ülkeler için müzakere sürecini başarı ile atlatmanın, tam üyelik yolunu hemen açmadığını da dikkatlerden kaçırmamak gerekir. Çünkü kamuoyumuzda böyle bir inanç oluşmuştur. Çok zor geçen müzakere sürecinden başarı ile çıkılsa bile, tam üyelik yolu Türkiye'ye hemen açılmayacaktır. Yani müzakerelerin başarı ile bitmesi teorik olarak üyeliği garanti etmemektedir."²³⁶ AB Komisyonu tarafından hazırlanan MÇB 3 Ekim 2005 günü, bir başka deyişle müzakerelerin başladığı tarihte kabul edilmiştir.²³⁷ Kabul edilen MÇB her iki taraf tabanında da hayal kırıklığı yaratmış olup, Prof. Dr. Haydar Çakmak, hazırlanan MÇB ile AB ülkelerindeki Türkiye karşıtlarının Türkiye'nin, AB'ye girişinin önü açıldı diyerek üye ülkelerinin yöneticilerini suçladığını, bir diğer grubun da Türkiye, "öne sürülen bu koşullarda AB'ne zor girer" diye düşündüğünü, bunlardan hangisinin tam olarak doğru olduğunu söylemenin mümkün olmadığını, zira bu karar metninin her türlü düşünce ve kanaat sahibinin kendisini memnun edecek veya memnun etmeyecek cümleleri bulabilmesi için hazırlandığını, diplomatik bir metin olup, istenilen sonucu

²³⁵(Erisim)http://abmerkezi.istanbul.edu.tr/wpcontent/uploads/2012/08/16_17Aralik2004AvrupaBirigiKonseyiBrukselZirvesiSonucBildirgesi.pdf, 13 Nisan 2015

²³⁶ M. Akif Özer, "Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye", Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2009, C:16, Sa:1, s.62

²³⁷ Haluk Günuğur, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Eko Yayınevi, 2008, s.204

çıkarmanın mümkün olduğunu, bir başka ifade ile AB'nin hazırladığı bu metin ile Türkiye'yi isterse AB'ye alıp, istemezse almayacağını, Türkiye'ye verdiği müzakere tarihi ile kendisini bağlamadığını savunmuştur.²³⁸

MÇB'de yer alan maddeler arasında Türk tarafını kaygılandıran maddelerden birisi müzakerelerin ucunun açık olmasıydı. Müzakerelerin sağlıklı yürümesi Türkiye Cumhuriyeti'nin müktesebat ile uyumu konusundaki çabasına bağlanmış olsa da bu madde ile belirsizliğin sürece hakim olması Türk tarafını hayal kırıklığına uğratmıştır. AB mevzuatı açısından bakıldığında, şu anda tam üye olan eski aday devletlerle ilgili yayınlanan daha önceki müzakere çerçeve belgelerine ve raporlarına bakıldığında AB organlarının müzakerelerin ucunun açık olduğuna ilişkin ifadeler kullanmadıkları görülmektedir.²³⁹ Günoğur, "ucu açıklık" maddesini şöyle ifade etmiştir:

*"Böyle bir hüküm MÇB'de öngörülme dahi AB tarafı çeşitli yollara başvurarak müzakere sürecini uzatacak hatta isterse hiç bitirmeyecek hukuksal olanaklara zaten sahipti, o halde neden bu husus kağıda dökülüp yazılı hale getirmiştir ve Türkiye'nin önüne konulmuştur? Sorusu kaçınılmaz olarak akla gelmektedir. Kaldı ki, burada önemli olan husus daha önce gerçekleşen katılımlarda öngörülen MÇB'lerde bu yolda bir hükmün yer almamış olmasıdır. Dolayısı ile AB, Türkiye'nin üyeliği söz konusu olduğunda bu konuda kökleşmiş geleneklerinden saparak ve bir ilki gerçekleştirerek bu hükmü Türkiye için öngörülmüştür. Oysa AB tarafı, 1999 Helsinki Zirvesi'nde aldığı kararla Türkiye'nin "diğer aday ülkelerle aynı koşullar içinde" aday ülke olarak sayıldığını açıkça vurgulamıştı. Burada bir çifte standart ortaya çıkmıştır."*²⁴⁰

Ayrıca açık uçluluğun yanında Birliğin hazmetme kapasitesi de ayrı bir şart olarak sunulmuştur. Hazmetme kapasitesinin şart olarak öne sürülmesi ile Türk tarafı diğer tüm talepleri karşılasa dahi, AB kendi genişleme ivmesini göz önünde bulundurarak Türkiye Cumhuriyeti'nin tam üyeliğini değerlendirecektir. Hazmetme

²³⁸ Haydar Çakmak, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Barış Kitap, 2007, s.136

²³⁹ Selami Kuran, "Müzakere Çerçeve Belgesinin Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C:13, Sa:3-4, s.3

²⁴⁰ Haluk Günoğur, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Eko Yayınevi, 2008, s.208

(sindirme) kapasitesi kavramı çok geniş bir kavram olduğu gibi, MÇB'de hangi bağlamda kullanıldığı belirtilmiş değildir. Bu hususun belirtilmemesi bilinçli bir tercih olarak yapılmıştır. Zira, bu yolla AB ilerde Türkiye'nin tam üyeliğini engellemek isteyen üye devletlere her zeminde ve zamanda öne sürebilecekleri çok önemli bir koz vermiştir.²⁴¹ Türkiye açısından, Çerçeve Belgesi'nin 2'nci maddesinde yer alan, müzakerelerin ortak hedefinin katılım olduğu hususu çok önemlidir. Üyeliğin tüm gereklerini tam olarak üstlenecek durumda olmaması durumunda, Türkiye'nin Avrupa yapılarına mümkün olan en kuvvetli bağlarla bağlanmasının sağlanması, MÇB'de yer almıştır. Bu madde, müzakerelerin her zaman askıya alınabileceğine ilişkindir ve imtiyazlı ortaklığa referans niteliğinde olduğu için çok önemlidir.²⁴² İmtiyazlı ortaklık, tam üyelik yerine belirli alanlarda özel işbirliğini içerir farklı bir model ortaklık olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin önüne alternatif model olarak sunulmuştur. Zira AB üyesi ülkelerinden Avusturya, Türkiye'nin tam üyelik haricinde bir bağla AB'ye bağlanmasını arzu etmiş, bu doğrultuda İngiltere dönem başkanlığında yapılan ve Dışişleri Bakanı Jack Straw'un başkanlık ettiği toplantıda Avusturya Dışişleri Bakanı Ursula Plasnik, tam üyelik yerine Türkiye'ye "imtiyazlı ortaklık" önermiştir.²⁴³

Yine müzakere sürecini etkileyen en önemli maddelerden birisi Kıbrıs konusunun yer aldığı madde olmuştur. MÇB'nin 6. maddesi özellikle Kıbrıs sorununun çözümüne ve limanların Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) gemilerine açılmasına yöneliktir.²⁴⁴ 2004 yılında AB üyesi olan GKRY bu maddeyi siyasi hesaplarını gözeterek, yürütülen müzakere sürecinde fasılların önünde bir engel olarak Türk tarafının önüne koymayı başarmıştır. Hakeza AB üyesi bazı ülkeler de Kıbrıs konusunu gerekçe göstererek, fasılların açılması ve kapanmasında bu maddeyi öne sürmüşlerdir. Türkiye ile AB arasında fiili müzakereler, "bilim ve araştırma" başlığında 12 Haziran 2006 tarihinde Lüksemburg'da başlamış ve bu başlık açılıp, "geçici olarak" kapatılmıştır. Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül, başlığın açılıp kapanmasına imkan sağlayan Hükümetlerarası

²⁴¹ Selami Kuran, "Müzakere Çerçeve Belgesinin Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C:13, Sa:3-4, s.3

²⁴² S. Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak, Beta Basım A.Ş., 2013,, s.428

²⁴³ Haluk Günüğür, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Eko Yayınevi, 2008, s.204

²⁴⁴ S. Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak, Beta Basım A.Ş., 2013,, s.431

Konferans'ın ardından "Kıbrıs konusu yüzünden Türkiye-AB ilişkilerinin gereksiz bir şekilde zehirlenmesine izin vermemek gerektiğini" söylemiştir.²⁴⁵ Zira Kıbrıs konusunda Türkiye Cumhuriyeti üzerine düşeni Annan Planı sürecinde zaten yerine getirmiştir. Nisan 2004'te adanın bağımsız ve federal bir devlet olma teklifinin KKTC ve GKRY tarafında oylanması sonucu, Türk tarafında %64,91 oranında kabul gördüğü halde Rum oylarının %75,38'i ret şeklinde olduğundan hayata geçirilememiştir.²⁴⁶ Buna rağmen AB, Türk tarafının bu gayretlerini yeterli görmemiştir. Türkiye'nin katılım müzakerelerinde şu ana kadar 13 fasıl müzakerelere açılmış, bir tanesi geçici olarak kapatılmıştır. Geri kalan fasıllar AB Konseyi veya başta GKRY olmak üzere bazı üye ülkelerin siyasi nitelikli engellemeleri nedeni ile bloke edilmiş durumdadır. Tüm bu faktörler göz önüne alındığında bir önceki dönem Türk tarafının önüne konulan ödülleri, reform konusunda Türkiye Cumhuriyeti'ni motive ederken, müzakerelerde arzu edilen şartlarda ilerleme kaydedilememesi de o derece reformlardaki motivasyonun dağılmasına sebep olmuştur. Müzakere sürecinde öne sürülen şartların reformlara olan etkisini Yrd. Doç. Dr. Mehmet Zahid Sobacı şu şekilde ele almıştır:

"Açık uçluluk, hazmetme kapasitesi, alternatif çağrışımlar ve devlet başkanlarının beyanatları bir bütün olarak düşünüldüğünde, ilişkinin Türkiye cephesinde, AB'ye tam üye olmanın zor olduğu veya müzakereler tamamlansa bile, Türkiye'nin AB'ye alınmayacağı yönünde bir kanaat ve kaygı oluşmakta ve AB'ye yönelik var olan muhalefeti daha da şiddetlendirmektedir. Yapılan anketlerde, son dönemlerde AB'ye tam üyeliğe dair halk desteğindeki düşüş, yukarıda dile getirilen kaygıların bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede, AB'nin koşulsallık oyununun kurallarına sadakati sorgulanabilir hale gelmektedir. Böyle bir ortamda, AB'ye tam üyelik yolunda bazı reform girişimlerini gündeme getirmek ve reformların ihtiyaç duyduğu desteği sağlamak zorlaşmaktadır. Dolayısıyla, ödülleri büyüklüğü ve hızı faktörü açısından düşünüldüğünde, AB'nin ve AB'ye üye devletlerin kararsız ve

²⁴⁵ S. Ridvan Karluk, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkılmaz Sokak, Beta Basım A.Ş., 2013,, s.431

²⁴⁶ (Erisim)http://tr.wikipedia.org/wiki/Annan_Plan%C4%B1, 17 Mayıs 2015

çelişkili tavır ve beyanları, Türkiye'de son dönemde reform sürecinin yavaşlamasını açıklayıcı bir unsur olarak kullanılabilir."²⁴⁷

2005-2009 dönemi bir önceki dönemle karşılaştırıldığında yargısal reformlar bakımından daha durgun geçtiği söylenebilir. Bu dönemde daha ziyade yargıda tesisleşme ve iş gücünde nitel ve niceliksel olarak iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir. Yargı hizmetinin daha etkin ve verimli işlemesi için bu dönemde yargıda görevli iş gücü sayısında büyük artış olmuştur. Bu durum Avrupa Adalet Etkililiği Komisyonu'nun (CEPEJ) bu dönemini kıstas alan verilerine şu şekilde yansımıştır. "Kimi devletler reformlarına yargı görevi yürüten insan kaynaklarını artırarak devam etmektedir. Son dönemde Avrupa Birliği'ne üye olmuş olmak veya üyelik başvurusuna sahip olmak hakim sayısının artırılması eğilimini açıklıyor olabilir (Bulgaristan, Türkiye)."²⁴⁸

2005-2009 dönemi reformlarında her ne kadar AB koşulsallığı ivmesini azalsa da hiçbir zaman tamamı ile etkisini yitirmemiştir. AB etkisi kendisini bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti tarafından hazırlanan "Yargı Reformu Strateji Taslağı"nda göstermiştir. Müzakere sürecinde AB yetkilileri, Adalet Bakanlığı'ndan "23. Yargı ve Temel Haklar" başlıklı fasıl kapsamında Türkiye'nin yargı bağımsızlığı, tarafsızlığı ve etkinliğinin güçlendirilmesine yönelik bir strateji hazırlayarak Avrupa Komisyonu'na sunmasını istemiştir.²⁴⁹ Bu nedenle 2009 yılında kabul edilen Yargı Reformu Strateji Taslağı, AB'nin tavsiyeleri sonucu hazırlanmış, bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti bu taslakta belirlenen yargının etkinliği ve verimliliğini artırmaya odaklanmıştır. Bu çerçevede yargı hizmetinin görüldüğü yeni yapılar yargı hizmetine sunulmuş, yine yargı hizmetini ifa eden iş gücünün niceliksel olarak artışı sağlanmıştır. AB, 2009 İlerleme Raporu ile hükümetin, Ağustos 2009'da Yargı Reformu Stratejisini kabul ettiğini, söz konusu Stratejinin, onaylanması öncesindeki istişare süreci ve içeriğinin reformlar için izlenmesi gereken doğru yolu açıkça gösterdiği için olumlu bir adım olduğunu, Adalet Bakanlığı'nın Strateji Taslağını 2008 yılı ilkbaharında açıklamasından sonra, sivil

²⁴⁷ Mehmet Zahid Sobacı, "Avrupa Birliği Koşulsallığının Etkinliği Bağlamında Türkiye'de Reform Üzerine Bir Analiz", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 2011, C:10, Sa:1, s.95

²⁴⁸ (Erisim) <http://www.cepej.adalet.gov.tr/dosya/dokumanlar/2010-yili-CEPEJ.pdf>, 14 Nisan 2015

²⁴⁹ Naim Karakaya, Hande Özhabes, "Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme", TESEV Yayınları, 2013, s.7

toplumu da içeren paydaşlarla istişarelerde bulunulduğunu, Yüksek Mahkemelerin üyeleri de dahil olmak üzere, hakim ve savcıların Strateji Taslağını çeşitli vesilelerle tartıştıklarını, taslağın, ayrıca, görüş alınması amacıyla Bakanlığın internet sitesine konulduğunu, Stratejinin geniş kapsamlı olup, yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı, verimliliği ve etkinliği, yönetim sistemine ve yargı mensuplarının mesleki yetkinliğinin artırılmasına ilişkin konuların yanı sıra, yargıya duyulan güveni artırmak, yargıya erişimi kolaylaştırmak ve ceza infaz sistemini geliştirmek için alınması gereken tedbirleri içerdiğini ifade etmiştir.²⁵⁰

21. yüzyıla gelindiğinde reformların gerçekleştirilmesinde dış faktörler kadar iç dinamiklerin talepleri de etkili olmuştur. İç dinamiklerin bu kadar ön plana çıkmasının sebebini Uluslararası Üniversiteler Konsey Başkanı Orhan Hikmet Azizoglu şu şekilde ifade etmiştir:

*"1990'lı yıllardan sonra dünyadaki ve bölgemizde gerçekleştirilen reformlar ve yaşanan siyasi gelişmelerle birlikte artık iç dinamikler de demokratikleşme sürecinde sessiz kalmamaya başlamıştır. Bu durum 2000'li yıllarda daha açık biçimde fark edilebilmektedir. İç dinamiklerin belirginleşmesine katkı sağlayan değişik faktörlerden söz edilebilir. İlk olarak gelişen ekonomi ve özellikle özel sektörün dünyadaki gelişmelere daha hızlı ayak uydurması, siyasal iktidarlara bazı yapısal reformları hayata geçirmeye zorlamıştır. Ekonomik standartların yükselmesiyle birlikte değişik toplum kesimlerinin hak ve özgürlükler noktasındaki duyarlılığı artmıştır. Bu duyarlılık nedeniyle yasama ve yürütme organları, insan hakları taleplerine daha fazla eğilmek durumunda kalmışlardır."*²⁵¹

Türkiye Cumhuriyeti açısından da bu dönem reformları gerçekleştirilirken iç dinamikler bir başka etken olarak ağırlık kazanmıştır. 20. yüzyılın sonunda yoğunlaşarak, 2000'li yıllarda da reformların istikrarlı bir şekilde devam etmesi, Türkiye Cumhuriyeti iç dinamiklerinde de reformların gerekliliği konusunda toplumsal mutabakat sağlanmasına neden olmuştur. 2000'li yıllara gelindiğinde

²⁵⁰ Türkiye 2009 Yılı İlerleme Raporu, s.70

²⁵¹(Erisim)<http://www.milliyet.com.tr/uluslararasi-universiteler-konsey-baskani-ankara-yerelhaber-200668/>, 15 Mayıs 2015

Türkiye’ de tabandan gelen güçlü bir talebin mevcut olduğu, sadece dış dinamiklerin değil, aynı zamanda iç dinamiklerin de artık demokratikleşme ve yerel zihniyetten kurtulup uluslararasılaşma adımlarının atılmasında belirleyici olduğu görülmektedir.²⁵²

Özellikle AB ile müzakere sürecinin başlaması ile birlikte, sürecin arzu edildiği oranda ilerleyemediği ve belirli tikanıklıkların baş gösterdiği dönemlerde iç dinamiklerin reformları desteklemesi önem kazanmıştır. Burada ülkenin iç dinamiklerinin önemi yadsınamaz. Ülkelerin demokrasi kalitesinin arttırılabilmesi için iç dinamiklerin reform yapmaya müsait olması oldukça önemlidir.²⁵³ Bu yüzden dış faktörlerin reformları itici gücünün epeyce zayıfladığı bu dönemde iç dinamikler ön plana çıkmıştır. Bu konuda dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, AB üyelerine, Avrupa Birliği siyasi kriterlerinde önlerinin kesilmesi durumunda, Kopenhag kriterlerini bir kenara koyacaklarını, Ankara kriterlerinin ilan edileceğini beyan etmiştir.²⁵⁴ Türkiye'nin bu dönemde gerçekleştirdiği reformları doğrudan AB'nin koşulluluk sürecine dayandırmak mümkün değildir. Artık reformlar, Başbakan Erdoğan'ın deyişiyle "Kopenhag kriterlerini, Ankara kriterlerine dönüştürüp, yola devam etme" anlayışıyla gerçekleştirilmekteydi. Diğer bir deyişle, artık AB'nin koşulları değil Türkiye'nin kendi reform süreci belirleyici olmaktadır. Sözgelimi, siyasi reform süreci açısından önem taşıyan "23. Yargı ve Temel Haklar" faslı bloke edilen fasıllardan olduğundan, herhangi bir müzakere yapılamamakta, oysa Türkiye bu alanda gerekli reformları yerine getirmektedir.²⁵⁵

İç dinamiklerin bu dönemde reformlarda etkili olmasının nedeni AB ile katılım müzakerelerinde geline nokta, iç dinamiklerin de reformlar konusunda desteğini sağlamak düşüncesi olmuştur. Bu durum AB Bakanlığı tarafından hazırlanan stratejide şu şekilde ifade edilmiştir:

²⁵²(Erisim)<http://www.milliyet.com.tr/uluslararasi-universiteler-konsey-baskani-ankara-yerelhaber-200668/>, 15 Mayıs 2015

²⁵³ Nihat Yılmaz, K. Caner Doğan, "Avrupa Birliği Talepleri Doğrultusunda Çek ve Romanya Cumhuriyetleri'nin Demokratikleşme Reformları", Karadeniz Araştırmaları, 2013, Sa:39, s.28

²⁵⁴(Erisim)<http://www.turkishjournal.com/i.php?newsid=240>, 15 Nisan 2015

²⁵⁵ Burak Erdemir, "Türkiye'nin Siyasi Reform Sürecinde Avrupa Birliği'nin Demokratik Koşulluluğu", Amme İdaresi Dergisi, C:45, Sa:4, s.114,115

"Yaşanan büyük sosyo-ekonomik dönüşümün sürdürülebilir olması ve köklü bir şekilde yerleşmesi bakımından gerçekleştirilen mevzuat çalışmalarının hayata geçirilebilmesi için zihinsel bir dönüşümün de buna eşlik etmesi büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda değişim ve dönüşümün başarılı bir şekilde yönetilmesi hem siyasi planlamaya hem de toplumsal uzlaşa oluşturmaya dayanmalıdır. AB sürecine toplumsal zeminde sahip çıkılmaması ve AB reformları ile ilgili olarak toplumun, karar alıcı ve uygulayıcılara taleplerini yansıtamaması Türkiye’de kamu ve özel sektörde bu zihinsel dönüşümün gerçekleşmesini yavaşlatabilecektir.”²⁵⁶

2004 yılının sonlarına doğru AB'nin güvenilirliği önemli ölçüde zayıflamasına rağmen, TÜSİAD, Türkiye'nin reformları için, AB'ye katılımının önemini ve reformların yeniden canlandırılmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır.²⁵⁷ Bu dönemde AB'nin reformlardaki etkinliğinin azalması ile ters orantılı olarak sivil toplum örgütleri reformların gerekliliği hususunda öncülük yapmışlardır.

Bu dönemde reformlar için itici unsur olan bir diğer etken de siyasi partilerin görüşleri olmuştur. Siyasi partilerin reform konusundaki fikir birliği içerisinde olduklarını dönemin YARSAV Başkanı ve Ömer Faruk Eminağaoğlu şu şekilde ifade etmiştir:

"1982 Anayasası'na baktığımız zaman bugüne kadar Anayasa'nın değişmeyen tek bölümünün yargı bölümü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü Anayasa'nın yargı bölümünde 1999 yılında Danıştay'la ilgili olarak, 2001 yılında Anayasa Mahkemesi'yle ilgili olarak ve 2004 yılında da İHAM kararları nedeniyle artık zorunluluk boyutunda DGM'ler konusunda yapılan üç değişiklik dışında, asıl sorun yaratan madde ve hükümler yerli yerinde durmaktadır. 1982 Anayasası'nın yargıya bakışını

²⁵⁶(Erisim)http://www.ab.gov.tr/files/000etkinlikler/2014/10/abis_kapak_eklenmis_3.pdf, 14 Nisan 2015

²⁵⁷Gözde Yılmaz, EU Conditionality Is Not TheOnly Game InTown! Domestic Drivers Of Turkey'sEuropeanization, 2014, s.308

*yansıtan iskeleti, omurgası değişmemiştir. Oysa yargıda reform ve yargı bağımsızlığı konusu, tüm siyasi partilerin üzerinde uzlaştığı bir konudur."*²⁵⁸

Bu dönem bir bütün olarak değerlendirildiğinde müzakerelerin başlaması sonrasında AB üyesi ülkelerince, özellikle Kıbrıs konusu başta olmak üzere, beklenmedik kriterlerin öne sürülmesi ile tam üyelik sürecini çıkmaza sokmuştur. Bu sebeple AB'nin reformlardaki potansiyel itici unsur olma özelliği de etkinliğini yitirmiştir. Yine de Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde reformlarına devam etmiş ancak bu dönem reformlarında iç dinamikler yön belirleyici olarak ön plana çıkmıştır.

4.3. Faktörlerin Dengelenmesi :2010-2014 Dönemi

Bir önceki dönemde ivmesini kaybeden reformlar bu dönemde tekrar bir hareketlilik kazanmış ve yargıyı özellikle yapısal olarak etkileyen reformlar gerek 2010 Anayasa değişikliği, gerekse "Yargı Paketleri" adı altında yapılan reformlarla gerçekleştirilmiştir. Yine bu dönemde de iç dinamiklerin reformları tetiklemedeki etkinliği ön planda bulunurken, dış faktörlerin de etkisi kendisini hissettirmiştir. 2010 Anayasa değişikliği ile yüksek yargı organlarında köklü değişime sebep olarak iç siyasal hayattaki gelişmelerin de tetiklemesi ile iç kamuoyu beklentisinin ön plana çıktığı söylenebilir. Bu konuda Prof. Dr. Yusuf Şevki Hakyemez iç dinamiklerin etkisini şu şekilde ifade etmiştir:

"İç siyasal gelişmelerin yargı sistemindeki reformlara sebep olarak AKP iktidarının altıncı yılında AKP'ye karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açtığı kapatma davası ve Anayasa Mahkemesinin bunun üzerine davalı partiyi laikliğe aykırı eylemlerin odağı olarak görmesi nedeniyle devlet yardımından kısmen yoksun bırakma yaptırımı ile cezalandırması, Anayasa Mahkemesinin 2008 yılında Anayasanın 10 ve 42. maddelerinde gerçekleştirilen değişiklikleri esas açısından denetleyerek iptal etmesi, hükümetin icraatlarının ve kimi idari tasarrufların idari yargı merciileri tarafından hukukilik denetiminin ötesine geçilerek iptal edilmesi, özellikle Ergenekon Davası başta olmak üzere ağırlıklı olarak adli yargıdaki

²⁵⁸ Ömer Faruk Eminağaoğlu, "Yargı Reformu Bağlamında Yargı Bağımsızlığı", Ankara Barosu Dergisi, Yıl:66, Sa:2, 2008, s.20

kimi ceza davaları ve soruşturmalarına yönelik olarak HSYK'nın yüksek yargıdan gelen üyelerle birlikte verdiği kararlar ve takındıkları tutumun siyasal iktidarın 1982 Anayasasındaki yargı ile ilgili değişiklikleri yapmasının temel gerekçesini oluşturduğu söylenebilir."²⁵⁹

Bunun yanında 2010 Anayasa değişikliğinde AB'nin hiçbir etkisinin olmadığı söylenemez. AB'nin, Türk tarafına tavsiye ettiği reformlar yine bu Anayasa değişikliği paketi içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bir önceki dönemde "Yargı ve Temel Haklar" başlıklı fasıl doğrultusunda hazırlanan "Stratejik Eylem Planı" içeriği özellikle 2010 Anayasa değişikliğinde doldurulmuştur. Bu nedenle AB'nin etkisi bu dönemde de devam etmiştir. Zira 2010 yılı değişikliğinin demokrasi, hukukun üstünlüğü ilkelerini pekiştirmek gibi işlevinin yanı sıra uluslararası norm ve standartlarına ulaşmak gibi amacı da bulunmaktadır. Bu çerçevede gerçekleştirilen değişikliklerin bir bölümü siyasi kriterler kapsamında, diğerleri ise Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinde, başta "23. Yargı ve Temel Haklar Fası" olmak üzere çeşitli fasıllar kapsamında yerine getirilmesi gereken pek çok hususu karşılamaktadır.²⁶⁰

Yine 2010 Anayasa değişikliği ile yargı sistemindeki en önemli değişikliklerden olan Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının getirilmesinde Avrupa'nın tavsiyeleri etkili olmuştur. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 2004 (6) tavsiye kararında, AIHM'deki dava yükünün azaltılabilmesi için bireysel başvuru yönteminin iç hukukta tanınmasının gerekliliğine değinmiştir. Aynı şekilde, Venedik Komisyonu da 2004 yılında kamuoyuna duyurulan bireysel başvuruya ilişkin anayasa değişikliği önerisini olumlu bulduğunu ifade etmiştir.²⁶¹

2010 Anayasa değişikliğinin Anayasa Mahkemesi'nin yapısı üzerinde neden olduğu değişikliklerden biri de üye yapısı üzerinde olmuştur. Üye sayısındaki bu değişiklik daha ziyade Mahkeme'yi daha etkin kılmak için yapılmıştır. Uygulamada işlevsel olmayan yedek üyeliğin kaldırılması gerektiği yönünde görüşler literatürde

²⁵⁹Yusuf Şevki Hakyemez, "2010 Anayasa Değişiklikleri ve Demokratik Hukuk Devleti", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C:XIV, Sa:2, s.389-390

²⁶⁰Avrupa Birliği Bakanlığı, Avukatlar İçin Yargı ve Temel Haklar Projesi, s:52

²⁶¹(Erisim)http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/bahadir_kilinc.pdf, 15 Nisan 2015

öteden beri savunulmaktadır. Bu bağlamda, bu statünün kaldırılması olumlu bir değişiklik olarak görülebilir. Anayasa Mahkemesi'nin üye sayısının 11'den 17'ye çıkarılması ise bir ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Özellikle bireylerin Anayasa Mahkemesi'ne başvurmalarını mümkün kılan "anayasa şikayeti" kurumunun kabul edilmesiyle birlikte, Mahkeme'nin üye sayısının artırılması bir zorunluluktur.²⁶² Bu amaçla Anayasa Mahkemesi'nin üye yapısı, kendisine yüklenen bireysel başvuru mekanizmasının daha verimli çalışmasını temin etmek için değiştirilmiştir.

Yine 2010 Anayasa değişikliği ile Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği) kurumu kurulmuş, bu kurumun oluşturulmasında özellikle AB faktörü etkili olmuştur. Hakyemez, bu kurumun kuruluş amacını şu şekilde açıklamıştır: "Ombudsmanlık kurumunun kurulmasında Türkiye'nin, AB'ye giriş amacının da etkili olduğu söylenebilir. Gerçekten AB üyesi olan ülkelerin her birinde ya tek bir kişiden oluşan Ombudsmanlık ya da bir heyetten oluşan kamu denetçiliği kurulu türü kurumlar bulunmaktadır."²⁶³ Yine Haydar Efe ve Murat Demirci Ombudsmanlık kurumunun kurulmasındaki AB'nin rolünü, Birliğin içindeki ülkelerde ya da aday ülkelerde Ombudsmanlık kurumunun kurulması yönünde Maastricht Antlaşması'nda tavsiye niteliğinde karar alındığını, AB'ye giriş sürecinde olan bir aday ülke olan Türkiye'den kamusal yönetim altyapısını buna uygun hale getirmesinin istendiğini, bu kapsamda Avrupa Ombudsmanı Nikiforos Diamandouras'un pek çok kez Türkiye'ye gelerek Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması çabalarına aktif destek verdiğini, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulmasının, Türkiye-AB bütünleşme sürecine, özellikle ulusal mevzuatın Avrupa standartlarıyla uyumlu hale getirilmesine katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir.²⁶⁴

2010 Anayasa değişikliğinin yapısında değişiklik yaptığı diğer bir yargı organı da HSYK olmuştur. HSYK üzerinde gerçekleştirilen reformlar temelde yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığını temin etmek gayesini gütmüştür. Kurul'un tartışmaya açık yapısı da Kurul üzerinde reform yapılmasını gerekli kılan

²⁶²(Erisim)http://www.yasayanayasa.ankara.edu.tr/belgeler/makaleler/2010_anayasa_degisikligi.pdf, 15 Nisan 2015

²⁶³ Yusuf Şevki Hakyemez, "2010 Anayasa Değişiklikleri ve Demokratik Hukuk Devleti", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C:XIV, Sa:2, s.394

²⁶⁴ Haydar Efe, Murat Demirci, "Ombudsmanlık Kavramı ve Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumundan Beklentiler" Sayıştay Dergisi, 2013, Sa:90, s.63

faktörlerden olmuş, bu konuya ilişkin olarak HSYK 1. Daire Başkanı İbrahim Okur, Kurul'un statüsünün Avrupa normları ile uyuşmadığını şu şekilde belirtmiştir: "AB ile yargı reformu çerçevesinde yürütülen müzakereler, AB istişare ziyaret raporları ve ilerleme raporları HSYK'nın yapısının AB normlarına uygun olmadığını net olarak ortaya koydu."²⁶⁵ Gerek oluşumu ve çalışma düzeni ve gerekse kararlarına ilişkin olarak 1982 Anayasasındaki biçimiyle HSYK'da önemli sorunlar göze çarpmaktadır. Anayasada yer alan bu tür sorunlar Türkiye'de, yaklaşık 30 yıla yakın bir dönem boyunca yargının işleyişinde de çok ciddi bazı sıkıntılar doğurmuştur. Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili olarak günümüzde de kendisini gösteren sorunların doğrudan ve dolaylı olarak HSYK ile ilgili boyutları bulunmaktadır. Bu nedenle de Anayasa önerilerinde bu sorunlara yönelik çözümler ortaya konulmaktadır. Adalet Bakanlığı da son olarak 2008 yılında yayınladığı Yargı Reformu Stratejisi Taslağında, "Yargının Bağımsızlığının Güçlendirilmesi" ve Yargının Tarafsızlığının Geliştirilmemesi" başlıkları altında HSYK'ya ilişkin değişik sorunlara işaret etmiş ve bu konularda nelerin yapılması gerektiğini sıralamıştır.²⁶⁶

HSYK bünyesinde yapılan en önemli değişikliklerden birisi Kurul'un üye yapısı üzerinde olmuştur. Kurul'un üye sayısı artırılarak, yüksek yargı dışından da Kurul'a üye kabul edilmiştir. Kurul'un yapısındaki bu niceliksel artışla birlikte çoğulculuğun sağlanması Kurul'u Avrupa standartlarına ulaştırmıştır. Kurula farklı mesleklerden de üye seçilmesine imkân verilerek, Kurul'u karma bir yapıya kavuşturan değişiklik aynı zamanda Kurul'un oluşumunda çoğulcu bir yaklaşımı da kabul etmektedir. Yargı dışı üyelerin bu tür kurullarda bulunması uluslararası belgelerde de kabul edilen bir durumdur.²⁶⁷ Anayasa reformu ile HSYK üzerinde yapılan reformlar AB tarafından da olumlu karşılanmış, AB Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 2010 İlerleme Raporunda da HSYK ile ilgili Anayasa değişiklikleri olumlu karşılanmış, yargı bağımsızlığı bağlamında HSYK'nın üye sayısının artırılması, Kurul'un oluşumunda farklı yerlerden üye seçilmesi, Kurul'un

²⁶⁵ Ferda Balancar, Belgin Çınar, "Referandumdan Sonra HSYK: HSYK'nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı", TESEV Yayınları, 2012, s.9

²⁶⁶ Yusuf Şevki Hakyemez, "Demokratik Hukuk Devleti Bağlamında Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yeniden Yapılandırılması", Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2009, C:XIII, Sa:1-2, s.61

²⁶⁷ Hayri Keser, Fatma Niyazioğlu, "Türkiye'de Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C:2, Sa:2, s.130

kendi sekreteryası ve kendi müfettişlerine kavuşması ve Bakanın yetkilerinin eskiye göre azaltılmasına dikkat çekilerek yargı alanında ilerlemeler kaydedildiği vurgulanmıştır.²⁶⁸

Yine bu dönem reformları üzerinde etkisi görülen bir diğer dış etken ise AİHM olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde direk yargıyı konu edinip, yargı kalitesini geliştirmek amacı ile AİHM'deki imajını düzeltmek istemiştir.²⁶⁹ Bu dönemde çıkartılan yargı paketleri ile yargının yapısı, işleyişi daha etkin kılınmak ve hukuk mevzuatında yapılması düşünülen değişiklikler ile temel hak ve özgürlüklerin yasal güvencesi kuvvetlendirilmek istenmiştir. Yargı paketlerinin çıkarılma nedenleri, genel olarak iki temel amaca yönelik olmuştur. Bu amaçlardan ilki, adaletin hızlandırılması ve yargılama sürelerinin kısaltılması, ikincisi ise insan hakları alanında, özellikle de adil yargılanma hakkı, ifade ve basın özgürlüğü alanlarında iyileştirmelere gidilmesi olmuştur. Paketlerin hazırlanmasında AİHM'in, Türkiye aleyhine aldığı kararların referans alındığı söylenebilir.²⁷⁰

Yargı paketlerinin çıkarılmasında bir başka etken de AB olmuştur. Paketlerin başlıca çıkarılma nedenleri AB uyum süreci çerçevesinde Türkiye'nin hukuk devleti olma yolunda somut adımlar atma beklentisi olmuş, aynı zamanda Türkiye'nin AİHM Sözleşmesi'nin belli maddelerini ihlalden ötürü sıklıkla mahkum edilmesine de kalıcı bir çözüm sunmak amacını taşıyordu.²⁷¹ Bu nedenle aynı anda birden fazla kanunda değişiklik yapılarak, yargı sisteminin daha işlevsel hale getirilip, yargılamaların daha hızlı, adil bir şekilde ifa edilmesi bu paketlerin çıkartılmasında ana hedef olmuştur.

Birinci ve ikinci yargı paketleri çıkartılarak yargı sürecini hızlandırmak, süratli, verimli ve ekonomik bir şekilde yürütülmesini sağlamak, mahkemelerin iş yükünü azaltmak ve yargılama faaliyetinde zaman ve emek kaybını önlemek

²⁶⁸ Yusuf Şevki Hakyemez, "2010 Anayasa Değişiklikleri ve Demokratik Hukuk Devleti", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C:XIV, Sa:2, s.403

²⁶⁹ Naim Karakaya, Hande Özbeş, "Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme", TESEV Yayınları, 2013, s.8

²⁷⁰ Naim Karakaya, Hande Özbeş, "Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme", TESEV Yayınları, 2013, s.8

²⁷¹ Naim Karakaya, Hande Özbeş, "Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme", TESEV Yayınları, 2013, s.5

amacıyla çeşitli kanunlarda değişiklik yapılmıştır.²⁷² İlk iki yargı reformu paketi ile yargı sisteminde gerçekleştirilen değişiklikler 2012 İlerleme Raporunda şu şekilde yer bulmuştur: "Yargının etkinliğine ilişkin olarak, birikmiş iş yükünü hafifletmek amacıyla, Yargıtay ve Danıştay Kanunlarında yapılan değişiklikler, olumlu neticeler vermeye başlamıştır. Yargı hizmetlerinin hızlandırılması amacıyla kabul edilen mevzuat ile ilk derece mahkemeleri düzeyinde de iyileşmeler kaydedilmiştir."²⁷³ Yine üçüncü yargı paketi de esasen ceza, icra iflas ve idari yargı mevzuatında değişiklik yapılarak yargı hizmetlerinin etkinleştirilmesi amacıyla hazırlanmıştır.²⁷⁴

1999 Helsinki Zirvesi'nden sonra Yargı sisteminde gerçekleştirilen reformları etkileyen faktörleri toparlamak gerekirse Türkiye Cumhuriyeti'nin uzun yıllardır üyesi olmak istediği ve politikalarında yönlendirici özelliğe en fazla sahip olan AB etkisi bariz bir şekilde ön plana çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin, AB tam üyeliğine koşullanma oranının yükselmesi ile reformlar da bir o kadar yoğunluk kazanmıştır. AB'nin haricinde yargıdaki reformlar üzerinde etkin bir role sahip bir diğer dış faktör de AİHM olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, AİHS'nin denetim sürecine bireysel başvuru hakkını ve AİHM'nin zorunlu yargı yetkisini daha önce kabul etmiştir. Bundan sonra Türkiye Cumhuriyeti mevzuatı AİHM'in daha fazla gözetimi altında olmuştur. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti ulusal düzeyde yürütülen reform çalışmalarında, Sözleşme hükümlerini ve Mahkeme içtihadını temel almaktadır. Gerçekte AB'nin Kopenhag kriterleri olarak tanımlanan demokrasi ve insan hakları ölçütlerinin temeli de büyük ölçüde bu Sözleşme hükümleri ve Mahkeme içtihadıdır.²⁷⁵ 21. yüzyıl ile birlikte iç faktörler de reformların yapılmasında etkili olmuştur. Özellikle AB'nin reformlardaki etkinliğinin zayıfladığı müzakere sürecinde iç dinamiklerin reformlardaki itici özelliği ön plana çıkmıştır. Gerek iç faktörler gerekse dış faktörler olsun tüm bu etkenler Türkiye Cumhuriyeti'ni yargıdaki reformun gerekliliğine motive ettiği ölçüde yargı da reformu o denli sindirmiştir. Zira, Türkiye Cumhuriyeti'nin reform yapabilme refleks ve

²⁷² Avrupa Birliği Bakanlığı, Yargı ve Temel Haklar Faslı, s.72

²⁷³ Türkiye 2012 Yılı Düzenli İlerleme Raporu, s.71

²⁷⁴ Avrupa Birliği Bakanlığı, Yargı ve Temel Haklar Faslı, s.73

²⁷⁵ (Erisim) <http://www.mfa.gov.tr/insan-haklari-ve-avrupa-konseyi.tr.mfa>, 18 Mayıs 2015

kabiliyeti, özellikle 21. yüzyıl ile birlikte, öncesine nazaran daha çağdaş, demokratik, hukukun üstünlüğü kriterlerinin özümsemesine vesile olmuştur.

SONUÇ

İlerleyen zamanla paralel olarak sosyal ihtiyaç ve beklentilerin de değişiklik göstermesi, yargının dinamik bir yapıya sahip olmasını ve bu ihtiyaç ve beklentileri en mükemmel bir şekilde karşılamasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti yargı sisteminde reform gereksinimi hiçbir zaman durağan olmamıştır. Yargının bu dinamik yapısının yanında, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasında uluslararası örgütlerle tam olarak entegre olma hedefi de yargıdaki reform gereksinimini bir o kadar artırmıştır. AB'nin kuruluşundan itibaren Türkiye Cumhuriyeti, bu Birliğin üyesi olmak için uğraş vermiş ve Birlik uzun yıllardan beri Türkiye Cumhuriyeti'nin gündemini meşgul etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin, AB konusundaki yegane amacı Birliğe tam olarak üye kabul edilmek olmuştur. Buna karşı AB tarafı her fırsatta Türkiye Cumhuriyeti'nden, Birliğin standartları ile tam olarak uyumu yakalamasını tam üyelik için şart koşmuş, bu konuda Türkiye Cumhuriyeti'nden köklü bir değişim ve dönüşümü icra etmesini beklemiştir. Bu beklenti 1999 Helsinki Zirvesi'nde adaylık statüsünün kazanılması ile "koşulluluk" şekline bürünmüş, AB koşulluluğu hedefi ile Türkiye Cumhuriyeti birçok alanda reformlara kararlı bir şekilde başlama imkanı bulmuştur. Yargısal reformların gerçekleştirilmesinde AB etkin bir role sahip olmuş, Türkiye Cumhuriyeti açısından AB'nin mevzuat ile müktesebat arasındaki ahengin sağlanması yönündeki beklentisi yargıdaki reformlara itici unsur olurken, aynı zamanda da bu reformlara rehber olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti özellikle AB'nin görüş, tavsiye ve beklentilerinin yansıtıldığı belgeler ışığında yargısal reformları gerçekleştirmiştir.

AB'nin etkisi kendisini en fazla 1999-2004 döneminde hissettirmiştir. Helsinki Zirvesi kararları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin, Kopenhag Kriterleri'ni karşılaması gerektiğinden bahsedilmesi ve bunun karşılığında müzakerelere başlanılacağına bildirilmesi, Türkiye Cumhuriyeti'ne reformları gerçekleştirme sorumluluğunu yüklemiştir. Helsinki Zirvesi'nden sonra Türkiye Cumhuriyeti yoğun ve derin bir şekilde yargısal reformları gerçekleştirmiştir 1999-2004 döneminde Türkiye Cumhuriyeti 2001 ve 2004 Anayasa değişiklikleri olmak üzere iki Anayasa değişikliği ve sekiz uyum yasasını çok süratli bir şekilde hayata geçirmiştir. Bu dönem reformlarının en belirgin özelliği gerçekleştirilen reformlar AB

müzakerelerini başlatma hedefi doğrultusunda yapıldığından, reformlara güçlü bir muhalefet oluşmamıştır.

Yine 2001-2004 dönemi yargısal reformlar açısından Türkiye Cumhuriyeti'nin kendisi için büyük ödül olan AB tam üyeliğine koşullandığı zaman reformları hayata geçirebilme kabiliyetini göstermiştir. Ancak bu koşulluluktan herhangi sebeplerle de olsa uzaklaştığını hissettiğinde dahi Türkiye Cumhuriyeti reformlar için kendisini motive edecek kaynağı iç dinamiklerde bulmuştur. AB ile müzakerelerin başlamasından sonra Birliğe üye olan Fransa, Avusturya gibi ülkelerin siyasi çıkarları doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti'ne "imtiyazlı ortaklık" teklif etmeleri Türkiye Cumhuriyeti tarafından AB'nin güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Yine bu dönemde bazı AB üyesi ülkeler tarafından Türkiye Cumhuriyeti ile GKRY arasındaki ikili ilişkiden kaynaklanan Türk liman ve havaalanlarının GKRY gemi ve uçaklarına açılmasının her fırsatta müzakerelerin devamı için şart koşulması müzakere sürecinin sekteye uğramasına ve bunun sonucunda da AB'nin reformlar üzerindeki etkisinin bir hayli zayıflamasına neden olmuştur.

Reformların icra edildiği bir diğer dönem olan 2005-2009 dönemi reformları çoğunlukla iç dinamiklerin beklentilerini karşılamak amacı ile yapılmıştır. Bu dönem reformlarının devamında önemli bir etken olan sivil toplum örgütleri, siyasi partiler, medyanın yanı sıra iç kamuoyundaki beklenti de reformlarda itici bir unsur olarak iç dinamikler arasında yerini almıştır. Bir önceki dönemde AB'nin reformlarda oynadığı etkin rolünün bu dönemde zayıflaması ile birlikte iç dinamikler reformların gerçekleştirilmesinde önemli bir faktör olmuştur. Özellikle müzakere sürecinde yaşanan tikanıklıklar sonucu bu dönemde ilk defa "Kopenhag Kriterleri"ne alternatif olarak "Ankara Kriterleri"nden bahsedilmesi iç dinamiklerin AB'nin alternatifi olabildiğini göstermiştir.

Yargı reformlarının gerçekleştirildiği son dönem olan 2010-2014 dönem reformları ise yine AB'nin etkisini hissettirdiği ancak bunun yanında AİHM içtihatlarının da reformlara kaynaklık eden bir diğer dış etken olarak kendisini gösterdiği dönem olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde de yargısal reformlara hız vermiş, bu dönemde gerçekleştirilen 2010 Anayasa değişikliği ve "Yargı

Paketleri" yargı sisteminde ciddi değişikliklere sebep olmuştur. Üst yargı organları olan Anayasa Mahkemesi ve HSYK'da köklü değişiklikler 2010 Anayasa değişikliği ile hayata geçirilmiştir. Yargı sisteminin daha hızlı ve ekonomik olarak icra edilmesi amacı ile kanunlaştırılan "Yargı Paketleri" adı altındaki reformlar AIHM'deki Türkiye Cumhuriyeti imajı gözetilerek gerçekleştirilmiştir. 2010 Anayasa değişikliğinin referandumla kabul edilmesi de bu dönemde yine reformların devamı konusundaki iç kamuoyu beklentisinin olumlu yönde olduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak Helsinki Zirvesi sonrası yoğunluk kazanan reformlar sonucu Türkiye Cumhuriyeti mevzuatının, AB müktesebatı ile daha uyumlu olup, uygulamada da AB standartlarına yaklaşılmaya rağmen halen Türk yargı sisteminde güncellenmesi gereken konular mevcuttur. Bunun yanında reformun süreklilik arz etmesi, yargının da dinamik bir yapıya sahip olması yargısal reform gereksinimlerinin durağan konuma gelmesini her zaman önlemiştir. Zira, yargısal reformlar gerçekleştirilirken hiçbir zaman bu gereksinimin giderilip, başarıya ulaşıldığından bahsedilemez. Devletler açısından esas sorun yapılan iyileştirmelerin ihtiyacı karşıladığından bahisle yeterli görülerek, yargı ve reformun ortak özellikleri olan dinamik yapıları gereği, her zaman ihtiyaç duyulan güncellemelere sırt çevirdiklerinde başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti de yargısal reformların gerekliliğini devamlı olarak canlı tuttuğu sürece, yargı sistemi daha kaliteli norm ve standartlara ulaşmıştır. Adil, demokratik ve hukukun üstünlüğünün temin edildiği yargı sistemi, Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış politikasında hedefe ulaşmasında her zaman katkı sağlayabilmiştir.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı, Yargı Reformu Stratejisi
- Akçay Belgin, İlke Göçmen, Avrupa Birliği, Seçkin Yayınevi, 2010
- Akgönenç Oya, Türkiye'nin AB Stratejisi, Nobel Yayın, 2010
- Avrupa Adaletin Etkililiği Komisyonu, Avrupa Yargı Sistemleri, Adaletin Etkililiği ve Kalitesi
- Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yargı ve Temel Haklar Faslı
- Avrupa Konseyi, Adalet Bakanlığı, Adliye Personeli El Kitabı, 2013, Şen Matbaa
- Balancar Ferda, Belgin Çınar, "Referandumdan Sonra HSYK: HSYK'nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı", TESEV Yayınları, 2012
- Başlar Kemal, "Anlaşmaların Onaylanması, Üstünlüğü ve Anayasal Denetimi Üzerine", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2004
- Çakmak Haydar, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Barış Kitap, 2007
- Çiçekli Bülent, Türk Yargı Sistemindeki Reformlar, Dünden Bugüne HSYK ve Avrupa Uygulaması ile Mukayese Sempozyumu
- Demirci Hüseyin, Musa Sağlam, "66 Soruda Bireysel Başvuru", Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2015
- Erbil Hasan, "Yargıda Reform", Yeni Türkiye :Yargı Reformu Özel Sayısı, 2013
- Günuğur Haluk, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Eko Yayınevi, 2008
- İstanbul Politikalar Merkezi, Anayasa Reformu Aracılığı ile Türkiye'nin Denge ve Denetleme Sisteminin Güçlendirilmesi
- Kar Muhsin, Avrupa Bütünleşmesi Ve Türkiye, Ekin Yayın, 2010

Karakaya Naim, Hande Özhabes, Yargı Paketleri : Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme, Tesev, 2013

Karluk S. Rıdvan, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak, Beta, 2013

KjellBjornberg, Paul Richmond, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Yargı Sisteminin İşleyişi", 2003 İstişari Ziyaret Raporu

Luca Perilli, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sistemi İhtiyaç Analizi Raporu, s;8 (Erisim) http://www.coe.int/t/dgi/hr-natimplement/Source/documentation/NA_Report_CC_Turkey_2014_tur.pdf

Mehmet Kahraman, "Hukuk Devletine Katkıları Bakımından Kamu Denetçiliği", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y:2011, C:8, Sa:16

MiguelCarmona, Türk Yargı Sistemindeki Reformlar, Dünden Bugüne HSYK ve Avrupa Uygulaması ile Mukayese Sempozyomu

Özbudun Ergun, 2001 Anayasa Değişiklikleri ve Siyasal Reform Önerileri, TESEV, 2002

Özbudun Ergun, DemocratizationReformsInTurkey, 1993-2004

Palabıyık M. Serdar, Ali Yıldız, Avrupa Birliği, Odtü Yayıncılık, t.y.

Poyraz Ercan, "Yargı Sistemimizdeki Eksiklikler ve Yargı Reformu", Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013

Ratip Mehmet, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı, Uzun Yargılama Giderlerine Çare Olur Mu? TEPAV Yayınları

Referandumdan Sonra HSYK: HSYK'nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı, TESEV Yayınları, 2012

T.C. Adalet Bakanlığı, Yargı Reformunun Neresindeyiz

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007, Dumat Ofset Matbaa

TBMM Tutanak Dergisi, 131. Birleşim (Olağanüstü),24.09.2001, C:70 S. Sa:737

Thomas Giegerich vd. "Türkiye Cumhuriyeti'nde Yargı Sisteminin İşleyişi", 2008 İstişari Ziyaret Raporu

Tolga Süslü, AB Sürecinde Uyum Yasaları,2005, Piramit Yayınları

TÜSİAD, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Adil Yargılanma İlkesi Işığında Hukuk Devleti ve Yargı Reformu, Y:2003, Sa:369

Yusuf Şevki Hakyemez, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, SDE Yargı Raporu; Demokratikleşme Sürecinde Yargı Kurumları, Y:2010, Öncü Basımevi

Yüksel Hatice, Uluslararası Sözleşmelerde ve Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Tezi

MAKALELER

Aydın Öykü Didem,Türk Anayasası'nda Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011

Baltacı Cemal v.d, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Türk Anayasal Demokrasisi Üzerine Etkisi, C.Ü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C:13,Sa:2, 2012

Belgin Derya, Anayasa'nın 90. Maddesinde (7 Mayıs 2004) Yapılan Değişikliğin Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ankara Barosu Dergisi, 2008, Sa:4

Çakmak Seyfullah, "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde Yargı Kurulları", TAAD, Y:2012, C:3, Sayı:11

Dinçkol Abdullah, "Kopenhag Kriterlerinin Türk Pozitif Hukuku'na Etkileri", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sa:10, 2006

Efe Haydar, AB Uyum Yasalarının Türkiye'deki İnsan Haklarının Gelişimine Katkıları, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2012, C:3, Sa:4

Efe Haydar, Murat Demirci, Ombudsmanlık Kavramı ve Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumundan Beklentiler, Sayıştay Dergisi, 2013, Sa:90

Efe Haydar, Uyum Yasaları İle Türkiye'de "Yaşam Hakkı" Alanında Sağlanan Gelişmeler, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:4, Sa:5, Yıl:2013

Ekinci Hüseyin, Sağlam Musa, 66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru, Anayasa Mahkemesi-Avrupa Konseyi, 2012

Eminağaoğlu Ömer Faruk, "Yargı Reformu Bağlamında Yargı Bağımsızlığı", Ankara Barosu Dergisi, Yıl:66, Sa:2, 2008

Erdemir Burak, "Türkiye'nin Siyasi Reform Sürecinde Avrupa Birliği'nin Demokratik Koşulluluğu", Amme İdaresi Dergisi, C:45, Sa:4

Erdinç Tahsin, "Karşılaştırmalı Olarak Türk Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2015, Sa:20

Ergin Sadullah, "Türkiye'nin Yargı Reformu", Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013, Sa:52

Feyzioğlu Metin, Ölüm Cezası Üzerine Düşünceler ve Anayasa Değişikliği ile 4771 Sayılı Kanun'un Getirdiği Yeni Düzenlemeler, Ankara Barosu Dergisi, Sa:2002/4

Gemalmaz Mehmet Semih, "Türkiye'de Ölüm Cezasının Kaldırılması: Son Gelişmeler", Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 08, Eylül 2006

Gönenç Levent, 2004 Değişiklikleri, Güncel Hukuk, 2004, Sa:7

Gönenç Levent, Ersoy Kontacı, Yaşayan Anayasa 2003 ve 2004 Yılları Anayasa Gelişmeleri, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2005, Sa:61

Hakyemez Yusuf Şevki, "2010 Anayasa Değişiklikleri ve Demokratik Hukuk Devleti", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:XIV, 2010, SA:2

Hakyemez Yusuf Şevki, "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu", Yargı Raporu: Demokratikleşme Sürecinde Yargı Kurumları, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2010

Hendek Hasan, "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Yapısının Değerlendirilmesi", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C:1, 2011, Sa:5

İbrahim Okur, "Referandumdan Sonra HSYK: HSYK'nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı, TESEV Yargı Reformu 4, 2012

İsa Çelik, Dördüncü Yargı Reform Paketi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sa:110

Kaboğlu İbrahim Özden, "Anayasal Değişikliklerin Anlamı ve Etkisi", Anayasa ve Uyum Yasaları, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2003

Kaşıkkara M. Serhat, Avukatsız Yargı Reformu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sa:93, 2011

Keser Hayri, Fatma Niyazioğlu, "Türkiye'de Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C:2, Sa:2

Kılıç Haşim, "Yargı Reformu Sorunlar, Çözümler ve Beklentiler", Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013, Sa:52

Kuran Selami, "Müzakere Çerçeve Belgesinin Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007

Sobacı Mehmet Zahid, "Avrupa Birliği Koşulsallığının Etkinliği Bağlamında Türkiye'de Reform Üzerine Bir Analiz", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 2011

Levent Gönenç, 2010 Anayasa Değişikliği Teklifi Üzerine Bir Değerlendirme,

(http://www.yasayananayasa.ankara.edu.tr/belgeler/makaleler/2010_anayasa_degisikligi.pdf)

Ozan Ergül vd., Yaşayan Anayasa 2002 Anayasa Gelişmeleri, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sa:48, 2003

Özar Süleyman, "Yargı Bağımsızlığı Bağlamında Adalet Bakanı'nın HSYK ve Cumhuriyet Savcısı ile Arasındaki İlişkinin Hukuki Esas ve Kapsamı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2014, Sa:17

Özbey Özcan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında İfade Özgürlüğü Kısıtlamaları, TBB Dergisi, Y:2013, Sa:106

Özbudun Ergun, "Yargı Bağımsızlığı ve Anayasa Yargısı", Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2013, Sa:52

Özdemir Hakan, Çiftlikçi Ahmet, "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türkiye'de Hukuk Devleti'nin Dönüşümü:Helsinki Zirvesi'nden Günümüze İç Hukukta Yapılan Düzenlemeler Üzerine",Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015, C:25, Sa:1

Özer M. Akif, "Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye", Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2009, C:16, Sa:1

Selçuk Engin, Anayasa Değişiklik Paketini Anlama Kılavuzu, 12 Eylül 2010 Tarihli Referandumda Oylanacak T.C. Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, TASAM Yayınları, 2010

Taşkın Ş. Cankat, 2010 Anayasa Değişikliklerinden Sonra Türk Anayasa Mahkemesinin Yapılanması, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011

Tezcan Ercüment, Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Son Gelişmeler, Avrupa Birliği'nin Genişlemesi ve Türkiye İle Olan İlişkilerine Etkisi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C:24, Sa:1-2, 2004

Yenişey Feridun, "2001 Anayasa Değişiklikleri Üzerine Bir Değerlendirme", Anayasa ve Uyum Yasaları, Türkiye Boralar Barolar Birliği, 2003

Yıldırım Zeki, Türkiye'de İfade ve Basın Özgürlüğü, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y:2012, C:16, Sa:0-2

Yılmaz Gözde, EU Conditionality Is Not TheOnly Game InTown! Domestic Drivers Of Turkey'sEuropeanization, 2014

Yılmaz Nihat, Doğan K. Caner, "Avrupa Birliği Talepleri Doğrultusunda Çek ve Romanya Cumhuriyetleri'nin Demokratikleşme Reformları", Karadeniz Araştırmaları, 2013, Sa:39

Yüzbaşıoğlu Necmi, "2001 Anayasa Değişiklikleri Üzerine Bir Değerlendirme", Anayasa ve Uyum Yasaları, Türkiye Boralar Barolar Birliği, 2003

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=117>

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa>

<http://www.sde.org.tr/userfiles/file/ABye%20Katilim%20Oncesi%20ve%20Sonrasi%20Sayfalar.pdf>

www.istanbulbarosu.org.tr/images/haber/idamcezasiturkcemetin2007.doc

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf

http://avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Downloads/PDF/2003_Peer_Review_report.pdf

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf

http://www.adalet.gov.tr/genelgeler/genelge_pdf/cigm_158.pdf

http://www.adalet.gov.tr/genelgeler/genelge_pdf/cigm_158.pdf

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/465/5330.pdf>

<http://cezahukuku.blogspot.com.tr/2006/10/trk-yargisinda-yapisal-zm-arayilarive.html>

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5235.pdf>

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4954.pdf>

<http://www.anayasa.gen.tr/5170sk.htm>

http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/9_10.pdf

<http://www.anayasa.gen.tr/5170sk.htm>

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4744.html>

<http://www.abgm.adalet.gov.tr/ekutuphane/AB%20uyum%20yasalar%C4%B1n%C4%B1n%20i%C3%A7%20hukuka%20etkisi%20ve%20katk%C4%B1s%C4%B1.pdf>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020809.htm>

http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc087/kanuntbmmc087/kanuntbmmc08704778.pdf

<http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamalari/Kanunlasan/2003Yili/Kanunlasan.html>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/02/20030204.htm>

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4928.html>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/08/20030807.htm>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040721.htm>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040721.htm>

<http://www.sgb.adalet.gov.tr/Yargi-Reformu-Stratejisi.pdf>

http://www.sgb.adalet.gov.tr/Yargi_reformu_stratejisi_taslagi.pdf

<http://www.hukuksokagi.com/guncel/yargi-reformu-stratejisi-taslagi-guncellenerek-kamuoyuna-sunuldu/>

<http://www.anayasa.gen.tr/5982.htm>

<http://secim.haberler.com/2010/>

<http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/HSYK%20Rapor.pdf>

http://tr.wikipedia.org/wiki/2010_T%C3%BCrkiye_anayasa_de%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi_referandumu

<http://www.anayasa.gov.tr/Hakkinda/KisaTarihce>

http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/yavuz_atar.pdf

<http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>

http://tr.wikipedia.org/wiki/2010_T%C3%BCrkiye_anayasa_de%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi_referandumu

https://www.google.com.tr/?gfe_rd=cr&ei=hFycUCjA4iI8QfuzYCIBg&gws_rd=ssl#q=hakan+atasoy+t%C3%BCrk+hukukunda+bireysel+ba%C5%9Fvuru

http://www.aksiyon.com.tr/roportaj/reformlar-turkiye-nin-avrupa-daki-imagini-duzeltiyor_530470

<http://www.acikogretimadalet.com/yargi-denetimi-disinda-birakilan-islemler-konusu.html>

<http://www.anayasa.gen.tr/5982.htm>

<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>

http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2008/Tr/pdf/ii_si_yasikriterler.pdf

<http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/hakkimizda/hakkimizda.html>

http://www.sgb.adalet.gov.tr/Yargi_reformu_stratejisi_taslagi.pdf

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110414-1.htm>

<http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6217.pdf>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110414-1.htm>

<https://rahmiofluoglu.wordpress.com/2013/10/01/2004-sayili-iik-madde-354-davanin-ve-cezanin-dusmesi-ile-ceza-verilemeyecek-haller/>

C:\Users\kur1\Desktop\REFORM PAKETLERİ\1. YARGI PAKETİ\KANUN MADDE VE GEREKÇELERİ.htm

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110414-1.htm>

C:\Users\kur1\Desktop\REFORM PAKETLERİ\2. YARGI PAKETİ\RESMİ GAZETE.htm

<http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamalari/Kanunlasan/2011Yili/Kanunlasanmar.html>

<http://setav.org/tr/yargida-bitmeyen-reform-ihhtiyaci/yorum/3471>

<http://www.yarsuvat-law.com.tr/articles/article10.pdf>

<http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-mehmet-arican/4-yargi-reformu-paketi-ne-getiriyor/>

<http://www.basin.adalet.gov.tr/duyuruveaciklamalar/2013/D%C3%B6rd%C3%BCnc%C3%BC%20Paket%20Medya%20Bilgi%20Notu.pdf>

<http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-mehmet-arican/4-yargi-reformu-paketi-ne-getiriyor/>

www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anayargi/icel.pdf

<http://www.shgm.gov.tr/doc3/abson.doc>

http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/2001%20Anayasa%20Degisiklikleri%20ve%20Siyasal%20Reform%20%C3%96nerileri_01.2002.pdf

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FPer%25c5%259fembe%2BKonferans%25c4%25b1%2BYay%25c4%25b1n%2Fperskonfyn56.pdf>

www.istanbulbarosu.org.tr/images/haber/idamcezasiturkcemetin2007.doc

www.istanbulbarosu.org.tr/images/haber/idamcezasiturkcemetin2007.doc

<http://www.sessizdevrim.org.tr/demokratiklesme-envanteri/2004>

http://abmerkezi.istanbul.edu.tr/wpcontent/uploads/2012/08/16_17Aralik2004AvrupaBirligiKonseyiBrukselZirvesiSonucBildirgesi.pdf

<http://www.turkishjournal.com/i.php?newsid=240>

http://www.ab.gov.tr/files/000etkinlikler/2014/10/abis_kapak_eklenmis_3.pdf

http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/bahadir_kilinc.pdf

http://www.yasayananayasa.ankara.edu.tr/belgeler/makaleler/2010_anayasa_degisikligi.pdf

http://abmerkezi.istanbul.edu.tr/wpcontent/uploads/2012/08/16_17Aralik2004AvrupaBirligiKonseyiBrukselZirvesiSonucBildirgesi.pdf

<http://www.milliyet.com.tr/uluslararasi-universiteler-konsey-baskani-ankara-yerelhaber-200668/>

RAPORLAR

Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1999 Düzenli İlerleme Raporu

Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli İlerleme Raporu

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu

Türkiye 2004 Yılı İlerleme Raporu

Türkiye 2005 Yılı İlerleme Raporu

Türkiye 2008 İlerleme Raporu

Türkiye 2009 İlerleme Raporu

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2010 Yılı İlerleme Raporu,

Türkiye 2011 İlerleme Raporu

Türkiye 2012 İlerleme Raporu

Türkiye 2013 İlerleme Raporu

Türkiye 2014 Yılı Düzenli İlerleme Raporu

ÖZGEÇMİŞ**Adı ve Soyadı** : Ali Eravcı**Doğum Yeri ve Tarihi** : Yozgat, 01.01.1979**Öğrenim Durumu :**

DERECE	ALAN	ÜNİVERSİTE	YIL
Ön Lisans	İşletmecilik	Erciyes Üniversitesi	2001
Lisans	İşletme	Anadolu Üniversitesi	2003
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Atılım Üniversitesi	2015

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Adalet Bakanlığı	Memur	2004-2015

Yabancı Dil : İngilizce**E-Posta** : ali_eravci@yahoo.com**Telefon** : 0 533 658 77 86**Tarih** : 23.07.2015

İNTİHAL RAPORU

Turnitin Orijinallik Raporu

Tez Ali Eravcı tarafından

Tez Tarama (SBE tez) den

- 23-Tem-2015 11:12 EEST' de işleme konu
- NUMARA: 557259097
- Kelime Sayısı: 24739

Benzerlik Endeksi

%21

Kaynağa göre Benzerlik

Internet Sources:

%20

Yayınlar:

%4

Öğrenci Ödevleri:

%4